

Diplomová práce

Hedvábnictví ve východních Čechách v první polovině 20. století

Studijní program:

N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2. stupeň základních škol

Studijní obory:

Český jazyk a literatura
Dějepis

Autor práce:

Bc. Jan Kopecký

Vedoucí práce:

PhDr. Milan Ducháček, Ph.D.
Katedra historie

Liberec 2022

Zadání diplomové práce

Hedvábnictví ve východních Čechách v první polovině 20. století

<i>Jméno a příjmení:</i>	Bc. Jan Kopecký
<i>Osobní číslo:</i>	P20000873
<i>Studijní program:</i>	N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2. stupeň základních škol
<i>Specializace:</i>	Český jazyk a literatura Dějepis
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra historie
<i>Akademický rok:</i>	2020/2021

Zásady pro vypracování:

Diplomová práce si klade za cíl rozšířit zmapování spolkového hedvábnictví na Královéhradecku o časový horizont, kdy hedvábnictví na Hradecku zažilo opětovný rozvoj: dvacátá až čtyřicátá léta 20. století, s případnými přesahy sousedících regionů. Diplomová práce navazuje na práci bakalářskou s názvem *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, obhájenou autorem v akademickém roce 2019/2020 na KHI FP TUL. Ta zmapovala spolkovou činnost v hedvábnictví ve východních Čechách –především v okruhu Hradeckém –s důrazem na aktivity učitele a hospodáře Atanáše Kopeckého. Zasadila jeho snahy do kontextu tehdejšího hospodářství, ale také školství v období padesátých až devadesátých let 19. století, pokusila se zdůvodnit úpadek zájmu o hedvábnictví v Čechách, na Moravě i ve Slezsku. V diplomové práci autor na předchozí závěry naváže zmapováním dalšího období a v ideálním případě i rozšířením kontextu. Analýze budou podrobeny především zachované spisy Hedvábnického ústavu Hradec Králové a Hedvábnického spolku Hradec Králové, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu Hradec Králové, pozornost bude věnována také dobovým tematickým tiskovinám a periodikům královéhradecké provenience. Výzkum se zaměří nejen na zhodnocení hedvábnické činnosti v rámci soudobých snah hospodářských i vzdělávacích, ale také na instituce, které se do této činnosti zapojily –zejména školy a fary. Cílem tedy bude také prověřit, zda jmenovaný ústav a spolek navazovaly na snahy Atanáše Kopeckého a Českou hedvábnickou jednotu v Hradci Králové, případně jakým způsobem (např. personálním, institucionálním) –a jak se na jejich činnosti odrazily dramatické proměny hospodářských a politických okolností první poloviny 20. století. Nedílnou součástí zpracování tématu bude oddíl (případně kapitola), věnovaný didaktickému potenciálu zpracovávaného tématu v rámci výstupů RVP, buď s cílovou skupinou ZŠ, případně konkrétního typu SŠ. Didaktická část se soustředí na zpracování v duchu konceptu historické gramotnosti a konstruktivistické didaktiky, případně jiných aktuálních didaktických konceptů, zdůrazňujících aktivizační způsob výuky dějepisu. Součástí toho bude i vypracování konkrétních podkladů k výuce daného problému, ať již jako fyzický artefakt (didaktický list, projektová dokumentace), případně v digitálním prostředí. Tento materiál bude součástí příloh DP.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

Čeština

Seznam odborné literatury:

Seznam odborné literatury:

BLÁHA, Radek –GRULICH, Petr –LENDEROVÁ, Milena, et al.: *Hradec Králové*, 1. vyd., Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2017, 919 s. ISBN 978-80-7422-504-8.

FRAJDL, Jiří: *Vybrané kapitoly z regionálních dějin východních Čech (Vývoj školství a osvěty)*, 1. vyd. Hradec Králové, Pedagogická fakulta Hradec Králové 1987, 73 s.

HLOUŠKOVÁ, Zuzana, et al.: *Historie spolkové činnosti na Hradecku*, Hradec Králové, Občanské a poradenské středisko 2001, 96 s. ISBN 80-902749-6-X.

JAKUBEC, Ivan –EFMERTOVI, Marcela –SZOBI, Pavel –ŠTEMBERK, Jan: *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848–1992*, 1. vyd. Praha, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica 2008, 289 s. ISBN 978-80-245-1450-5.

KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, Bakalářská práce, Liberec, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci, Katedra historie 2020, 111 s.

KUBŮ, Eduard –PÁTEK, Jaroslav: *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha, Karolinum 2000, 440 s. ISBN 80-7184-716-X.

LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, sv. 20, Praha, Historický ústav 1992, s. 33–42, ISSN 0231-7540.

ONDRÁK, František –HOFMAN, Jaroslav: *Hedvábnictví*, 1. vyd., Praha, Státní zemědělské nakladatelství 1957, 167 s.

PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, Praha, Národní technické muzeum v Praze 1971, 214 s.

PRŮCHA, Václav, et al.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992 1. díl, období 1918–1945*, Brno, Doplněk 2004, 580 s. ISBN 80-7239-147-X.

STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie: Z historie zemědělství*, č. 48, Praha, Národní zemědělské muzeum Praha 2012, s. 36–54. ISBN 978-80-86874-40-1.

ŠEJBL, Jan: Bourec morušový ve školní výuce, in: *Biologie-Chemie-Zeměpis*, roč. 25, 2016, č. 5, s. 219–227, ISSN 1210-3349.

ŠEJBL, Jan: Vzestupy a pády českého hedvábnictví. Zapomenuté dějiny chovu bource morušového v českých zemích, in: *Textil v muzeu: historie a inspirace textilní průmyslové výroby a módní tvorby*, Brno, Technické muzeum v Brně 2016, s. 91–97. ISBN 978-80-87896-35-8.

ŠTOLLEOVÁ, Barbora: *Pod kuratelou Německá říše. Zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*, Praha, Karolinum 2014, 340 s. ISBN 978-80-246-2243-9.

Prameny:

WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, Hradec Králové, Hedvábnický ústav v Hradci Králové 1941, 67 s.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Česká hedvábnická jednota Hradec Králové.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové.

Státní okresní archiv Hradec Králové, varia Hradec Králové, karton č. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Zemědělský ústav Hradec Králové.

Dobový tisk:

Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy, roč. 1, 1940, č. 1–5.

Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy, roč. 2, 1941, č. 1–5.

Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy, roč. 3, 1942, č. 1–5.

Vedoucí práce: PhDr. Milan Ducháček, Ph.D.
Katedra historie

Datum zadání práce: 12. dubna 2021
Předpokládaný termín odevzdání: 29. dubna 2022

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 12. dubna 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Za cenné připomínky k této diplomové práci děkuji především vedoucímu mé práce PhDr. Milanu Ducháčkovi Ph.D. Dále chci poděkovat svému otci za jeho trpělivost a obětavost po celou dobu mého studia.

Práce by jistě nevznikla nebýt vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Miloslavě Melanové, které z celého srdce tímto také děkuji. Dále chci vyjádřit poděkování prof. PhDr. Mileně Lenderové, CSc., PhDr. Jiřímu Zoulu Sajbtovi, PhDr. Věře Smolové, Mgr. Janu Šejbloví, DiS. a Ing. Aleši Bukovskému, MSc., kteří mou práci podpořili a pomohli mi s výběrem vhodných pramenů a literatury. Poděkovat musím také zaměstnancům Státního okresního archivu Hradec Králové, v němž jsem měl možnost bádát, především pak Mgr. Janu Koškovi.

V neposlední řadě věnuji poděkování své přítelkyni, jež mi byla oporou neochvějnou a největší.

Práci věnuji všem, které jsem během jejího vypracování jakkoli zanedbal.

Hedvábnictví ve východních Čechách v první polovině 20. století

Anotace

Práce se věnuje hedvábnictví ve východních Čechách v první polovině 20. století. Zaměřuje se na činnost Hedvábnického ústavu v Hradci Králové, který byl centrem hedvábnictví pro celou Československou republiku, posléze protektorát Čechy a Morava, i jeho hlavních představitelů Františka Ondráka a Bohumila Weinzettela. Hodnotí úsilí ústavu o rozvoj hedvábnictví v rámci dobových snah hospodářských a vzdělávacích. Dále zkoumá kontinuitu s obdobnými snahami v 19. století, dopady světové hospodářské krize a hospodářské politiky národního socialismu na toto textilní odvětví. V období druhé světové války popisuje také vznik a vývoj nově vzniklého Hedvábnického spolku v Hradci Králové, v jehož čele stál Edvín Vitásek. Vychází přitom ze současné literatury, z dobového periodického tisku a z pramenů, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu Hradec Králové. Součástí práce je didaktická část, která předkládá možnosti, jak téma zapracovat do současné výuky dějepisu na druhém stupni základních školách.

Klíčová slova

Hedvábnictví, Bourec morušový, Moruše bílá, Spolková činnost, Hedvábnický ústav v Hradci Králové, Hedvábnický spolek v Hradci Králové, František Ondrák, Bohumil Weinzettel, Edvín Vitásek, Hradec Králové, Československá republika, Protektorát Čechy a Morava, Školství, Hospodářství

The Sericulture in Eastern Bohemia in the First Half of the 20th Century

Annotation

This thesis is focused on sericulture in eastern Bohemia in the first half of the 20th century. It monitors the activity of the Hradec Králové Sericultural Institute, which was the center of sericulture for the entire Czechoslovak Republic, later the entire Protectorate of Bohemia and Moravia, and its main representatives František Ondrák and Bohumil Weinzettel. The thesis assesses its attempt to develop sericulture within the economic and educational efforts of that period. Then, it monitors continuity with similar efforts in the 19th century, the impact of the Great Depression, and the economic policy of National Socialism on this textile sector. It also describes the origin and development of the newly established Hradec Králové Sericultural Association during the Second World War, headed by Edvín Vitásek. This work is based on contemporary literature, periodicals of that time, and historical sources stored in the State district archive Hradec Králové. Part of the thesis is a didactic part, which presents the possibilities of how to incorporate the topic into the current teaching of history in lower-secondary schools.

Key words

Sericulture, *Bombyx mori*, *Morus alba*, Society activity, Hradec Králové Sericultural Institute, Hradec Králové Sericultural Association, František Ondrák, Bohumil Weinzettel, Edvín Vitásek, Hradec Králové, Czechoslovak Republic, Protectorate of Bohemia and Moravia, Educational system, Economics

Obsah

Seznam tabulek	11
Seznam použitých zkratk	12
Úvod.....	13
Rozbor literatury	20
Rozbor pramenů.....	22
1 Historie spolkového hedvábnictví na území českých zemí, zvláště pak v Hradci Králové	25
1.1 Doba prvních hedvábnických občanských iniciativ do 70. let 19. století.....	25
1.2 K českému hedvábnickému interregnu	30
1.2.1 Dopady světové války na zájmové hedvábnictví a hedvábnický průmysl	36
2 Hedvábnictví za první republiky – pokus o obnovu	37
2.2 Hedvábnický průmysl ČSR	41
2.3 Hedvábnický ústav v Salonu republiky a HEDOP	43
2.3.1 Sílicí význam Hradce Králové	43
2.3.2 Založení Hedvábnického ústavu v Hradci Králové	44
2.3.3 Limity hedvábnického snažení	48
2.3.3.1 Problematika propagace, výkupu zámotků a hospodářské krize	54
3 Hedvábníci na území protektorátu Čechy a Morava	64
3.1 Klíčové změny v hospodářské politice	64
3.2 Hedvábnický plán aneb nové cíle	65
3.2.1 Tisková propagace hedvábnictví	69
3.2.1 Filmová propagace hedvábnictví	78
3.3 Přizpůsobování se novým podmínkám	81
3.4 Ke spolku hedvábníků v Hradci Králové.....	84
3.5 Hedvábnictví a školní mládež.....	89
3.6 Epilog.....	97
4 Didaktická část.....	102

4.1 Zařazení tématu v rámci výstupů RVP ZV	102
4.2 Popis pracovního listu a možnosti jeho využití	104
4.2.1 Metodické pokyny k didaktickému materiálu	105
Závěr	107
Bibliografie	113
Literatura.....	113
Odborná přírodovědná a textilní literatura.....	117
Literatura pro didaktickou část	117
Elektronické zdroje	118
Prameny	120
Prameny uložené v archivu.....	123
Dobový periodický tisk.....	127
Audiovizuální zdroje.....	134
Korespondence.....	134
Seznam příloh	135
Přílohy práce	136

Seznam tabulek

Tabulka 1: Hedvábnictví v ČSR mezi lety 1923–1938.	61
Tabulka 2: Chovatelé a jejich produkce ve východních Čechách.	88
Tabulka 3: Výsadba moruší v protektorátu Čechy a Morava.	98

Seznam použitých zkratk

ČMDPH – Českomoravské družstvo pro průmysl hedvábnický, s. r. o.

ČMH – Českomoravské hedvábnictví (periodikum)

FAB – Filmové ateliéry Barrandov

Kč – Koruna československá

KSČ – Komunistická strana Československa

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei / Národně socialistická německá dělnická strana

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Úvod

Hedvábnictví je velmi široký pojem. V širším významu se jedná o jakoukoli činnost, která vede k výrobě hedvábných produktů. Než ale dojde k samotné výrobě např. hedvábné tkaniny textilními zaměstnanci tkalcovny, zapojí se do práce mnoho dalších osob. Zdrojem pravého přírodního hedvábí je kokon nočního motýla bource morušového (*Bombyx mori* L., 1758), který se živí výhradně listy ovocné dřeviny rodu *Morus* (L., 1753). Proto je třeba zahrnout pod pojem hedvábnictví i činnost pěstitelskou a chovatelskou. Další nakládání s touto hedvábnou surovinou může být různé a v jednotlivých dějinných etapách českých zemí můžeme vysledovat rozmanité tendence – od oddělených přádelen, barvíren, tkalcoven a oděvních závodů po snahu koncentrovat všechny procesy na tomtéž místě v malé domácí dílně s přilehlým sadem a chovnou místností, či ve velkém textilním závodě. Vše závisí rovněž na tom, jaký má být požadovaný produkt – jiný proces sledujeme při výrobě tradičního japonského hedvábného kimona, jiný v případě pletených hedvábných punčoch, a zcela odlišně je s materiálem nakládáno ve výrobě hedvábného zdravotnického materiálu. Do hedvábnictví lze nakonec zahrnout i výrobu tzv. planého hedvábí z jiného zdroje, než je kokon bource, ale také výrobu chemického, umělého hedvábí.

V této práci budeme pod pojmem hedvábnictví rozumět především oblast chovatelství a pěstitelství, jelikož ta byla ve zkoumaném období separována od oděvních závodů, mnohdy dokonce od textilních tkalcoven. Správněji je tato činnost označována jako tzv. zájmové hedvábnictví, jelikož v dobách, ve kterých se chov a pěstování prováděly na území českých zemích, bylo hedvábnictví v rukou zájmových občanských sdružení – spolků.

Historie průmyslového zpracování hedvábí je současnou historiografií vnímána jako něco jiného, než je zmíněné pěstování a chov. Dovolím si proto nejprve ozřejmit, proč k tomu dochází. O historii hedvábnického průmyslu vyšlo do současnosti několik přehledových publikací, jež se ale vztahují k ekonomicky orientované historiografii, respektive k tradičnímu žánru dějin průmyslu.¹ Je pro ně tudíž typické, že nesledují výrobu hedvábné suroviny, ale proces jejího zpracování v prostorách vybraných závodů, případně ekonomické záležitosti spjaté s nákupem a prodejem dané komodity. V případě textů pojednávajících o zájmovém hedvábnictví je tendence opačná – dochází spíše k přehlížení existence textilních závodů. Jedná

---

¹ DONDA, Albert: *Textilní zboží a technologie I.*, 2. rozšířené vyd., Praha, Samcovo knihkupectví 1948, 849 s.; PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, Praha, Národní technické muzeum v Praze 1971, 214 s.; JEŘÁBEK, Jindřich: *Historie a současnost hedvábnického průmyslu v Čechách a na Moravě*, Moravská Třebová, Hedva 1992, 131 s.

se o zajímavý fenomén, který je zřejmě způsoben odlišnou historií tuzemského hedvábnického průmyslu a peripetií pěstitelské/chovatelské činnosti.

V rozlehlé rakouské monarchii docházelo k tomu, že zatímco v úrodných oblastech byly pěstovány moruše a chováni bourci, hedvábnické textilní závody byly naopak zakládány méně úrodných regionech. Tkalcovny v českých zemích byly dlouhou dobu saturovány hedvábnou surovinou z italských částí monarchie. Mohly proto fungovat a rozvíjet se bez ohledu na přítomnost moruší v Čechách, na Moravě či ve Slezsku. Pro průmyslníky bylo důležité především to, aby bylo kde surovinu levně nakoupit, nijak významně tedy nezasahovali do pěstování či chovu. Teprve, když došlo ke ztrátě takových území – v souvislosti s vojenskými neúspěchy roku 1859 či po založení nového státu roku 1918 – museli se továrníci i vláda zabývat otázkami, jestli lze ztráty kompenzovat bez nutnosti nákladného zahraničního nákupu. Dodejme navíc, že hedvábnictví se v Čechách a na Moravě rozvíjelo ještě v období druhé světové války. V tomto případě šlo o využití materiálu pro válečné úsilí Německé říše, která tehdy nemohla přírodní hedvábí nakupovat od států, proti kterým vedla válku. Poptávka po domácí surovině nemusela nutně vycházet z myšlenek továrníků či vlády. Setkáváme se dokonce s tím, že si možností domácího pěstování/chovu jako první povšimli jednotlivci, které pálily sociální problémy, a pokoušeli se tedy najít pro své spoluobčany relativně snadnou výdělečnou činnost. Hedvábnické spolky a jednoty vznikaly bez zásadního vládního přičinění. Musely se ale vypořádat s tím, že pokud na světovém trhu cena hedvábné suroviny poklesne pod hodnotu, za kterou jsou ony schopny surovinu dodávat, budou semlety mechanismy svobodného trhu a vláda ani továrníci nebudou mít zájem je podporovat. To se také v historii českého spolkového hedvábnictví několikrát stalo. Z odstupu dnešní doby tak můžeme zpětně sledovat *vzestupy a pády českého hedvábnictví*, jak své pojednání výstižně nazval níže citovaný Jan Šejbl.²

Syntéza obou problematik se tedy do budoucna nabízí jako další badatelská výzva. Jak ale níže doložím, také základní výzkum problematiky zájmového hedvábnictví je dosud skromný. I proto se domnívám, že není chybou o něm v této práci pojednat zatím odděleně. Pro upřesnění některých problémů ale i tato sonda mnohdy musí vstoupit do oblasti průmyslového zpracování textilu.

---

² ŠEJBL, Jan: *Vzestupy a pády českého hedvábnictví. Zapomenuté dějiny chovu bource morušového v českých zemích*, in: *Textil v muzeu: historie a inspirace textilní průmyslové výroby a módní tvorby*, Brno, Technické muzeum v Brně 2016, s. 91–97. ISBN 978-80-87896-35-8.

Skromně soudím, že jde o jednu ze základních lidských vlastností, když se při určité práci a tvorbě tážeme, kdo a jak ji dělal před námi. Lépe? Hůře? Efektivněji? Čeští hospodářští odborníci a hedvábníci přelomu a druhé poloviny 19. století, jakými byli kupříkladu Ferdinand Hiller nebo Atanáš Kopecký, se opakovaně zajímali o dějiny hedvábnictví. Zjišťovali, že činnost, se kterou spojují svůj život, nemá v Čechách příliš silné kořeny. Lexikograf a autor mnoha odborných textů s hospodářskou tematikou František Špatný v 60. letech 19. století snad jako první věnoval historii tohoto textilního odvětví samostatnou publikaci, na které spolupracoval s odborným přispěvatelem *Pražských novin* na hedvábnická témata Ferdinandem Šulcem, badatelem v oblasti dějin textilnictví Vojtěchem Frühaufem a s Vilémem Janíkem, sběratelem starších textů. František Špatný se opřel především o prameny z přelomu 18. a 19. století, které k tehdejším zájemcům promlouvaly nejen o době Marie Terezie a éře státem podporovaném hedvábnictví, ale také o úspěšných počinech lombardského obchodníka Giuseppeho Rangheriho a jeho syna Enrica, kteří na místě dnešního Vršovického zámku (Praha 10 – Vršovice) postupně vybudovali továrnu na výrobu hedvábí (ostatně místní jméno *Rangherka* k historii hedvábnictví odkazuje dodnes). František Špatný považoval znalost historie určité činnosti za stimul k jejímu rozvíjení: „*Nebude mi snad za zlé pokládáno, že jsem dějepisu hedvábnictví tolik místa v tomto spisu věnoval. Stalo se to za tou příčinou, abych čtenáře povzbudil k provozování hedvábnictví a pakli se již jeho provozováním zaměstnává, aby krácel nezvratně ku předu na dráze vytknuté [sic!].*“³

Špatný taktéž opakovaně ve svých textech prokazoval, že práci soudobých českých hedvábníků sdružujících se do spolků a jednot po celých českých zemích velmi dobře zná a sleduje.⁴ Synteticky o ní ale již pojednat nestihl. Potřebný časový odstup a zároveň aktuální potřebu k sepsání dějin hedvábnictví druhé poloviny 19. století měl až ve 40. letech 20. století Bohumil Weinzettel. Tento muž s hedvábnictvím spojil značný kus života, byl dokonce hospodářským ředitelem Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a vstoupil též do redakce časopisu *Českomoravské hedvábnictví*, v němž se ujal historického koutku. Přestože bylo tehdy hedvábnictví součástí válečného úsilí, a místy se stávalo dokonce povinným, nelze si ve Weinzettelových *Dějínách hedvábnictví v Čechách* nepovšimnout jeho lásky a respektu

---

³ ŠPATNÝ, František: *Hedvábnictví se zvláštním ohledem na dějepis hedvábnictví vůbec a v Čechách a na Moravě zvláště, hedvábnické jednoty v Čechách, morušnictví čili pěstování moruší, chování hedvábníčků a vyrábění látek hedvábných [sic!]*, Praha, Vlastním nákladem 1863, 59 s.

⁴ ŠPATNÝ, František: *Statistika hedvábnických [sic!] jednot v království Českém [sic!] koncem měsíce prosince 1866*, in: *Hospodářské noviny*, roč. 19, 1868, č. 3, s. 20.

k této textilní činnosti.⁵ Bourcům a moruším by svou pozornost zřejmě věnoval v jakémkoli jiném režimu, podobně jako další jeho kolegové z ústavu.

Ani on se však svým současníkům synteticky nevěnoval. To dle jeho slov prý byla: „kapitola jiná a záznamy o ní napíše jistě povolanejší pracovníci mladší.“⁶ Pomyslná třetí kapitola k dějinám hedvábnictví v českých zemích tak zůstala na dlouhou dobu pouze nadepsána. V roce 1992 se „hozeného pera“ chopila Milena Lenderová, když této hedvábnické etapě věnovala krátkou pasáž své studie *Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví*. Po dvacetileté pauze následoval informačně hutný text Šárky Steinové *Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945* a v roce 2016 krátké pojednání Jana Šejbla *Vzestupy a pády českého hedvábnictví*, které úzce souviselo s výstavou *Tajemství hedvábí*, uspořádané téhož roku v Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur.⁷ Studie Šárky Steinové se velmi podrobně zabývala pražským okruhem, a to i tehdy, když Praha nebyla hedvábnickým centrem českých zemí.

Tato práce by nevznikla, pokud bych texty věnující dějinám českého hedvábnictví v období první republiky a protektorátu Čechy a Morava považoval za dostatečně obsažené a vyčerpávající. V úctě k výše uvedeným autorům je třeba zmínit, že jejich cílem takový text nebyl. Ani já však v předložené diplomové práci dané téma nevyčerpávám. Naopak se domnívám, že místy otevírám problematiku, která by si zasloužila další výzkum. Téma jsem si totiž zůžil. Ve své bakalářské práci pod vedením Miloslavy Melanové s názvem *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách* jsem se věnoval dějinám hedvábnictví v 19. století především na Královéhradecku.⁸ V této části Čech totiž vznikl jeden z největších a nejaktivnějších českých hedvábnických spolků 19. století. Jednalo se o první rozsáhlejší základní výzkum, jelikož se hradecký spolek v rámci historiografie nacházel v mírném „stínu“ hedvábnického spolku v Praze, kterému se věnovala výše zmíněná Šárka

---

⁵ WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, Hradec Králové, Hedvábnický ústav v Hradci Králové 1941, 67 s.

⁶ Tamtéž, s. 52.

⁷ LENDEROVÁ, Milena: *Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví*, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, sv. 20, Praha, Historický ústav 1992, s. 33–42, ISSN 0231-7540; STEINOVÁ, Šárka: *Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945*, in: *Prameny a studie: Z historie zemědělství*, č. 48, Praha, Národní zemědělské muzeum Praha 2012, s. 36–54. ISBN 978-80-86874-40-1; ŠEJBL, Jan: *Vzestupy a pády českého hedvábnictví. Zapomenuté dějiny chovu bource morušového v českých zemích*, in: *Textil v muzeu: historie a inspirace textilní průmyslové výroby a módní tvorby*, Brno, Technické muzeum v Brně 2016, s. 91–97. ISBN 978-80-87896-35-8.

⁸ KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách, Bakalářská práce, Liberec*, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci, Katedra historie 2020, 111 s.

Steinová. Stimulován k práci jsem byl především rodinnými motivy, neboť Atanáš Kopecký byl mým předkem. Na počátku bádání jsem o hedvábnictví měl jen velmi malé povědomí, analýza pramenů mě ale zaváděla do problematiky hlouběji. I proto prostor východních Čech nedokáži prozatím badatelsky opustit, jelikož si jsem vědom toho, že není zdaleka vyčerpán.

Oblast východních Čech byla pro diplomovu práci zvolena jednak z důvodu hledání kontinuity, neboť na Královéhradecku vznikla v celé historii Československa nejdůležitější hedvábnická instituce – Hedvábnický ústav v Hradci Králové, který fungoval v období první republiky i protektorátu Čechy a Morava a řešil všechny podstatné otázky spjaté s hedvábnickou činností na tomto území. V rámci vymezeného tématu bychom tedy v dané době v českých zemích zřejmě nenašli důležitější region. Přesto se jedná o téma dosud nedostatečně zpracované, vyvstala tedy potřeba podniknout první širší základní výzkum.

Diplomová práce si proto klade za cíl rozšířit zmapování zájmového hedvábnictví na Královéhradecku o časový horizont, ve kterém lze vysledovat opětovný rozvoj dané činnosti. Jedná se o období první republiky, kdy vzniká Hedvábnický ústav v Hradci Králové s celostátní působností. Právě celostátní působnost je důvodem, proč je v tomto období důležité sledovat hedvábnické snažení v kontextu celého Československu. V první kapitole se tedy nachází retrospektivní pasáže pro ozřejnění kontinuity hedvábnictví nejen ve sledovaném regionu východních Čech. Cílem je také zde přiblížit určité „mezidobí“ – období od 70. let 19. století do 20. let 20. století. V tomto období se sice hedvábnictví nevěnovalo mnoho zájemců, na druhou stranu v něm prožívali mládí mnozí z těch, kteří se hedvábnictví věnovali později. Snažím se zodpovědět otázku, zda zde mohly existovat vlivy, které jejich další cestu předurčily. Zvláště důležitým momentem je sledování kontinuity pedagogických snah, které byly pro hedvábnictví druhé poloviny 19. století typické. Vycházím tedy z premisy, že se nějaké rovině personálních vazeb musely navzdory propadu zájmu o hedvábnictví v řečeném mezidobí udržet. Výzkum se zaměří nejen na zhodnocení hedvábnické činnosti v rámci soudobých hospodářských a vzdělávacích snah, ale také na instituce, které se do této činnosti zapojily. Jelikož se v 19. století jednalo především o fary a školy, bude pozornost věnována především tímto směrem. Vzhledem k větší míře dochovaných pramenů z pražského okruhu zde nemůže být Praha opomenuta, jelikož může být vhodným korektorem pro případnou deduktivní metodu.

Během protektorátu Čechy a Morava byl v Hradci Králové ustanoven nový hedvábnický spolek. Cílem výzkumu je proto zabývat se nejen tím, v jaké rovině souvisel s královéhradeckým ústavem, ale také prověřit, zda a případně jakým způsobem navazuje spolek či ústav na snahy Atanáše Kopeckého a starší hedvábnickou jednotu v Hradci Králové.

Pomocí metod komparace se pokusím najít nejen případné shody, ale především rozdíly, tj. doložit, jak se na podobné snahy odrazily dramatické proměny hospodářských a politických okolností první poloviny 20. století. Jelikož můžeme předpokládat, že v době protektorátu Čechy a Morava byl hedvábnický podnik silně ovlivňován nacistickou politikou Německé říše, budu tyto shody a rozdíly hledat také v období první republiky, ve které mohlo spíše docházet k svobodnému rozvíjení určitých koncepcí, včetně inovací postupů, jak se hedvábnictví věnovat, jak ho propagovat etc. Dalším cílem práce bude potvrdit či vyvrátit předpoklad o fungování hedvábnictví během protektorátu a zformulované teze opřít nejen o dobové prameny, ale také o současnou odbornou literaturu. Zde je třeba pracovat s adekvátním odstupem a na prameny nahlížet i z hlediska ideologické manipulace, aby nedošlo k formulování závěrů na základě chybné analýzy textů, které v dané době podléhaly dobové cenzuře, ideologizaci užití rétoriky, ale zejména předběžné autocenzuře.

Období první republiky a protektorátu Čechy a Morava bude pojednáno ve dvou kapitolách. Jedná se totiž o dvě velmi rozdílné etapy českých dějin po stránce politické i hospodářské. Proto se domnívám, že takové rozdělení bude přehlednější, a vhodněji pak dojde k zhodnocení hedvábnické činnosti v rámci soudobých hospodářských i vzdělávacích snah.

Již v rámci bakalářské práce jsem na základě současné literatury uvedl, že během první republiky nezažívalo hedvábnictví pouze konjunkturu. Na začátku 30. let vrcholila hospodářská krize. Dílčím cílem bude tedy zmapování následků hospodářské krize v tomto textilním odvětví, případně odhalit další limitující jevy, které hedvábnictví negativně zasáhly.

V protektorátním období zase sledujeme nové způsoby propagace hedvábnické činnosti, které do té doby nebyly k vidění – vzniká např. časopis s obrazovým doprovodem a tematický film. I těmto novým způsobům popularizace bude proto věnována samostatná podkapitola.

Výše uvedení současní autoři velmi často operují s tezí, že do českého hedvábnictví zasahovaly negativně klimatické podmínky. Je známo, že v roce 1929 zasáhla Evropu nejstudenější zima 20. století. Cílem tedy bude prověřit i tento argument, jelikož autoři ho málokdy adekvátně podkládají prameny či literaturou. Podobně vágně se s otázkou vypořádávala dobová tematická literatura, která naopak tvrdí, že moruše je téměř nezdolná dřevina. Nabízí se proto podniknout s oporou relevantních zdrojů podrobnější kritickou analýzu myšlenek propagátorů Hedvábnického ústavu v Hradci Králové i případných dobových protiargumentů. Předpokladem je, že následky tohoto extrémního počasí budeme moci z pramenů analyzovat a učinit co nejobjektivnější závěr na tento problém, tedy především porovnat, jak si moruše vedly ve srovnání s ostatními ovocnými dřevinami. Popřípadě nalézt

v období, ve kterém se pěstováním a chovem v českých zemích lidé zabývali, jiné momenty s výpovědní hodnotnou pro potvrzení nebo vyvrácení tezí jedné či druhé strany a na vhodném místě problematiku zapracovat do textu zapracovat.

Tohoto rozporu jsem si všiml již při tvorbě bakalářské práce. Z pramenů k dějinám hedvábnictví 19. století se můžeme o českém podnebí dočíst jen to nejlepší. Texty z první poloviny 20. století se nesly v podobném duchu, o čemž jsem se již tehdy přesvědčil – „*Vhodnost těchto krajů pro hedvábnictví vystihl již vpředu vzpomenuť Athanas Kopecký, když po letech šedesátých minulého století založil Hedvábnickou jednotu královéhradeckou.*“⁹ motivoval členy nového Hedvábnického spolku v Hradci Králové hospodářský ředitel ústavu Bohumil Weinzettel.

Součástí práce je závěrečná kapitola, která prostřednictvím pracovního listu pro žáky 9. třídy základních škol prokáže didaktický potenciál daného tématu. Pracovní list bude vycházet z edukačních cílů obsažených ve stěžejním kurikulárním dokumentu pro základní školy, tj. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*.¹⁰ Didaktická část se zaměří na využití vhodných pramenů, o něž se diplomová práce opírá, pro výuku dějepisu. Téma hedvábnictví se pokusím uchopit spíše jako prostředek k rozvoji některých žákovských dovedností, které výše uvedený dokument včleňuje do průřezového tématu *Mediální výchova*.¹¹ Žáci budou moci pracovat s dobovými historickými prameny a vyzkouší si některé badatelské dovednosti, jež úzce souvisí s tímto průřezovým tématem. Především se bude jednat o kritickou percepci pramene prostřednictvím komparace několika sdělení různého původu na stejné téma, které historikovi napomáhá učinit co nejobjektivnější závěr. Tato dovednost je totiž důležitá i v současném světě a v kurikulárním dokumentu ji můžeme nalézt pod pojmem *mediální gramotnost*.¹² V kapitole bude didaktické využití řádně popsáno a zhodnocen přínos takového aktivizačního způsobu výuky dějepisu. Odkazováno přitom bude na mnou vypracovaný konkrétní pracovní list umístěný v přílohách práce.

V neposlední řadě je třeba zmínit, že jsem se v přímých citacích starších textů vzdal jakýchkoli úprav dle současné pravopisné normy. Pro pořádek opatřuji tyto citace latinským

---

⁹ WEINZETTEL, Bohumil: K ustanovující valné hromadě Hedvábnického spolku v Hradci Králové, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 4, s. A.

¹⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], Praha, MŠMT 2021, 164 s., [vid. 25. 11. 2022], dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

¹¹ Tamtéž, s. 136–138.

¹² Tamtéž.

příslovcem *sic*. Pokud se v textu vyskytuje zkrácení jména osob na iniciály, nejedná se o záměr, nýbrž o důsledek nenalezení celého znění jména v pramenech či literatuře. Přesto jsem se pokoušel jména opakovaně dohledávat komparací různých pramenů, případně vyhledáváním těchto osob v bázi národních autorit Národní knihovny České republiky.¹³

Rozbor literatury

Dosavadní literatura k dějinám hedvábnictví 20. století byla již výše shrnuta. Pro přehlednost uvedme, že mezi základní texty o zájmovém hedvábnictví můžeme řadit studie Mileny Lenderové, Šárky Steinové a dvě pojednání Jana Šejbla.¹⁴ V roce 2020 k nim přibyla bakalářská práce Jana Kopeckého mapující hedvábnictví ve východních Čechách 19. stol.¹⁵ Té je zde však využito pouze v rámci první kapitoly, případně je na ni odkazováno v rámci komparace jednotlivých jevů v hedvábnictví 19. a 20. století.

K dějinám hedvábnického průmyslu 20. století lze opět uvést *Textilní zbožiznalství a technologie I.* Alberta Dondy, *Textilní výrobu v historickém přehledu I* Miloslava Pávka a *Historii a současnost hedvábnického průmyslu v Čechách a na Moravě* Jindřicha Jeřábka.¹⁶ Pouze poslední jmenovaná publikace vyšla po roce 1989.

Pro regionální kontext bylo využito novější publikace autorského kolektivu *Hradec Králové*,¹⁷ pro dobový kontext hospodářských a sociálních českých dějin pak především dílo Detlefa Brandese *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj*

---

¹³ Báze národních autorit, in: *Národní knihovna České republiky* [online], Národní knihovna České republiky 2012, [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <https://text.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/Archiv/autbaze>.

¹⁴ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, sv. 20, Praha, Historický ústav 1992, s. 33–42, ISSN 0231-7540; STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie: Z historie zemědělství*, č. 48, Praha, Národní zemědělské muzeum Praha 2012, s. 36–54. ISBN 978-80-86874-40-1; ŠEJBL, Jan: Bourec morušový ve školní výuce, in: *Biologie-Chemie-Zeměpis*, roč. 25, 2016, č. 5, s. 219–227, ISSN 1210–3349; ŠEJBL, Jan: Vzestupy a pády českého hedvábnictví. Zapomenuté dějiny chovu bource morušového v českých zemích, in: *Textil v muzeu: historie a inspirace textilní průmyslové výroby a módní tvorby*, Brno, Technické muzeum v Brně 2016, s. 91–97. ISBN 978-80-87896-35-8.

¹⁵ KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, Bakalářská práce, Liberec, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci, Katedra historie 2020, 111 s.

¹⁶ DONDA, Albert: *Textilní zbožiznalství a technologie I.*, 2. rozšířené vyd., Praha, Samcovo knihkupectví 1948, 849 s.; PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, Praha, Národní technické muzeum v Praze 1971, 214 s.; JEŘÁBEK, Jindřich: *Historie a současnost hedvábnického průmyslu v Čechách a na Moravě*, Moravská Třebová, Hedva 1992, 131 s.

¹⁷ BLÁHA, Radek – GRULICH, Petr – LENDEROVÁ, Milena, et al.: *Hradec Králové*, 1. vyd., Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2017, 919 s. ISBN 978-80-7422-504-8.

1939–1945,¹⁸ publikaci autorských kolektivů *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848–1992*,¹⁹ *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*,²⁰ knihu Eduarda Kubů a Jaroslava Pátka *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*,²¹ Michaely Závodné a Petra Kadlece *Přehled hospodářských a sociálních dějin českých zemí do roku 1989*²² a *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992 1. díl, období 1918–1945* Václava Průchy a kolektivu.²³

Pro řádnou orientaci v biologické a textilní problematice bylo zvoleno též několik česky i anglicky psaných textů. Zmínit lze především bakalářskou práci Ivy Kislinkové z Ústavu experimentální biologie při Masarykově univerzitě v Brně a dílo předního českého entomologa Františka Sehnala a kolegů v renomovaných impaktovaných zahraničních časopisech *Journal of Biological Chemistry* nebo *Biomaterials*.²⁴

Úplný výčet literatury, která byla v této práci využita či je na ni jiným způsobem odkazováno, uvádím na konci práce v příslušném oddílu (*Literatura*).

---

¹⁸ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, 3. vyd., Praha, Prostor 2019, 768 s. ISBN 978-80-7260-409-8.

¹⁹ JAKUBEC, Ivan – EFMERTOVIČ, Marcela – SZOBI, Pavel – ŠTEMBERK, Jan: *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848–1992*, 1. vyd. Praha, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica 2008, 289 s. ISBN 978-80-245-1450-5.

²⁰ JINDRA, Zdeněk – JAKUBEC, Ivan, et al.: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, 1. vyd., Praha, Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum 2015, 524 s. ISBN 978-80-246-2945-2.

²¹ KUBŮ, Eduard – PÁTEK, Jaroslav: *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha, Karolinum 2000, 439 s. ISBN 80-7184-716-X.

²² ZÁVODNÁ, Michaela – KADLEC, Petr: *Přehled hospodářských a sociálních dějin českých zemí do roku 1989*, Ostrava, Filozofická fakulta, Ostravská univerzita, Centrum pro hospodářské a sociální dějiny 2018, 303 s. 184. ISBN 978-80-7599-032-7.

²³ PRŮCHA, Václav, et al.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992 1. díl, období 1918–1945*, Brno, Doplněk 2004, 580 s. ISBN 80-7239-147-X.

²⁴ KISLINKOVÁ, Iva: *Genetické aspekty chovu bource morušového (*Bombyx mori* L.)*, Bakalářská práce, Brno, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita v Brně, Ústav experimentální biologie, Oddělení fyziologie a imunologie živočichů 2006, 60 s.; SEHNAL, František – JINDRA, Marek: Larval growth, food consumption, and utilization of dietary protein and energy in *Galleria mellonella*, in: *Journal of Insect Physiology*, roč. 9, 1989, č. 35, s. 719–724, ISSN 0022-1910; SEHNAL, František – ŽUROVEC, Michal: The Silk of Lepidoptera, in: *Journal of Insect Biotechnology and Sericology*, roč. 1, 2002, č. 71, s. 1–15, ISSN 1346-8073; KAPLAN, David L. – VUNJAK-NOVAKOVIC, Gordana – KIM, Hyeon-Joo – WANG, Yongzhong: Stem cell-based tissue engineering with silk biomaterials, in: *Biomaterials*, roč. 36, 2006, č. 27, s. 6064–6082, ISSN 0142-9612.

Rozbor pramenů

Dobových pramenů byla v práci využita celá řada. Prostudováno bylo téměř celé dobové dílo textilního odborníka Františka Ondráka²⁵ a Jana Krejčíka.²⁶ Velmi cenným pramenem je *Hedvábnická ročenka 1943–44* od Františka Ondráka, Bohumila Weinzettela a Edvína Vitáska.²⁷

Asi nejpřínosnějším pramenem k období protektorátu Čechy a Morava je periodikum *Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy*.²⁸ Časopis vycházel pětkrát ročně a dočkal se čtyř ročníků. Pro účely diplomové práce bylo tedy analyzováno každé číslo. Z dobových periodik bylo využito též několika článků z časopisu *Venkov*²⁹ nebo *Hospodář československý*.³⁰ V případě *Českomoravského hedvábnictví* je třeba upozornit, že se jedná o málo využívaný pramen k dějinám českého hedvábnictví, přičemž ale badatelům nabízí velmi podobný pohled na tehdejší činnost. K informacím v něm obsaženým je ale třeba přistupovat kriticky, vydáván byl v době, kdy byla velmi silně potlačována tisková svoboda a cenzura či autocenzura byla na denním pořádku.

Při citování z tohoto časopisu bylo mnohdy nutné odkazovat na jeho obálku. Obálka má kromě titulní strany, první vnější, další tři strany. První vnitřní je označována jako strana A, druhá vnitřní jako strana B, druhá vnější, tj. zadní strana obálky, jako strana C.

---

²⁵ Výběrově: ONDRÁK, František – HOFMAN, Jaroslav: *Hedvábnictví*, 1. vyd., Praha, Státní zemědělské nakladatelství 1957, 167 s.; ONDRÁK, František: *Hedvábnická abeceda: populární návod k pěstování moruší a chovu bource morušového*, Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert 1929, 68 s.; ONDRÁK, František: *Hedvábnictví v praxi*, Hradec Králové, Hedvábnický ústav v Hradci Králové 1928, 167 s.

²⁶ Výběrově: KREJČÍK, Jan: *Hedvábnictví: praktický návod k chovu bourců a pěstování moruší*, Praha, A. Neubert 1928, 51 s.; KREJČÍK, Jan: *Chov bource morušového*, Praha, Brázda 1948, 79 s.; KREJČÍK, Jan: *Seidenraupenzucht*, Praha, Hedvábnický spolek 1923, 31 s.

²⁷ ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, 39 s.

²⁸ *Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy*, roč. 1, 1940, č. 1–5; *Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy*, roč. 2, 1941, č. 1–5; *Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy*, roč. 3, 1942, č. 1–5; *Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy*, roč. 4, 1943, č. 1–5.

²⁹ Ukázkou: (anon.): Zájem o vysazování moruší stále stoupá, in: *Venkov*, roč. 40, 1945, č. 14, s. 2.

³⁰ Ukázkou: (red.): Přednášky o hedvábnictví, in: *Hospodář československý*, roč. 63, 1933, č. 6, s. 101.

Pro upřesnění některých statistických údajů bylo nahlédnuto do třech ročníků *Statistické příručky republiky Československé*.³¹

Stěžejní materiál na téma prvorepublikového a protektorátního hedvábnictví je k nalezení na několika místech. Prvně je třeba zmínit osobní fond Jana Marka, činovníka pražského hedvábnického spolku, který je umístěn v Archivu Národního zemědělského muzea.³² Jedná se o dokumenty, jež se vztahují především k pražskému okruhu. Využity byly již ve studii Šárky Steinové včetně unikátních fotografií prvorepublikového hedvábnictví.³³

Dále jsou to dva fondy uložené ve Státním okresním archivu Hradec Králové. Fond Hedvábnického ústavu v Hradci Králové se nachází v kartonu 9. - Varia Hradec Králové.³⁴ Byl analyzován celý. Obsahuje především různé oběžníky z let 1944–1949, dále výtisky časopisu *Českomoravského hedvábnictví*, některé otisky vybraných článků, propagační materiály a 4 publikace – zmíněná *Hedvábnická ročenka 1943–44*, *Hedvábnická abeceda* Františka Ondráka, dále také studie Edvína Vitáska z roku 1942 *Podmínky pro výnosnost chovu bource morušového* publikované ve *Sborníku České akademie technické*.³⁵ Bezesporu velmi vzácný je výtisk *Chov bource morušového, Praktický návod pro práci instruktorů hedvábnictví a chovatelů* Jana Krejčíka. Jedná o krátkou nedatovanou brožuru, ve které již převládá komunistická rétorika a na příslušných místech diplomové práce je na některé její body poukazováno.³⁶

V neposlední řadě je nutno uvést poslední fond k hedvábnické problematice 1. poloviny 20. století – fond Hedvábnický spolek Hradec Králové.³⁷ Fond protektorátního spolku byl inventarizován v roce 1986 Milenou Lenderovou a obsahuje prameny k rokům 1940–1949. Do archivu materiály uložil poslední předseda spolku Jaroslav Holubář v roce 1963, autorkou

---

³¹ (red.): *Statistická příručka republiky Československé*, roč. 2, 1925, č. 1, s. 875 s.; (red.): *Statistická příručka republiky Československé*, roč. 3, 1928, č. 1, 494 s.; (red.): *Statistická příručka republiky Československé*, roč. 4, 1932, č. 1, 506 s.

³² Archiv Národního zemědělského muzea (dále jen Archiv NZM), Osobní fond (dále jen OF) Jan Marek.

³³ STEINOVÁ, Šárka: *Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945*, in: *Prameny a studie: Z historie zemědělství*, č. 48, Praha, Národní zemědělské muzeum Praha 2012, s. 36–54.

³⁴ Státní okresní archiv Hradec Králové (dále jen SOKA HK), Varia Hradec Králové (dále jen V HK), kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové.

³⁵ VITÁSEK, Edvín: *Podmínky pro výnosnost chovu bource morušového*, in: *Sborník České akademie technické*, roč. 16, 1942, č. 5, s. 369–395.

³⁶ SOKA HK, V HK, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, KREJČÍK, Jan: *Chov bource morušového, Praktický návod pro práci instruktorů hedvábnictví a chovatelů*, Praha, Hedvábnický odbor jednoty chovatelů drobného hospodářského zvířectva v Praze, 19 s.

³⁷ SOKA HK, Hedvábnický spolek Hradec Králové (dále jen HS HK).

čistopisu je Pavlína Velcová.³⁸ Fond má 0,10 běžných metrů, čítá 14 inventárních čísel v jednom kartonu. Pro přehlednost uvádím dále v textu obsah jednotlivých inventárních čísel:

1. protokoly schůzí přípravného výboru spolku a volných hromad z let 1941–44, korespondence;
2. seznam chovatelů bource morušového a soupis členů spolku v několika provedení – abecední seznam, seznam podle bydliště apod.;
3. evidence moruší, jejich kusů v daných lokalitách, druh (strom, keř, živý plot) a přibližné stáří.;
4. plán oblasti kompetence Hedvábnického spolku (viz *Přílohy práce*);
5. stanovy a jednací řád;
6. různé propagační tiskoviny;
7. podací protokol;
8. seznam spisovny;
9. korespondence a přihlášky členů;
10. materiály k likvidaci spolku;
11. fotoalbum;
12. účetní doklady;
13. účetní deník;
14. dvě gumová razítka.

Nejpřínosnějšími prameny jsou protokoly schůzí (č. 1), které nabízejí celkem podrobný pohled na to, co členové spolku v danou chvíli řešili za problémy, a různorodá korespondence (č. 9). V práci bylo využito materiálů především z těchto dvou inventárních čísel.

Úplný výčet použitých pramenů, které byly v této práci využity či na ně bylo jiným způsobem odkazováno, uvádím na konci práce v příslušném oddílu (*Prameny*).

---

³⁸ VELCOVÁ, Pavlína: *Inventář Hedvábný spolek Hradec Králové*, Státní okresní archiv Hradec Králové 1989, Archivní pomůcka č. 1028, NAD č 242, s. 3.

1 Historie spolkového hedvábnictví na území českých zemí, zvláště pak v Hradci Králové

1.1 Doba prvních hedvábnických občanských iniciativ do 70. let 19. století.

Jedny z prvních pokusů o pěstování moruší v českých zemích se datují do první poloviny 17. století. V tehdejší stavovské společnosti se jednalo o snahy aristokratické.³⁹ Teprve za královny Marie Terezie se pěstování moruší a nyní také chov bource morušového rozvinuly plošněji i mezi menšími hospodáři prostřednictvím dvorských dekretů a několika hedvábnických patentů, jejichž součástí bylo šíření naučné literatury.⁴⁰ Tento pokus ale zmařili po smrti Josefa II. královští úředníci vykupující zámotky, jelikož pro vlastní obohacení strhávali z finanční odměny stále větší část, až se domácí hedvábnictví stalo ekonomicky nevýhodnou činností.⁴¹ Na počátku 19. století se v pražském okruhu začal hedvábnictví věnovat movitý lombardský obchodník Giuseppe Rangheri a jeho rodina. Pražský region ale tato činnost nijak významně nepřesáhla.⁴²

Vojenský debakl Rakouska v druhé italské válce za nezávislost roku 1859 zapříčinil ztrátu Lombardie, kde se nacházeli klíčoví dodavatelé hedvábné suroviny pro rakouské tkalcovny.⁴³ S chovem bource morušového se tedy muselo začít jinde. Ve zvýšené míře se snažili tkalcovnám dodávat surovinu velkostatkáři. Příkladem může být hospodářský inovátor Jan Nepomuk hrabě Harrach, který na svém velkostatku v Konárovicích u Kolína zavedl velkochov bourců morušových.⁴⁴ Do svých 25 let věku prokázal hospodářskou zdatnost do té míry, že ho otec Arnošt Harrach pověřil správou severovýchodních rodových držav, kde brzy v pozitivním smyslu slova přesáhl kompetenci svého panství a začal se aktivně podílet na regionální hospodářské organizační činnosti. Skrze vlastní naučné spisky a členství v občanských společenstvech šířil moderní zemědělské přístupy a podporoval různorodé snahy

---

³⁹ WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, s. 6; srov. PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, s. 92.

⁴⁰ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 34; srov. WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, s. 10.

⁴¹ ŠEJBL, Jan: Bourec morušový ve školní výuce, in: *Biologie-Chemie-Zeměpis*, s. 223; srov. HILLER, Ferdinand: *Hospodářský význam a výnos hedvábnictví [sic!] v Čechách*, Praha, F. Hiller 1868, s. 4.

⁴² MAŘÍKOVÁ, Martina: Italští pěstitelé moruší v Praze první poloviny 19. století, in: HOJDA, Zdeněk, et al: *Naše Itálie, stará i mladá Itálie v české kultuře 19. století*, s. 305–312.

⁴³ WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, s. 17.

⁴⁴ LUŠTINEC, Jan – TLUSTÝ, Jaromír – NOSEK, Petr: *Jan Nepomuk hrabě Harrach: ze života českého kavalíra*, s. 36–38.

o pozvednutí státního hospodářství, vzdělávání etc.⁴⁵ Slovy obdivu nešetří současný odborník na život tohoto muže Jan Luštinec, který jeho myšlení hodnotí následovně: „*Uvědomoval si, že komu je více dáno, tak by měl i více odevzdat. A to nejen po hmotné stránce, ale i duševně. Podporoval spoustu užitečných věcí.*“⁴⁶

Nebyly to ale jen majetní velkostatkáři, kteří se snažili kompenzovat ztráty úrodných jižních území. Výraznou roli sehrála občanská společnost zakládající různé hospodářské organizace. Dělo se tak díky spolkovému patentu z roku 1852 a jeho následným úpravám.⁴⁷ Na území českých zemích došlo k založení hned několika hedvábnických spolků za výše uvedeným účelem. Sociální skladba spolků byla přitom různorodá. U vzniku první takové organizace v Praze stál statkář Mikuláš Wang, kaplan Václav Čáp, vysokoškolský pedagog Krištof Liebich a pivovarský správce Karel Hlava.⁴⁸ Další spolky vznikly např. v Mostě, Hradci Králové, Jičíně, Litomyšli, Opavě, Olomouci a Domažlicích.⁴⁹ K významnému centrálnímu zastřešení spolkových aktivit v českých zemích nedošlo, mezi spolky ale panovaly přátelské vztahy a vzájemná pomoc a spolupráce byla na denním pořádku.⁵⁰

Místo toho, aby soustředily svou činnost do mimořádně velkých velkochovů, snažily se, aby se do akce zapojil jakýkoli drobný zemědělec, majitel zahrady nebo instituce spravující i místa, kde bylo možné vysadit morušový strom, keř nebo živý plot. Pokud se takovou osobu podařilo přesvědčit o užitečnosti a možné výdělečnosti hedvábnického podniku, snažili se jí členové spolku dostatečně saturovat všemi možnými prostředky – semeny či sazenicemi moruší, vajíčky bource morušového, odborně i „prostonárodně“ psanou českou či německou hedvábnickou literaturou a osobní pomocí.⁵¹ Jen s malou státní subvencí se jim podařilo v českých zemích vysázet statisíce moruší, vytvořit desítky morušových šlechtitelských školek, vydat desítky tematických spisů, publikovat několik ročníků odborného periodika, uspořádat

---

⁴⁵ LUŠTINEC, Jan – TLUSTÝ, Jaromír – NOSEK, Petr: *Jan Nepomuk hrabě Harrach: ze života českého kavalíra*, s. 39–47.

⁴⁶ HOŘENÍ, Jaroslav: Osvícený hrabě Harrach má v jilemnickém zámku stálou expozici, in: *iDnes.cz* [online], 24. 8. 2011 [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/osviceny-hrabe-harrach-ma-v-jilemnickem-zamku-stalou-expozici.A110720_1621470_liberec-zpravy_oks.

⁴⁷ SOBĚHART, Radek: Patent spolkový (1852), in: SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír, et al.: *Encyklopedie českých právních dějin V. svazek Pa – Právní*, s. 147–149; PAVLÍČEK, Václav: Právo spolčovací, in: SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír, et al.: *Encyklopedie českých právních dějin VII. Svazek Právo pra – Prob*, s. 379

⁴⁸ WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, s. 17.

⁴⁹ Tamtéž, s. 32–33.

⁵⁰ KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 70–75.

⁵¹ Tato komplexní činnost podrobněji pospána v: KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 41–79.

soutěže, zapojit do těchto snah stovky osob – od aristokracie, přes pedagogy a duchovní činitele, po nejdrobnější zemědělce a námezdně pracující, a ročně zprostředkovat výkup hedvábné suroviny v nižších desítkách tisíců kilogramů.⁵²

Jejich snaha nezůstala bez povšimnutí u císařského dvora, ale také na různých mezinárodních výstavách. Podařilo se jim udržovat tempo se soudobými světovými trendy, inovacemi, a v Hradci Králové sledujeme dokonce zrod některých myšlenek průkopnických – např. zabývání se výrobou hedvábí z alternativních a pro podnikání českých zemí méně náročných zdrojů, tzv. plané hedvábí.⁵³

V Hradci Králové, oblasti úrodné nížiny při řekách Labe a Orlice, začal hedvábnictví šířit středoškolský pedagog a hospodářský odborník Atanáš Kopecký, který stál u vzniku hned několika hospodářských spolků a iniciativ. Na vlastní náklady začal v regionu severovýchodních Čech sázet moruše s cílem vytvořit pro tuto činnost vhodné zázemí, následně osvětově působil na místní zemědělce, učitele, duchovní aj. osoby, se kterými založil hedvábnickou jednotu. Česká hedvábnická jednota v Hradci Králové si získala až 400 členů, z nichž si dovoluji jmenovitě uvést např. dobové regionální zastupitele Václava Píšu, Karla Collina, Jana Kunce, představitele duchovního života biskupa Karla Hanla, továrníky Václava Františka Červeného, Johanna Liebiega, aristokraty Jana Nepomuka Harracha, Oktaviána Kinského, Ferdinanda Kinského, Jindřicha Kolovrata-Krakovského či lékaře a českého národního buditele Františka Cyrila Kampelíka.⁵⁴

I přes dílčí úspěchy nebylo možno v krátkém časovém intervalu dosáhnout dlouhodobých cílů, tj. rozšířit v Čechách, na Moravě a ve Slezsku moruše do té míry, že se bude jednat o dřevinu tak častou, že by se hedvábnictví věnoval zcela spontánně kdokoli, aniž by byl omezen nedostatečnou saturací listů pro bource. V takové fázi by se hedvábnictví stavělo po bok např. v tuzemském prostředí přirozenému vlnářství, a stalo by se tak novým druhem obživy obyvatelstva.

Atanáš Kopecký a další propagátoři svou pozornost záhy soustředili na školy, učitele a vychovatele. Získat pedagogy na svou stranu vnímali jako nejlepší způsob, jak šířit myšlenky

---

⁵² KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 41–79.

⁵³ Tamtéž, s. 41–79; srov. LENDEROVÁ, Milena: *Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví*, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 33–36.

⁵⁴ KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 41–68. srov. LENDEROVÁ, Milena: *Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví*, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 33–36.

co nejplošněji, vzdělat budoucí generace, vychovat je k potřebě věnovat se hedvábnictví, podporovat ho a dále šířit. Jak se pokusím v textu diplomové práce níže prokázat, tyto snahy neminuly svůj cíl zcela. Byť nebyl naplněn tak, jak by si hedvábníci druhé poloviny 19. století představovali, svou stopu pedagogické působení zanechalo.⁵⁵ Má bakalářská práce dochází k závěru, že v historii tohoto textilního oboru nenalezneme osobnějšího přístupu propagátorů hedvábnictví než právě v druhé polovině 19. století.⁵⁶ Je otázkou, zda by se na tomto území hedvábnictví ve 20. století někdy ve větší míře obnovilo, nebýt dřívější činnosti hlavních spolkových činitelů, kteří obcházeli obyvatelstvo doslova od domu k domu.

Pokusy o rozšíření hedvábnictví se ale nezdařily, zasaženy byly několika nečekanými problémy. Na prvním místě lze zmínit otevření Suezského průplavu roku 1869, které zlevnilo dovoz hedvábných produktů z Dálného východu do Evropy. Cena hedvábí na evropském trhu poklesla a tvrdou konkurenci bylo velmi těžké překonat. Také stát se rozhodl kvůli snížené výnosnosti nadále neposkytovat subvence. Možné řešení nakonec mnohé státy hledaly ve výrobě chemického hedvábí, které bylo na konci 19. století vynalezeno ve Francii.⁵⁷

Jedná se o problém zcela jistě nezanedbatelný, za odlivem členů z hedvábnických organizací stála ale ještě obtíž další – světová pandemie bource morušového. Tato nemoc zvaná *pébrine* byla způsobena nákazou prvokem *Nosema bombycis* a zasáhla veškeré světové chovy vyjma japonského, jelikož tamní hybridní druh bource byl proti nákaze imunní. Čechy vlna zasáhla v roce 1868 a rychle se šířila. Nejprve byly zasaženy velkochovy, drobné hedvábníky chránila izolovanost jejich chovů – občasným dokoupením nakažených vajíček z chovných stanic si ale způsobovali nevědomky úhyn i oni.⁵⁸

Bylo by velmi zjednodušující pouze konstatovat, že čeští hedvábníci svou činnost zcela ukončili právě kvůli tomuto neštěstí. Zahraniční odborníci začali velmi rychle hledat řešení, vydávali různá pojednání, scházeli se na konferencích apod. To vše řada českých chovatelů bedlivě sledovala. Zahraniční články byly velmi rychle překládány do češtiny a zveřejňovány ve *Všeobecných hedvábnických novinách*. Vznikala i pojednání české provenience,

---

⁵⁵ KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 68–70.

⁵⁶ Tamtéž, s. 94.

⁵⁷ PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, s. 94; srov. ŠEJBL, Jan: *Vzestupy a pády českého hedvábnictví. Zapomenuté dějiny chovu bource morušového v českých zemích*, in: *Textil v muzeu*, s. 93.

⁵⁸ ŠEJBL, Jan: *Vzestupy a pády českého hedvábnictví. Zapomenuté dějiny chovu bource morušového v českých zemích*, in: *Textil v muzeu*, s. 93.

nedosahovala však valných odborných kvalit.⁵⁹ Problém se snažil vyřešit také významný francouzský biolog a chemik Louis Pasteur, který inicioval vznik prvního hedvábnického výzkumného ústavu v Gorici roku 1869. Ústav se tedy nacházel na území Rakouska-Uherska. O tři roky později byla založena italská výzkumná stanice v Padově.⁶⁰ Do Gorice se začali sjíždět hedvábníci odborníci i delegace jednotlivých světových chovatelských spolků. Za královéhradeckou jednotu byl vyslán roku 1870 učitel J. Jedlička⁶¹ z Bohdanče. Ústav neřešil jen problematiku nemoci, ale zaměřoval se na všechny další oborové otázky.⁶² V jeho čele stanul významný rakousko-uherský odborník Johann Bolle, autor dnes již klasické hedvábnické, německy psané, literatury *Der Seidenbau in Japan*⁶³ nebo *Anleitung zur Kultur des Maulbeerbaumes und zur rationellen Aufzucht der Seidenraupe*⁶⁴, a spolupracoval dokonce s vědci z Japonska či Spojených států amerických.⁶⁵

Vláda Království a zemí na říšské radě zastoupené dokonce vypsalala finanční odměnu 6 000 zlatých tomu, kdo nalezne účinný prostředek na potírání nemoci. Odměny se nakonec dostalo samotnému Pasteurovi, který našel kvalitní a relativně nenáročný způsob kontroly, jak nemoc v chovu včas odhalit pod mikroskopem. Tímto způsobem se na začátku 70. let 19. století začali řídit všichni světoví chovatelé a nemoc byla vymýcena.⁶⁶ Pro řadu českých hedvábníků to ale bylo již pozdě. Jejich chovy byly zničeny a chuť k pokračování se hledala nesnadno. Navíc ke kontrole chovů byl nyní třeba mikroskop a práce se mohla zdát náročnější.

Finanční problémy a nové postupy chovu byly tedy dva zásadní důvody krachu hedvábnického snažení v českých zemích. Má bakalářská práce došla navíc k dalšímu důvodu konce tohoto nadějného podniku. Na počátku 70. let 19. století zemřelo několik klíčových

---

⁵⁹ Např.: (anon.): Nemoc hedvábníků [sic!], in: *Všeobecné hedvábnické [sic!] noviny*, roč. 2, 1867, č. 4, s. 16.

⁶⁰ ONDRÁK, František: Hedvábnické výzkumnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 25–26.

⁶¹ Jeho křestní jméno se mi v pramenech nepodařilo dohledat, vždy je zkracováno touto iniciálou. Viz např. SOKA HK, Česká hedvábnická jednota Hradec Králové (dále jen ČHJ HK), inv. č. 10, kart. č. 1, Pozvánky k valným hromadám.

⁶² KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 80.

⁶³ BOLLE, Johann: *Der Seidenbau In Japan (1898)*, Montana, Kessinger Publishing 2010, 152 s.

⁶⁴ BOLLE, Johann: *Anleitung zur Kultur des Maulbeerbaumes und zur rationellen Aufzucht der Seidenraupe*, Görz, Druck von G. Paternolli 1908, 107 s.

⁶⁵ HOLZ, Eva: BOLLE, Ivan, in: *Novi Slovenski biografski leksikon* [online], 2013 [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1002650/>.

⁶⁶ (red.): K organizaci hedvábnictví u nás, in: *České hospodářské zvířectvo*, roč. 13, 1926, č. 10, s. 147.

propagátorů hedvábnictví – na Olomoucku to byl kupříkladu farář Theodor Mayer.⁶⁷ Královéhradecký region zastihla smrt významně aktivního člena jednoty, jejího zakladatele Atanáše Kopeckého. Sám Kopecký už před svou smrtí sledoval úpadek jednoty, neaktivnost členů a špatné vedení administrativy. V jedné ze svých posledních korespondencí varoval: „*Není divu jestli se to tak dále povede, jednota sama sebou se rozpadnout musí.* [sic!]“⁶⁸ Pro propagační činnost se těmto osobám, které bychom mohli označit jako *spiritus agens*, nepodařilo vychovat adekvátní následovníky.⁶⁹

Královéhradecká jednota se postupně přeorientovala na ovocnářství a včelařství, její původní cíle přestaly být naplňovány, proto byla roku 1894 rozpuštěna. Podobný osud postihl až na jedinou výjimku i ostatní hedvábnické organizace založené v 60. letech 19. století.⁷⁰

1.2 K českému hedvábnickému interregnu

V době zrodu samostatné Československé republiky existoval již pouze jediný hedvábnický spolek, který odolal pro hedvábnictví náročnému období 70. – 90. let 19. století. Šlo o pražský Český spolek pro pěstování moruší a hedvábnictví,⁷¹ později přejmenovaný na Hedvábnický spolek v Praze,⁷² který také nově využíval sociálního hesla: „*Celý zisk tomu, kdo pracoval!*“⁷³ Ovšem ani jeho fungování se neobešlo bez jistých útlumů.

Poslední z větších počínů pražského spolku zaznamenáváme na Průmyslové výstavě v Praze roku 1872, v rámci níž na sebe upozornili především učitelé národních škol, kteří patřili mezi vynikající hedvábníky. Do konce 70. let 19. století ale spolek opustila velká řada členů.⁷⁴ K mírnému zvýšení zájmu o pražské hedvábnictví došlo ještě v roce 1891 na Všeobecné zemské výstavě v Praze, do jejíž památné knihy zanesl autor drobné zmínky o výstavě hedvábí v oddělení pavilonu hospodářského průmyslu. Svůj zájem o exponáty hedvábnické jednoty projevil dle zápisu též císař František Josef I. a Bedřich Schwarzenberg. Je ale velmi těžké

---

⁶⁷ SAVIN – SKÁLA: Obrovská moruše v Prostějově, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 1, s. 7.

⁶⁸ KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 85.

⁶⁹ Tamtéž, s. 92.

⁷⁰ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 36.

⁷¹ Primárně o něm pojednává např. STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie: Z historie zemědělství*, č. 48, Praha, Národní zemědělské muzeum Praha 2012, s. 36–54.

⁷² LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 36.

⁷³ KREJČÍK, Jan: O rentabilitě chovu bource morušového a jak si možno tento zařídit, in: *Hospodář československý*, roč. 57, 1927, č. 10, s. 151.

⁷⁴ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 44.

zhodnotit, zda se jednalo o upřímný zájem, či pouze o panovnické dekorum – jelikož v době velkého úpadku českého hedvábnictví se císař „*pochvalně vyslovil o pokroku hedvábnictví.*“⁷⁵

Na Všeobecné zemské výstavě v Praze prokázali svou nápaditost v umění vystavování v oblasti hedvábnictví opět právě učitelé. Autor pamětního textu vyzdvihl např. učitele Františka Březinu, který v sedmi skříních prezentoval vývoj bource morušového, „*zámotky, surové a soukané hedvábní až do zhotovení látek a různých předmětů hedvábných.*“⁷⁶ Dále byl opakovaně oceňován propagátor hedvábnictví Josef Fuksa, který zde dokonce šířil svůj naučný text *Stručné pojednání o hedvábnictví hodící se zvláště pro školy.*⁷⁷

Různá ocenění jako briliantové jehlice, stříbrné medaile apod. ale mohla jen sotva zastavit strmý pád hedvábnictví v českých zemích, jenž byl negativně ovlivněn zlevněním dovozu, nemocí bource morušového decimující velké chovy a snad také nepřízní počasí. Toho si čeští hedvábníci byli vědomi, jak prokazuje text hesla *Hedvábnictví* v šestém díle *Ottov slovníku naučném*, se kterým se dobový čtenář mohl poprvé setkat v roce 1893. Autor hesla, apologeta a nestor českého hedvábnictví Ferdinand Hiller, v něm zmiňuje další důvody neúspěchu: „*Obecnějšímu provozování hedvábnictví u nás jest hlavně na újmu, že při intenzivnosti polního a lesního hospodářství, jakož i při velkolepém rozvoji veškerého průmyslu naskytuje se pracujícímu lidu jiná výživa právě v době, kdy hlídání bourců vyžaduje největší péče. Majetníci morušových stromů dosud málo dbají užitku, jež poskytuje morušové listí pěstovatelům bourců, a chudšímu pěstovateli se pravidlem nevyplácí kupovati listí k výživě housenek potřebné. Zde dlužno vyhledávati takových prostředků, aby síly k nejlhčí práci schopné, jinak snad ladem ležící surovinu jim co možná nejlevněji, po případě i zcela zdarma poskytnutou, obracely v cenný výrobek.*“⁷⁸

Populárně naučný text obsahuje také autorovy naděje: „*zajisté nadejde doba, kdy poměry trvale se zlepší a naše hedvábnictví dočká se kýženého rozkvětu.*“⁷⁹ Pražský spolek se proto nikdy nerozešel. Od roku 1873 byl jeho předsedou právě citovaný dosavadní jednatel spolku

---

⁷⁵ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 45.

⁷⁶ Tamtéž, s. 45.

⁷⁷ Do dnešních dnů se tento spis zřejmě nedochoval. Je možné, že byl vypracován především pro účely této výstavy (pozn. aut.); srov. STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 45.

⁷⁸ HILLER, Ferdinand: Hedvábnictví, in: *Ottův slovník naučný / Šestý díl*, Praha, J. Otto 1893, s. 146–147.

⁷⁹ Tamtéž, s. 146–147.

Ferdinand Hiller,⁸⁰ kterého roku 1906 nahradil poslanec Říšské rady a Českého zemského sněmu Bedřich Schwarzenberg. Od roku 1910 byl v čele spolku komerční rada J. V. Patzak⁸¹, za jehož předsednictví spolek přečkal až do založení Československa.⁸² Ačkoli spolek nevyvíjel rozsáhlou činnost, snažil se nezanedbávat především školy, ve kterých dále podněcoval učitele, aby hedvábnictví v teoretickém i názorném výkladu neopomíjeli. Pochvaly se učitelům vzápětí dostalo i na řádcích *Ottova slovníku naučného*: „Při školách národních věnuje se namnoze hedvábnictví chvály hodná pozornost a ve spojení se včelařstvím jest toto hospodářské odvětví pro národní učitelstvo rovně účelným jako užitečným zaměstnáním.“⁸³

Prostřednictvím učitelů, kteří měli o hedvábnictví zájem a byli často přímo účastni hedvábnického spolkového života 60. let 19. století, nebyl tento obor zapomenut. Bez ohledu na to, že hedvábnictví nebylo obecně rozvíjeno a jako samostatné hospodářské odvětví zapadlo, si žáci chov bourců, pěstování moruší a výrobu hedvábí alespoň z naučných důvodů vyzkoušeli. Při studiu podkladů pro diplomovou práci jsem narazil na nemalý počet vzpomínek osob hned několika generací, které prošly vzdělávacím systémem právě v období od konce 70. let 19. století do počátku Československé republiky. Ti, které hedvábnictví zaujalo, na čemž mají bezesporu vliv i osobnosti jejich učitelů, svá školní léta s těmito aktivitami významně spojují – velmi často je zmiňují jako mimoškolní rekreační aktivitu. Mnozí z nich posléze spojili s hedvábnictvím i svůj další život.

Z období ihned po ukončení hedvábnictvích snah uvnitř České hedvábnické jednoty v Hradci Králové (druhá polovina 70. let 19. století) lze vybrat zprostředkované vzpomínky tamních žáků od Václava Řezníčka (1861–1924),⁸⁴ historika a novináře přelomu 19. a 20. století: „Chování a živění housenky hedvábníka bylo tehdy sportem značné části mládeže v Hradci a na Hradecku, ale ovšem jen pro zábavu, neboť zámotků čili kokonů tehdy

---

⁸⁰ Je třeba připomenout, že v druhé polovině 19. století patřil zemědělský odborník Ferdinand Hiller (1841–1906), k předním zastáncům názoru, že v klimatických podmínkách českých zemí lze hedvábnictví úspěšně rozvíjet. K této problematice se vyjadřoval opakovaně, nejuceleněji viz: HILLER, Ferdinand: *Hospodářský význam a výnos hedvábnictví* [sic!] v *Čechách*, Praha, F. Hiller 1868, 12 s.

⁸¹ Jeho křestní jméno se mi v pramenech nepodařilo dohledat, vždy je zkracováno touto iniciálou. Nepodařilo se to ani Šárce Steinové: STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 44–45.

⁸² STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 44–45.

⁸³ HILLER, Ferdinand: Hedvábnictví, in: *Ottův slovník naučný / Šestý díl*, Praha, J. Otto 1893, s. 146–147.

⁸⁴ ŘEZNÍČEK, Václav: *Královéhradecké vzpomínky*, Hradec Králové, Knihovna obnovy 1904, 200 s.

nikdo zde neprodával.“⁸⁵ Dále historik dodává, že se sám těmto aktivitám v dřívější době věnoval pod vedením ředitele školy v České Skalici Josefa Koliska.⁸⁶

Jen o čtyři roky mladší Bohumil Weinzettel, pozdější hospodářský ředitel Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a místopředseda, následně též předseda pražského hedvábnického spolku během protektorátu Čechy a Morava,⁸⁷ informuje o svém studiu na reálné škole v Telči. Základní přehled o hedvábnictví, který při výuce v 80. letech 19. století získal, doplňoval též samostudiem textu Atanáše Kopeckého z roku 1861.⁸⁸ Dle vlastních slov byl publikací natolik fascinován, že od té doby nedokázal přestat na bource myslet.⁸⁹ Ve 40. letech 20. století sám sepsal přehlednou monografii o historii zájmového hedvábnictví, ze které dodnes badatelé na dané téma vycházejí.⁹⁰

V roce 1910 se zase na Plzeňsku setkal Vendelín Šístek, později středoškolský učitel a odborník na včelařství,⁹¹ s hedvábnictvím u ředitele obecné školy. Když se pak stal za první republiky vychovatelem zemědělské mládeže v Sedlčanech, začal s chovem bource morušového i on sám. Svůj zájem rozvíjel i v Kutné Hoře, kam byl přeložen, následně v Neveklově a Hlinsku ve východních Čechách. V období protektorátu Čechy a Morava byl výrazným podporovatelem hedvábnického snažení a přispěvatelem do magazínu *Českomoravské hedvábnictví*.⁹²

Další zajímavou ukázkou přenosné influence hedvábnického snažení je pojednání současného českého chovatele Aleše Bukovského. Ve svém článku *Kořeny našeho chovatelského koníčku sahají k hedvábnictví* pro časopis *Chovatel*,⁹³ tiskové platformy

---

⁸⁵ ŘEZNÍČEK, Václav: *Královéhradecké vzpomínky*, s. 78–79.

⁸⁶ Tamtéž, s. 80.

⁸⁷ WEINZETTEL, Bohumil: *Osmdesátiletá minulost Hedvábnického spolku v Praze: vzpomínka předsedy Hedvábnického spolku ředitele Bohumila Weinzettela na jubilejní valné hromadě 19. května 1943*, Praha, Hedvábnický spolek, 1943, 12 s.; (anon.): Hedvábnický spolek v Praze, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 3, s. 23.

⁸⁸ KOPECKÝ, Athanas: *O pěstování moruší a chovu bourců*, 2. vyd., Hradec Králové, Vlastním nákladem 1861, 10 s.

⁸⁹ WEINZETTEL, Bohumil: K ustanovující valné hromadě Hedvábnického spolku v Hradci Králové, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 4, s. A.

⁹⁰ WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, Hradec Králové, Hedvábnický ústav v Hradci Králové 1941, 67 s.

⁹¹ ŠÍSTEK, Vendelín: *Cesty zvelebení včelí pastvy*, Praha, Agrární nakladatelská společnost 1944, 104 s.

⁹² ŠÍSTEK, Vendelín: Několik poznámek ze zkušeností, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 41–42.

⁹³ BUKOVSKÝ, Aleš: Kořeny našeho chovatelského koníčku sahají k hedvábnictví, in: *Chovatel*, roč. 58, 2019, č. 3, s. 49–52. Srov. BUKOVSKÝ, Aleš: Kořeny našeho chovatelského koníčku sahají

Českého svazu chovatelů, v roce 2019 vyslovil tezi, že historie tuzemského zájmové chovatelství je silně spjata s hedvábnictvím. Svou argumentaci opírá především o činnosti Spolku pro chov drobného zvířectva v Království českém, který byl založen v Praze roku 1877. Tento spolek se zaměřoval také na chov bource morušového, přičemž právě v dobách, v nichž měly hedvábnické spolky již velmi málo členů. Bez povšimnutí nezůstává fakt, že na ustanovení spolku se podílel Ferdinand Hiller – tou dobou již zastávající čelnou funkci v pražském hedvábnickém spolku.

Mezidobí českého hedvábnictví je v novější historiografii opodstatněně charakterizováno jako doba úpadku, pasivity a zakonzervování.⁹⁴ Z tohoto důvodu zřejmě nebyl danému období věnován dostatečný základní výzkum. Prameny, které se podařilo Bukovskému sesbírat, poukazují na nikoli bezvýznamnou dobovou provázanost hedvábnického úsilí se snažením chovatelským. Již jsem se zmínil o Všeobecné zemské výstavě v Praze 1891, které se zúčastnili pražští hedvábníci. S produkty bource morušového zde ale vystoupily také žákyně západočeské Dívčí školy v Rokycanech, která se zapojila do činností chovatelského spolku v Plzni. Cenu na výstavě obdržely za výtvarnou koláž z kokonů.⁹⁵ Chovatelské snahy v západních Čechách vedly na přelomu 80. a 90. let 19. století dokonce k mírnému oživení činnosti Hedvábnické jednoty v Domažlicích,⁹⁶ jež vznikla roku 1865.⁹⁷

Chov bourců morušových byl tedy ve spolupráci s organizovanými chovateli aktivně udržován, a proto škola i jednotlivci mohli stále zažádat o zaslání vajíček bource, které jim pak

---

k hedvábnictví, in: *ZOOfarma* [online], [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <http://www.zoofarma.cz/ostatni/koreny-naseho-chovatelskeho-konicku-sahaji-k-hedvabnictvi.htm>

⁹⁴ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 33–42; srov. STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie: Z historie zemědělství*, s. 36–54; srov. ŠEJBL, Jan: Vzestupy a pády českého hedvábnictví. Zapomenuté dějiny chovu bource morušového v českých zemích, in: *Textil v muzeu: historie a inspirace textilní průmyslové výroby a módní tvorby*, s. 91–97.

⁹⁵ BUKOVSKÝ, Aleš: Kořeny našeho chovatelského koníčku sahají k hedvábnictví, in: *ZOOfarma* [online], [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <http://www.zoofarma.cz/ostatni/koreny-naseho-chovatelskeho-konicku-sahaji-k-hedvabnictvi.htm>

⁹⁶ Fond této jednoty se nachází v: Státní okresní archiv Domažlice, Hedvábnická jednota Domažlice.

⁹⁷ BUKOVSKÝ, Aleš: Kořeny našeho chovatelského koníčku sahají k hedvábnictví, in: *Chovatel*, roč. 58, 2019, č. 3, s. 49–52. Srov. BUKOVSKÝ, Aleš: Kořeny našeho chovatelského koníčku sahají k hedvábnictví, in: *ZOOfarma* [online], [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <http://www.zoofarma.cz/ostatni/koreny-naseho-chovatelskeho-konicku-sahaji-k-hedvabnictvi.htm>

skrze poštovní služby spolek zaslal. Zásilku s vajíčky obdržel také Josef Soběslav Bukovský,⁹⁸ jehož vyprávění zapsal jeho vnuk:

„Ve svých vzpomínkách připomínal dobu na sklonku mocnářství (během první světové války; pozn. aut.), kdy spolu se svým sourozencem rozjel chov bource morušového. V té době ještě navštěvoval obecnou školu. Od hedvábnického spolku obdržel poštou sáček s vajíčky užitečného motýla. Z nich se mu vylíhly housenky. V prázdné místnosti restaurace Na Zámecké v Křimicích vybudoval odchovnu pro bource. Několikrát v týdnu musel chodit s proutěnou nůš do vedlejších Škvrňan pro morušové listí. V době před kuklením byla spotřeba krmiva housenkami tak veliká, že se pod nůš doslova prohýbal. Morušové stromy nestačily produkovat nové listí.“⁹⁹

Menší úrodu hedvábí ale žák Josef Soběslav Bukovský nakonec sklídl a odevzdal hedvábnickému spolku, za což se mu dostalo malé odměny. Další pokus ale nezopakoval, limitovaly ho chovatelské prostory i nedostatek morušového listí.¹⁰⁰ Přesto tato zprostředkovaná vzpomínka doplňuje předchozí kontext a dokládá, že v průběhu českého hedvábnického mezidobí se chov bource – především při školách – navzdory všem obtížím udržoval.

Na chovatelský zájem občasně reagoval Český spolek pro pěstování moruší a hedvábnictví v Praze prostřednictvím denního tisku. Roku 1911 v *Národních listech* zveřejnil spolek jednatelskou zprávu Roberta Urbana, ve které je nabádána především „inteligence“ žijící na venkově, aby šířila mezi obyvatelstvo myšlenky, jež by vedly k obrodě tuzemského hedvábnictví. Urban dále připomněl, že organizace stále poskytuje morušová semena a vajíčka bource.¹⁰¹

Další ukázkou kontinuity zájmu o chov můžeme mapovat u některých potomků členů hedvábnických spolků 19. století. Zřejmě silné citové rodinné vazby zapříčinily, že se na hedvábnictví nezapomnělo např. v rodině královéhradeckého ředitele reálné školy Františka Ulricha, o níž práce podrobněji pojedná na příslušném místě níže. Obdobná situace

---

⁹⁸ Josef Soběslav Bukovský (1907–1996) se narodil v jihočeských Stunkovicích nad Volyňkou, poté bydlel v obci Křimice u Plzně, ve které navštěvoval obecnou školu. Korespondence s Alešem Bukovským (2022).

⁹⁹ BUKOVSKÝ, Aleš: Kořeny našeho chovatelského koníčku sahají k hedvábnictví, in: *ZOOfarma* [online].

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ (anon.): Spolek pro pěstování moruší a hedvábnictví pro král. České [sic!] v Praze, in: *Národní listy*, roč. 51, 1911, č. 191, s. 5.

nastala v další rodině z Hradce Králové, rodině Atanáše Kopeckého. Kopeckého vnuk Emilian Kopecký se v roce 1915 vrátil z bojiště první světové války, již se jako nadporučík účastnil, se zraněními. Tato zkušenost ho přivedla k zájmu o válečné invalidy a snažil se přispět k řešení jejich neutěšené finanční situace. Záhy si vzpomněl na úvahy svého dědečka Atanáše Kopeckého, který již na přelomu 50. a 60. let 19. století upozorňoval na možnosti přivýdělků, kterou hedvábnictví skýtá pro osoby tělesně slabé.¹⁰² V *Národních listech* nechal proto Emilian Kopecký tyto teze otisknout, přidal také výpočet potenciálního zisku na osobu, který dle něj mohl činit až 1 000 korun za méně než dva měsíce. Sám ale organizace širší akce schopen nebyl, proto vyzýval: „*Co by peněz za hedvábí zůstalo v Čechách, jež nyní jdou do ciziny. – Sázejte bílé moruše, a kdo má zkušenosti, pomoz radou!*“¹⁰³ Snaha zaměstnat v hedvábnictví osoby fyzicky indisponované nebyla novinkou, pro období první světové války můžeme připomenout zmíněnou výzvu jednatele Roberta Urbana za pražský hedvábnický spolek ze stejného roku.¹⁰⁴ Tématu válečných invalidů byla věnována též valná hromada pražského spolku 3. července 1915.¹⁰⁵ Žádné konkrétní kroky pro realizaci se mi ale v pramenech nepodařilo dohledat, je velmi pravděpodobné, že výzvy zůstaly pouze na papíře. Přírodní hedvábí v té době zřejmě nebylo tak strategickou válečnou surovinou, aby se o ni zvýšenou měrou stát zajímal způsobem, jakým se tomu dělo ve válce následující.

1.2.1 Dopady světové války na zájmové hedvábnictví a hedvábnický průmysl

Hedvábnické tkalcovny měly na území českých zemích bohatou tradici. První hedvábnická manufaktura vznikla po delším úsilí bratrů Lotičských v Praze již roku 1751. Mechanické stavy byly na tomto území k vidění roku 1845 v Moravské Třebové. Mezi 50. až 70. léty 19. století vznikaly hedvábnické továrny např. v Šumperku, Rýmařově, Vítkově a Moravské Chrástové.¹⁰⁶ Do konce 19. století se české země staly v rámci Rakouska-Uherska dominantním zpracovatelem hedvábných látek. Ze 117 podniků v celém Předlitavsku se jich zde nacházelo jen 28, ale velikostí se jim zbylé tkalcovny nemohly rovnat. Číselně vyjádřeno – v českých zemích se koncentrovalo asi 80 % všech mechanických stavů Předlitavska a 70 % hedvábnických dělníků.¹⁰⁷

---

¹⁰² KOPECKÝ, Emilian: Pěstujte morušového bource!, in: *Národní listy*, roč. 55, 1915, č. 172, s. 5.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, s. 51.

¹⁰⁶ PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, s. 184.

¹⁰⁷ JINDRA, Zdeněk – JAKUBEC, Ivan, et al.: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, s. 281.

Přestože celkový finanční zisk z tohoto oboru nedosahoval takových hodnot jako z bavlnářství, soukenictví či vlnářství,¹⁰⁸ byla s hedvábnickým zaměstnáním spojena jistá prestiž. Výdělků těchto dělníků byly vždy vyšší než např. u plátenických.¹⁰⁹

Během první světové války státy Trojspolku pocítily značný nedostatek přírodních hedvábných tkanin, proto se začaly intenzivněji věnovat výrobě a zdokonalení chemických vláken.¹¹⁰ Válečné využití bychom našli např. ve výrobě některých částí pilotního vybavení.¹¹¹ Především se tak činilo v Německém císařství – na území Čech docházelo pouze k využívání těchto vláken pro textilní výrobu, např. v Ústí nad Orlicí.¹¹²

Cesta umělé náhrady ale nebyla jedinou, kterou během války u států Ústředních mocností reflektujeme. Docházelo také k drobnějším pokusům o obnovu spolkového hedvábnictví, v českých zemích vznikla nová organizace v Brně. Bez zajímavosti nezůstává také činnost střední hospodářské školy v Přerově, která započala s pěstováním bource z vajíček, které dovezli čeští vojáci z italské fronty.¹¹³

2 Hedvábnictví za první republiky – pokus o obnovu

V červenci roku 1919 na stranách *Osvěty lidu*, orgánu královéhradecké župy národně demokratické strany, vychází článek, jenž se již v titulku „*Oživme hedvábnictví v naší republice*“¹¹⁴ dovolává zvýšení domácí produkce surového hedvábí pro československé tkalcovny, čímž by došlo k podpoře národního hospodářství. Dle autora článku je namístě, aby se na ní podíleli jednotlivci, školy i obce.¹¹⁵ Navíc není opomenut sociální aspekt celé činnosti, tj. vhodnost zaměstnání např. pro válečné invalidy, ale také – což není v podobných článcích o hedvábnictví nejen z tohoto období tak časté – gastronomický význam morušových plodů.¹¹⁶

Během období, které zájmovému hedvábnictví příliš nepřálo, došlo k výraznému poklesu morušové výsadby. Přestože byla ještě v 70. letech 19. století značně rozsáhlá (zemědělský

---

¹⁰⁸ JINDRA, Zdeněk – JAKUBEC, Ivan, et al.: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, s. 281.

¹⁰⁹ PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, s. 185.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 209–210.

¹¹¹ MAŠEK, Miroslav: Od oceli po kevlar: Historie a současnost neprůstřelných vest, in: *100+1* [online], 2017 [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.stoplusjednicka.cz/od-oceli-po-kevlar-1-historie-neprustrelnych-vest>.

¹¹² PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, s. 209–210.

¹¹³ WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, s. 49.

¹¹⁴ (anon.): Oživme hedvábnictví v naší republice. in: *Osvěta lidu*. roč. 22, 1919, č. 45, s. 2.

¹¹⁵ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 36.

¹¹⁶ (anon.): Oživme hedvábnictví v naší republice. in: *Osvěta lidu*. roč. 22, 1919, č. 45, s. 2

odborník Ferdinand Hiller se při svém odhadu pohybuje v řádech sta tisíců),¹¹⁷ několik desetiletí neměl o morušové keře kdo pečovat. I morušové stromy, které nepotřebují tak velké lidské péče, ubyly. Důvodů bylo zřejmě mnoho, můžeme ale předpokládat, že došlo k využití jejich dřeva apod. Z dochovaných pramenů dokážeme s vyšší přesností mapovat osud alespoň některých významnějších a starých kusů: „*Zrušením pevnostních hradeb v Praze r. 1874 odstraněno bylo skoro 3000 dospělých morušových stromů, z nichž některé stářím sahaly až do časů Marie Terezie...*“¹¹⁸

Roku 1921 došlo k prvním vážným úvahám o výrazném obnovení domácího hedvábnictví. Z toho důvodu uskutečnilo Ministerstvo zemědělství úřední sčítání moruší, které dospělo k závěru, že se na území Čech, Moravy a Slezska nachází jen 6 021 stromů.¹¹⁹ Proto pražský spolek toho roku vysázel 17 000 sazenic namnožených většinou z keřů.¹²⁰ Expozitura ministerstva zemědělství v Bratislavě k roku 1921 ohlásila existenci 143 161 moruší na Slovensku. Zemědělský referát civilní správy Podkarpatské Rusi konkrétní počet nesdělil, byl zřejmě zanedbatelný, nicméně ohlášen byl nákup 18 000 mladých moruší a výsadbu 200 000 semen v Užhorodě a Mukačevě.¹²¹

Zájem o hedvábí, látku luxusní a drahou, bychom zároveň mohli vnímat jako ukazatel zvyšující se životní úrovně v novém státě po světové válce a rozpadu Rakouska-Uherska. Takto byla situace vnímána i členy Českého odboru rady zemědělské pro Čechy, když v příloze svého úředním věstníku *Zemědělské zprávy* otiskla a interpretovala data týkající se dovozu hedvábí ze zahraničí za několik let: v roce 1923 se uskutečnil dovoz (především z Německa a Rakouska) hedvábí za 201 miliónů korun československých, dalšího roku již za 526 miliónů. Z uvedených částek vyplývá ekonomická potřeba obnovení domácí produkce.¹²²

Nutně tedy muselo dojít k nové mohutné výsadbě, která zaznamenala úspěch. Roku 1924 bylo v českých zemích k vidění již 139 034 kusů moruší, dalšího roku se počet zvýšil na 744 679 kusů a k roku 1926 se na území Čech, Moravy a Slezska nacházelo již 1 698 089 stromů a keřů.¹²³ Největší zásluhu na této práci měl pražský hedvábnický spolek, na který organizaci výsadby delegovalo Ministerstvo zemědělství, a jeho pobočky ve Vlašimi, Čáslavi,

---

¹¹⁷ HILLER, Ferdinand: Hedvábnictví, in: *Ottův slovník naučný / Šestý díl*, s. 146–147.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 45.

¹²⁰ (red.): *Statistická příručka republiky Československé*, roč. 2, 1925, č. 1, s. 63.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² (red.): K organizaci hedvábnictví u nás, in: *České hospodářské zvířectvo*, roč. 13, 1926, č. 10, s. 147; srov. HLADÍK, František: *Hedvábnictví*, Tábor, Vlastním nákladem 1927, s. 9.

¹²³ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 45.

Rychnově nad Kněžnou a Poděbradech.¹²⁴ Při tak velkých počtech není zcela jisté, zdali všechny nově vysazené moruše pocházely z československých morušovek. Při studiu pramenů se mi ale nepodařilo nalézt jakoukoli zmínku o zahraničním nákupu moruší z této doby či dokument s podobnou výpovědní hodnotou.

Počet moruší se postupně odrážel na počtu vyprodukovaných kokonů bource morušového, jehož vajíčka stále spolek distribuoval, proto již roku 1922 vzniklo v Praze Českomoravské družstvo pro průmysl hedvábnický, s. r. o. (dále jen ČMDPH), jehož cílem bylo odebírat zámotky od chovatelů a zřídit též družstevní přádelnu pro zpracování kokonů.¹²⁵ Chovatelům byla nyní zajištěna rentabilita.

Tato i pozdější další instituce,¹²⁶ o kterých bude v práci pojednáno dále, byly často v československém tisku vnímány jako ochranné, neboť tím, že zřídily přádelnu, uchránily „chovatele od zjištění cizáckých průmyslníků.“¹²⁷

V oblasti zpracování zámotků si ale můžeme povšimnout drobného rozdílu oproti předchozí hedvábnické praxi. Na zřizování přádelen – dobovou terminologií ústavů pro smotání i spřádání kokonů či „odvijárny“, „filandy“ – se v 19. století podíleli především drobní živnostníci, kteří si opatřili tzv. smotak, odvíječku, soukací stroj a kolovrat. Hedvábnické spolky měly za úkol vést záznamy cen, které ústavy za hotové obchodní zboží účtovaly. Tyto informace pak sdělovaly chovatelům. Přádelny tedy zámotky primárně nevykupovaly, pouze je za úplatu zpracovávaly. Chovatel pak dostal zpět dle vlastního požadavku různě zpracované hedvábí. Pokud měl majitel přádelny zájem a dostatečný kapitál, mohl samozřejmě nabídnout chovateli i odkoupení materiálu. Vykupování zámotků zajišťovaly častěji samy spolky, které je přeprodovaly přádelnám.¹²⁸ Chovatel měl tak rozličné možnosti, jak se svou produkcí naloží. U drobných chovatelů, kteří se hedvábnictví věnovali spíše ze zvědavosti, bylo typičtější, že si nechali v přádelnách kokony zpracovat, výslednou přízi si ručně utkali na jednoduchém rámu či za úplatu na složitějším tkalcovském stavu a na pravidelných ročních interních

---

¹²⁴ (red.): K organizaci hedvábnictví u nás, in: *České hospodářské zvířectvo*, roč. 13, 1926, č. 10, s. 147; srov. (anon.): Rozmach českého hedvábnictví, in: *Hospodář československý*, Praha, Ant. Reinwart, roč. 54, 1924, č. 10, s. 291.

¹²⁵ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 36.

¹²⁶ SOKA HK, V HK, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, Dopis okresním výborům a obcím, Ústav pro zvelebování živností v Hradci Králové, 9. ledna 1924.

¹²⁷ (red.): K organizaci hedvábnictví u nás, in: *České hospodářské zvířectvo*, roč. 13, 1926, č. 10, s. 147.

¹²⁸ KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 56.

výstavách spolku se se svým výrobkem řádně pochlubili. Přední členové hedvábnických spolků zájemce k takových kratochvilným počínům přímo nabádali.

Zmiňovaný zážitkový prvek hedvábnictví se do 20. století příliš nepřenesl, o čemž svědčí i samotné cíle družstva. Jednatel pražského hedvábnického spolku Jan Krejčík, který inicioval vznik družstva a následně se stal 20. dubna 1923 ředitelem družstevní přádelny v Nuslích, spatřoval největší potenciál v jednotném vykupování zámotků od drobných chovatelů z celého území Československa, které pak ve vlastní přádelně zaměstnanci odvíjeli. Příze měla být prodávána československým tkalcovnám, později přímo družstvem zpracovávána v nit'árně na hedvábí šicí a osnovné k výrobě různých látek, podšívek etc., tj. na hedvábné produkty pro tuzemský trh.¹²⁹ Tento postup byl nakonec opravdu úspěšný a organizace začala na základě vložených prostředků postupně dosahovat zisků. Navíc Jan Krejčík očekával, že když bude prokázán dostatečný pokrok, budou snahy podpořeny ministerstvem obchodu či Svazem průmyslníků.¹³⁰

Jmenované cíle byly ale spíše dlouhodobější, bylo totiž třeba prvně zajistit mnohem vyšší množství zámotků – tedy opět masivně rozšířit pěstování bourců morušových. Snah o plošnější rozšíření chovu bource se jako jedni z prvních zúčastnili členové Společenstva krejčích v Hradci Králové – a to při ustavující schůzi družstva 7. ledna 1923, na které vznikla hedvábnická komise. Hlavním záměrem komise bylo založení Morušovky¹³¹, družstva pro pěstování bource morušového při Společenstvu krejčích v Hradci Králové. K tomu opravdu došlo 3. září 1925.¹³²

Mimo Prahu a Hradec Králové nelze opomenout v tomto období snahy v Roudnici nad Labem, Táboře a Brně, kde vznikly roku 1924 hedvábnické organizace s cílem dodávat přádelnám potřebnou surovinu, resp. přádelně – jelikož do druhé poloviny 20. let výkup

---

¹²⁹ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 46; srov. (red.): K organizaci hedvábnictví u nás, in: *České hospodářské zvířectvo*, roč. 13, 1926, č. 10, s. 147.

¹³⁰ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 46.

¹³¹ Pod pojmem „*morušovku*“ rozuměj především zahradu s morušovou školkou. Běžnou praxí – tak jako v uvedeném případě – bylo navíc zřízení prostor pro chov bourců v blízkosti školky.

¹³² LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 36.

zámotků prováděla v celém Československé republice pouze přádelna ČMDPH.¹³³ Další, ačkoli znatelně menší, přádelny registrujeme později např. v Michli.¹³⁴

V Táboře vznikl Svaz hedvábnických odborů československých válečných poškozců, jehož předsedou byl Antonín Pacák, jednatelem František Hladík. Svaz se mohl chlubit relativně vysokou aktivitou, již v roce 1926 bylo osázeno pronajaté obecní pole 20 000 morušovými keři, čímž vznikla jedna z největších československých morušovek.¹³⁵

Přestože práce ČMDPH nebyla malá, očekávaná podpora státních orgánů zůstávala jen zbožným přáním. Opravdové zapálení pro danou věc můžeme vycítit z pozdějšího textu Jana Krejčíka, ve kterém na konci roku 1945 vzpomíná: „*pracováno bylo nezištně, bezplatně s tím, že i funkcionáři budou jednou honorováni, jakmile bude mít továrna vlastní komín.*“¹³⁶ Ani Svaz průmyslníků, ani ministerstvo obchodu v čele s ministrem Ladislavem Novákem finančně nepomohly. Není zcela jisté, proč tomu tak bylo – pravděpodobné je, že mnohem větší potenciál spatřovali státní agronomové a ekonomové v plánu jiném, který byl načrtnut na úplně jiném místě – v Hradci Králové.¹³⁷ Opakované pochvaly se ale družstvo dočkalo, opět byl vyzdvihován maximalismus v zařazení hedvábnictví do ekonomiky státu – od pěstování a chovu, přes spřádání, po výrobu československých hedvábných produktů. Poněvadž, jak redakce přílohy *Zemědělských zpráv* pod vedením Jana Tupého své čtenáře zpravuje: „*cizáctí průmyslníci nabízeli za naše zboží ceny nízké, čímž rentabilita chovu bource by byla podlomena.*“¹³⁸

2.2 Hedvábnický průmysl ČSR

Používání umělého hedvábí, prvně do kravatových tkanin, začala na území Čech již před první světovou válkou v Ústí nad Orlicí.¹³⁹ Poválečný vývoj tuzemského hospodářství byl ale ve znamení překonávání krizí a konstituování státní ekonomiky – trvalo proto, než se podařilo

---

¹³³ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 36; srov. KREJČÍK, Jan: O rentabilitě chovu bource morušového a jak si možno tento zařídit, in: *Hospodář československý*, Praha, Ant. Reinwart, roč. 57, 1927, č. 10, s. 151.

¹³⁴ ONDRÁK, František: *Hedvábnictví v praxi*, Hradec Králové, Hedvábnický ústav v Hradci Králové 1928, s. 37.

¹³⁵ HLADÍK, František: *Hedvábnictví*, s. 4–5.; srov. ONDRÁK, František: *Hedvábnická abeceda: populární návod k pěstování moruší a chovu bource morušového*, Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert 1929, s. 67.

¹³⁶ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 46.

¹³⁷ Tamtéž, s. 46.

¹³⁸ (red.): K organizaci hedvábnictví u nás, in: *České hospodářské zvířectvo*, roč. 13, 1926, č. 10, s. 147.

¹³⁹ PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, s. 209.

obnovit některá celá odvětví spotřební, mírové výroby. Situace byla navíc ztížena nedostatkem pracovních sil i nedostatkem surovin, jež musely být nakupovány v zahraničí za devizy.¹⁴⁰ Počátek období první hospodářské konjunktury datujeme v Československu k roku 1924, tou dobou se také větší měrou obnovuje hedvábnický průmysl, a to dokonce včetně výroby látek z umělých vláken. V Doudlebách nad Orlicí toho času vzniká Mautnerův textilní závod na zpracování umělé suroviny. Nejprve byla vlákna využívána na tkaniny, posléze ale našla uplatnění v jemných a luxusních pleteninách. Ve 30. letech 20. století využíval v Německu nakoupené tzv. umělé měďnaté hedvábní¹⁴¹ pro výrobu jemných dámských punčoch varnsdorfský podnikatel Julius Kunert, jehož firma měla v roce 1938 až 4 500 zaměstnanců.¹⁴² Dodejme, že první československá továrna na umělé hedvábní vznikla již roku 1923 v Rudníku u Turnova, další vznikly v Lovosicích, Moravské Chrastavě a Senici. Nejvíce tun umělého hedvábní bylo vyprodukováno v roce 1937, konkrétně 4 250 tun.¹⁴³

Za centrum hedvábnického průmyslu považují přehledové publikace (např. *Textilní výroba v historickém přehledu*¹⁴⁴) nejčastěji Ústí nad Orlicí. Tam zavedli v 60. letech 19. stol. hedvábnickou výrobu z přírodní suroviny rakouští podnikatelé Booms a Pollack. Ústeckoorlický závod disponoval v roce 1929 asi 200 mechanickými moderními stavy. V období první republiky se v Československu nacházelo více než 11 000 mechanických stavů na zpracování přírodního hedvábní, které byly rozděleny mezi mnoho různě velkých textilních podniků, a např. v roce 1938 na nich došlo k výrobě 35 milionům m² hedvábné látky. To nebyla na evropské poměry malá hodnota, neboť rozlohou větší Polsko vyrobilo jen 21 m² a SSSR 64 milionů m². Největšími producenty hedvábné látky v Evropě byly Německo, Itálie a Velká Británie – s několika stovky milionů m² ročně, na celém světě pak dominovalo USA a Japonsko – přes jednu miliardu m².¹⁴⁵

---

¹⁴⁰ ZÁVODNÁ, Michaela – KADLEC, Petr: *Přehled hospodářských a sociálních dějin českých zemí do roku 1989*, Ostrava, Filozofická fakulta, Ostravská univerzita, Centrum pro hospodářské a sociální dějiny 2018, s. 184.

¹⁴¹ Tj. vlákno vyrobené z celulózy rozpuštěné v reakčním produktu roztoku hydroxidu měďnatého a amoniaku, viz: DUCHÁČEK, Vratislav: *Základní pojmy z chemie a technologie polymerů* [online], Praha, VŠCHT 1996, [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: https://vydavatelstvi-old.vscht.cz/knihy/uid_es-003/.

¹⁴² PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, s. 210.

¹⁴³ KUBŮ, Eduard – PÁTEK, Jaroslav, et. al.: *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha, Karolinum 2000, s. 128.

¹⁴⁴ PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, s. 209.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 184–186.

2.3 Hedvábnický ústav v Salonu republiky a HEDOP

2.3.1 Sílicí význam Hradce Králové

V meziválečném období bylo v Hradci Králové vystavěno mnoho honosných staveb jako Vila Karla a Jaroslavy Cee, budova gymnázia, které bylo v roce 1927 pojmenováno po svém absolventovi Aloisi Rašínovi, či Sbor kněze Ambrože, ale také 350 bytových domů s 2 500 byty.¹⁴⁶ Město po válce nezažilo výrazný rozkvět pouze ve tvarech funkcionalismu a konstruktivismu.

Od konce 19. století přicházel Hradec Králové postupně o své hradby, tím nepřicházel pouze o tvář pevnostního města, ale také vznikal rozsáhlý prostor pro budování nových továren a firemních komplexů. Pozvolným tempem se z něho stávala moderní společenská, kulturní a průmyslová metropole severní části východních Čech. Zajímavou hnací silou k industrializaci a modernizaci města bylo soupeření s nedalekými Pardubicemi, které se v 90. letech 19. století staly největším městem východních Čech.¹⁴⁷

Na Královéhradecku působilo již v 19. století mnoho živnostníků, proto se vyvinul velmi silný zájem o to, aby právě zde byla umístěna obchodní a živnostenská komora pro východní Čechy, tj. významný a vlivný orgán hospodářské samosprávy. V roce 1910 vznikl spolek Obchodní, živnostenská a průmyslová ústředna českých interesentů komorního obvodu libereckého, který se snažil sjednotit české podnikatele severovýchodních Čech a převzít roli obchodní komory v oblasti podpory podnikání, osvěty i vzdělávání.¹⁴⁸ Spolek fungoval velmi úspěšně a v roce 1919 byl postátněn a stal se pobočkou liberecké obchodní a živnostenské komory – Obchodní živnostenská a průmyslová ústředna v Hradci Králové. Instituce na sebe převzala roli ochránce nacionálně českého kapitálu v regionu, organizovala vzdělávací kurzy, zřídila Ústav pro zvelebování živností v Hradci Králové apod. V čele ústředny byl od roku 1910 do roku 1938, ve kterém došlo k jejímu zrušení, František Ulrich a skrze své kontakty pro ni získával velmi cenné podporovatele: bankéře Jaroslava Preisse či prezidentského kancléř

---

¹⁴⁶ BLÁHA, Radek – GRULICH, Petr – LENDEROVÁ, Milena, et al.: *Hradec Králové*, 1. vyd., Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2017, s. 442–457.

¹⁴⁷ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš: Hradec Králové – Pardubice: rivalita ve východních Čechách, in: *Východočeský sborník historický*, sv. 5, Pardubice, Východočeské muzeum v Pardubicích 1996, s. 245–261.

¹⁴⁸ Blíže k vývoji obchodní a živnostenské komory v Hradci Králové: GRULICH, Petr: *Obchodní a živnostenská komora Hradec Králové 1910-1949: protektor hospodářských a nacionálně politických zájmů českých podnikatelů na severovýchodě Čech*, Praha, Scriptorium 2005, 213 s.

Přemysla Šámala. Starostou Hradce Králové se stal v roce 1929 Josef Pilnáček, který pokračoval v modernizaci města.¹⁴⁹

Představitelé průmyslové ústředny projevily značné úsilí v zakládání školských, vědeckých i výzkumných zařízení. Mimo hedvábnický ústav, o kterém text práce řádně pojená níže, vznikla v regionu ve 20. letech 20. století přičiněním ústředny odborná škola koželužská, sklářská škola či sklářský výzkumný ústav celorepublikové působnosti. Zprvu nešlo přehlédnout nacionální charakter těchto institucí, které měly podpořit především „český“ průmysl, s postupným uklidňováním česko-německých vztahů a konsolidací republiky se ale tento nátěr začal stírat.¹⁵⁰

2.3.2 Založení Hedvábnického ústavu v Hradci Králové

S historií hedvábnictví v Hradci Králové je mimo jiných spjata rodina Ulrichů.¹⁵¹ Na tomto místě se sluší připomenout, že mezi prvními podporovateli a aktivními členy České hedvábnické jednoty v Hradci Králové byl ředitel vyšší a nižší reálné školy František Ulrich, původně učitel, jenž do Hradce Králové přišel z nedalekých Libčan. Tento královéhradecký vzdělavatel se oženil s dcerou místního měšťana Václava Jeřábka, Marií, s níž měl syna Františka. František Ulrich ml. byl velmi nadaným studentem – prvně gymnaziálním, posléze též univerzitním. Jako mladý posluchač Právnické fakulty Univerzy Karlovy projevily veřejně i své kvality umělecké, když se se svými verši připojil k básnické družině lumírovské a podílel se na redakci almanachu Máj. Po obdržení titulu doktora práv se věnoval právnické, poté politické kariéře. Ve svých 36 letech byl poprvé zvolen starostou Hradce Králové a ve své funkci vytrval plných 34 let. Za jeho úřadu došel Hradec Králové k výrazné modernizaci, která městu vysloužila přezdívku „*Salon republiky*“.¹⁵²

Jakožto člen městské rady, do které byl zvolen na místo zesnulého Jana Ladislava Pospíšila (z rodiny významných českých tiskařů, nakladatelů a knihkupců),¹⁵³ se roku 1894 ujal ohlášení o rozpuštění České hedvábnické jednoty v Hradci Králové v *Pražských novinách*.¹⁵⁴

¹⁴⁹ BLÁHA, Radek – GRULICH, Petr – LENDEROVÁ, Milena, et al.: *Hradec Králové*, s. 447.

¹⁵⁰ Tamtéž, s.471–472.

¹⁵¹ KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 67.

¹⁵² POSPÍŠILOVÁ, Jaroslava: JUDr. František Ulrich, pravý muž na pravém místě, in: *Hradecký deník.cz* [online], 6. 2. 2009 [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: https://hradecky.denik.cz/spolecenska_rubrika/ulrich20090206.html. Srov. BLÁHA, Radek – GRULICH, Petr – LENDEROVÁ, Milena, et al.: *Hradec Králové*, s.444–457; srov. HORKÝ, Roman, GRULICH, Petr, POSPÍŠILOVÁ, Jaroslava, s. 444–457. Srov. ŠKALOUD, Vladimír: *Starosta Hradce Králové František Ulrich*, 1. vyd., Hradec Králové, Gaudeamus 1998, 138 s.

¹⁵³ BLÁHA, Radek – GRULICH, Petr – LENDEROVÁ, Milena, et al.: *Hradec Králové*, s.405.

¹⁵⁴ SOKA HK, ČHJ HK, inv. č. 8, kart. č. 1, Listiny k zániku spolku.

Tento muž tedy symbolicky stál u zániku hedvábnické jednoty druhé poloviny 19. století. Ještě více symbolické je, že František Ulrich, toho času již dlouholetý starosta Hradce Králové, po téměř 30 letech, stál ve 20. letech 20. století u královéhradecké hedvábnické *renaissance*.

Na počátku ledna 1924 se Ústav pro zvelebování živností v Hradci Králové pod předsednictvem Ulricha obrátil na tamní okresní výbor a obecní úřady s výzvou k propagaci a organizaci chovu bource morušového. Argumentováno bylo především výhodným finančním ziskem, přiložen byl výpočet odhadovaného výnosu: „*hrubý výnos obnáší z 1 korce 2 400 × 25 = 60 000 Kč. Počítá-li se na udržování, hnojení, daně 10 000 Kč (...), dále na mzdu pro 5 lidí 10 000 Kč, zbývá 40 000 Kč z konce, což však znamená čistý zisk, dosažitelný vždy po zesilení moruší za 4 až 6 let, do kteréžto doby jest výnos menší.*“¹⁵⁵ Stranou nezůstával též exkurz do historie, z něhož můžeme vycítit dobovou ideologii nově vzniklého demokratického státu, která připomíná negativa stavovské společnosti: „*hedvábi – tehdy ovšem jako látka drahocenná a vyhrazená tehdejší šlechtě – pěstována v různých městech, zpravidla za dozoru cizinců, obyčejně Italů.*“¹⁵⁶ Ačkoli se v českých zemích v předchozím období nacházel relativně vyspělý průmysl pro zpracování hedvábi,¹⁵⁷ z nějakého důvodu ho autoři textu opomíjejí. S velkou pravděpodobností bylo cílem kontrastně poukázat na soudobý stav průmyslové úrovně Československa: „*Dnes jsou poměry zcela změněné, neboť náš průmysl textilní nemá, co by doháněti mohl za nejlepším průmyslem tohoto druhu vůbec.*“¹⁵⁸

Tak jako většina propagačních materiálů z předchozího období, neopomenul text předem vyjasnit, že tuzemské podnebí není této činnosti na překážku. Jednou z novinek, které ale text předkládá, je rozporuplné tvrzení: „*vlákno naše (zřejmě z českých zemí / Československa, pozn. aut.) jest pevnější vlákna italského, neboť i list morušový – jediná živina bource hedvábníka – jest dle drsnějšímu podnebí jadrnější oproti listu italskému, rychle vyrostlému.*“¹⁵⁹ Vliv živin na kvalitu hedvábného vlákna bource je zřejmě nezpochybnitelná, ale tvrzení, že je list pro horší klima „jadrnější“, tím pádem výživnější, můžeme shledat jako minimálně sporné. Problematika výsledné kvality a fyzikálních vlastností hedvábného vlákna je mnohem

---

¹⁵⁵ SOkA HK, V HK, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, Dopis okresním výborům a obcím, Ústav pro zvelebování živností v Hradci Králové, 9. ledna 1924.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ JINDRA, Zdeněk – JAKUBEC, Ivan, et al.: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, s. 281.

¹⁵⁸ SOkA HK, V HK, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, Dopis okresním výborům a obcím, Ústav pro zvelebování živností v Hradci Králové, 9. ledna 1924.

¹⁵⁹ Tamtéž.

komplexnější.¹⁶⁰ Tvrzení, které bylo těžké potvrdit či vyvrátit, ale jistě přispělo k celkovému serióznímu vyznění výzvy. Argument byl dále podpořen konstatováním, že taktéž ve Skandinávii se v té samé době objevují pokusy o zavedení pěstování moruší a chovu bource.¹⁶¹

Text promýšlel rovněž estetickou rovinu činnosti – okrasné živé ploty; sociální aspekt – možnost přivýdělnku pro „školní mládež, staré, neduživé lidi, příslušníky ústavů jako chorobinců, vychovatelem apod.“¹⁶² Upozorňováno bylo na výhodu fyzické nenáročnosti práce: „V Itálii jest pověstná lenivost venkovského lidu¹⁶³, který pro vlastností pohodlí upouští od polního hospodářství, aby mohl se věnovati krátkému a snadnému zaměstnání (autoři dále dodávají, že také finančně výnosnějšímu; pozn. aut.) – chovu hedvábníka.¹⁶⁴

Propagace, kterou ústav po okresech a obcích žádal, se měla konat především ve školách. Doporučováno bylo delegování této činnosti do rukou družstev a skupin, kterým by byl poskytnut k pěstování a chovu obecní nebo okresní pozemek. Se vznikem takových skupin měla pomoci sama obec či okres. Do čela měl být postaven nejlépe již zkušený chovatelé, kteří do té doby pracovali soukromě a neorganizovaně.¹⁶⁵

Výsledkem této výzvy byl pokyn k založení nezávislého československého hedvábnictví jako jednoho z textilních oborů, přičemž roku 1924 došlo k založení instituce, která pod názvem

---

¹⁶⁰ Ani na počátku 21. století nejsou všechny vnitřní i vnější vlivy na fyzikální vlastnosti hedvábí stále s přesností a definitivností popsány, jak např. prokazují četná vědecká díla předního českého entomologa a někdejšího ředitele Biologického centra AV ČR prof. RNDr. Františka Sehnala, CSc. (1938–2021), jeho kolegů či studentů diplomantů a doktorandů. Viz např.: SEHNAL, František – ŽUROVEC, Michal: The Silk of Lepidoptera, in: *Journal of Insect Biotechnology and Sericology*, roč. 1, 2002, č. 71, s. 1–15; SEHNAL, František – JINDRA, Marek: Larval growth, food consumption, and utilization of dietary protein and energy in *Galleria mellonella*, in: *Journal of Insect Physiology*, roč. 9, 1989, č. 35, s. 719–724; SEHNAL, František – ŽUROVEC, Michal – FEDIČ, Robert: Correlation between Fibroin Amino Acid Sequence and Physical Silk Properties, in: *Journal of Biological Chemistry*, roč. 37, 2003, č. 278, s. 35255–35264; SEDLÁČKOVÁ, Barbora: *Vliv sericinů na kvalitu hedvábného vlákna*, diplomová práce, Přírodovědná fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Katedra medicínské biologie, České Budějovice 2009, 67 s. Na základě prostudování této literatury se domnívám, že velký vliv na výslednou pevnost měl spíše technologický postup při zpracování kokonů.

¹⁶¹ SOKA HK, V HK, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, Dopis okresním výborům a obcím, Ústav pro zvelebování živností v Hradci Králové, 9. ledna 1924.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ V rámci Evropy byli Italové již od středověku výbornými hedvábníky, v Československu se z dosavadních vzorů stala spíše obávaná konkurence, na kterou čeští propagátoři opakovaně nabalovali různé stereotypní představy (pozn. aut.). Srov. PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, s. 180.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž.

Hedvábnický ústav vznikla jako anexní zařízení Obchodní, živnostenské a průmyslové ústředny českých interesentů komorního obvodu libereckého v Hradci Králové (od roku 1938 samostatné Obchodní, živnostenské a průmyslové komory v Hradci Králové). Hedvábnický ústav v Hradci Králové tím získal celostátní působnost. Jednalo se o instituci nevýdělečnou, všeobecně prospěšnou. Předsedou ústavu se nestal nikdo jiný než starosta města Hradce Králové František Ulrich, který tak svůj život opět nakrátko spojil s hedvábnictvím.¹⁶⁶

Ústav si kladl cíle: „*šířit pěstování moruší a chov bource morušového vyučováním, propagací a podporou; zavést poradenskou službu; postarat se o zpracování získaných zámotků; zajistit odbornou publikační činnost (s tím byla spjata i vlastní vědecká činnost); podporovat hedvábnické korporace; pořádat exkurze.*“¹⁶⁷

Čelný představitel ČMDPH v Praze Jan Krejčík, kterému se i přes nemalé úsilí nepodařilo zajistit státní podporu své organizaci, naopak při vzniku ústavu v Hradci Králové ne příliš radostně poznamenal: „*ačkoliv byl pan ministr (Ladislav Novák, ministr průmyslu, obchodu a živností; pozn. aut.) velmi potěšen při návštěvě v podniku činností družstva, přec jen svolil, aby na žádost obchodní komory v Hradci Králové založen byl Hedvábnický ústav v Hradci Králové, jako zřejmý exponent průmyslníků.*“¹⁶⁸ Není divu, že další negativní reakce přišla ze stejného místa, když Hedvábnický ústav získal v roce svého vzniku od ministra Nováka 450 000 korun. Jen málo smířlivý tón je cítit z korespondence Jana Krejčíka Svazu zemědělských družstev ještě v prosinci 1945.¹⁶⁹ Krejčík ostatně veřejnou kritikou nešetřil již v roce 1927 ani na stranách *Hospodáře československého, ústředního listu zemědělského pro republiku Československou*, kde nechal otisknout:

„*Výkup mohl by eventuelně býti také organizován pomocí našich odboček neb i hospodářských družstev, roztroušených všude po našem venkově, které by mohly za tyto ihned při převzetí v zastoupení přádelny vypláceti. To bude také nejbližším úkolem přádelny, neboť loňský výkup prostřednictvím Hedvábnického ústavu v Hradci Králové neuspokojil.*“¹⁷⁰

---

¹⁶⁶ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 36; srov. (anon.): Výroční schůze Ústavu pro zvelebování živostí v Hradci Králové, in: *Venkov*, roč. 19, 1924, č. 101, s. 10.

¹⁶⁷ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 37.

¹⁶⁸ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 46.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 46; srov: Archiv NZM, OF Jan Marek, korespondence, Jan Krejčík píše Svazu zemědělských družstev, Praha, prosinec, 25., 1945.

¹⁷⁰ KREJČÍK, Jan: O rentabilitě chovu bource morušového a jak si možno tento zařídit, in: *Hospodář československý*, Praha, Ant. Reinwart, roč. 57, 1927, č. 10, s. 151.

Tomuto tvrzení předchází opačně významná chvála ČMDPH i pražského hedvábnického spolku, ve kterých autor zastával čelné funkce.¹⁷¹

Již v prvních letech svého působení však dosáhl ústav mnoha svých proklamovaných cílů. Především založil ve městě dvě morušovky, tj. zahrady s morušovou školkou, první z nich na levém břehu řeky Orlice, druhou, menší, na břehu Labe. Společně s morušovkou Společenstva krejčích byly v Hradci Králové celkem tři zahrady pro pěstování moruší.

Během prvních 10 let ústav uspořádal 120 tematických přednášek, 30 kurzů, podílel se na realizaci 45 hospodářských výstav, distribuoval přes 20 kg vajíček a od chovatelů vykoupil nazpět více než 25 kg zámotků. Navíc v pramenech registrujeme až 15 000 individuálních konzultací a z vlastních moruší vyprodukoval a pěstitelským zájemcům dodal asi 800 000 sazenic moruší.¹⁷²

2.3.3 Limity hedvábnického snažení

Historička Milena Lenderová, která se zabývala historií královéhradeckého hedvábnictví v počátku 90. let 20. století, ve své studii *Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví*¹⁷³ dochází k závěru, že v porovnání s předchozím i následujícím vývojem byly tyto snahy spíše chaotické, postrádaly plánovitost a koordinovanost. Podložit tento argument lze poměrně tenkou evidencí a administrativou, která byla ústavem vedena. Na vině mohla být ale též vetchá archivace administrativy, která zapříčinila, že se do dnešních dnů takových dokumentů mnoho nezachovalo. Zachován byl ale dobový *Přehled 10leté práce*.¹⁷⁴ Zaujmout nás z něho může zmiňovaný počet 800 000 distribuovaných sazenic. Srovnávací metodou můžeme opravdu dojít k závěru, že tyto snahy jsou poměrně slabé. Během zhruba prvních tří let 60. let 19. století (do ustavující valné hromady České hedvábnické jednoty v Hradci Králové roku 1863) se podařilo jen úzkou skupinou kolem učitele a hospodářského odborníka Atanáše Kopeckého distribuovat z Hradce Králové přes 150 000 morušových sazenic – a to bez vlastní morušové školky a bez zvláštní organizovanosti.¹⁷⁵ Obdobné srovnání můžeme provést ve snahách zaměřených na chov. V průměru se dařilo ústavu ročně produkovat 2 kg vajíček bource morušového, přičemž data z 19. století napovídají o počtech vyšších: např. z archivního

---

¹⁷¹ KREJČÍK, Jan: O rentabilitě chovu bource morušového a jak si možno tento zařídití, in: *Hospodář československý*, Praha, Ant. Reinwart, roč. 57, 1927, č. 10, s. 151.

¹⁷² LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 37.

¹⁷³ Tamtéž, s. 33–42.

¹⁷⁴ (red.): *Hradec Králové: Přehled desetileté práce 1924–1934*, Hradec Králové, Nákladem města 1934, s. 56.

¹⁷⁵ (red.): Spolkové zprávy, in: *Všeobecné hedvábnické [sic!] noviny*, roč. 1, 1866, č. 8, s. 63.

výzkumu historičky Šárky Steinové je patrné, že produkce plně saturovala potřeby českých zemí, dokonce docházelo od roku 1866 k vývozu do jižního Tyrolska; v tomto roce bylo vyvezeno až půl kilogramu vajících.¹⁷⁶ V dobových odborných textech Františka Ondráka se můžeme dočíst, že jeden gram vajících obsahoval 1 300 kusů zárodků bource. Pro přípravu 30 g vajících bylo třeba 70–110 samiček.¹⁷⁷ V tomto případě by se tedy jednalo až o 650 000 zárodků. Současná literatura opřená o přesnější měření uvádí počty vyšší, jednat se mohlo až o 1 milión zárodků.¹⁷⁸

Pokud tedy budeme na tyto výsledky nahlížet kriticky, musíme konstatovat, že byly v porovnání s předchozím vývojem nepatrné. Praktická práce nedosáhla velkých úspěchů. To ale neplatí o práci teoretické, odborně osvětové. Pokud evidujeme, že došlo ke 120 přednáškám, 30 kurzům, 45 výstavám a 15 000 individuálním konzultacím, musela být tato práce promyšlenější, organizovanější a muselo být do ní zainteresováno mnoho osob vzdělaných v dané problematice. I když hedvábnické spolky druhé poloviny předešlého století měly ve svých stanovách obdobnou činnost zakotvenou a prokazatelně ji nezanedbávaly (zvláště je nutno připomenout činnost hedvábnického spolku v Praze, který po dobu 5 let vydával dokonce tematický časopis v obou zemských jazycích, na jehož stránkách vycházely též překlady zahraničních vědeckých prací),¹⁷⁹ nedosahovala takové četnosti, případně se jednalo o akce více spontánní a zřídka kdy je někdo písemně evidoval. V pojednávaném Hradci Králové měla jednota pouze jednoho výrazného přednášejícího a školitele (dobovým termínem „*kočovného vyučujícího*“), místopředsedu Atanáše Kopeckého, který navíc cestoval na své vlastní náklady. Další obdobná školení České hedvábnické jednoty v Hradci Králové měla mnohem více spontánnější charakter, viz nabídky v novinách o praktických návodech spřádání a další úpravě hedvábí.¹⁸⁰ Proto musím namítnout, že závěry Mileny Lenderové nelze aplikovat plošně na celé hedvábnické snažení ústavu, a nacházím dokonce prostor, ve kterém tuzemské hedvábnictví zažilo větší úspěch – tedy dostat hedvábnictví do českého odborného diskurzu, poskytnout vlastní kvalitní erudovaný podklad přírodovědný, zemědělský i ekonomický a své záměry jednotně a organizovaně předkládat veřejnosti. Tím, jak text dále

---

¹⁷⁶ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 41–42.

¹⁷⁷ (red.): Hlavní číselné údaje z hedvábnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 4, s. 25.

¹⁷⁸ KISLINKOVÁ, Iva: *Genetické aspekty chovu bource morušového (Bombyx mori L.)*, Bakalářská práce, Brno, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita v Brně, Ústav experimentální biologie, Oddělení fyziologie a imunologie živočichů 2006, s. 11.

¹⁷⁹ KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 36.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 48, srov: (red.): Atanáš Kopecký, in: *Národní listy*, roč. 56, 1912, č. 131, s. 3.

prokáže, vzniklo kvalitní odborné zázemí, které bylo možno dále rozvíjet ve 40. letech 20. století.

Autorem mnoha dobových odborných pojednání byl agronom František Ondrák, pracovník a funkcionář hedvábnického ústavu. Jelikož Ondrák ve svém bádání pokračoval ještě intenzivněji během období protektorátu Čechy a Morava, uvedu bibliografii jeho prací souhrnně níže. Dalším odborníkem na danou problematiku během první republiky byl např. Jan Drahozal, středoškolský profesor a botanik z Roudnice nad Labem, který se snažil hedvábnictví podpořit skrze články v hospodářských časopisech. Předával v nich poznatky biologické, historické, a navíc sdílel cenné zkušenosti doplněné fotografiemi, náčrtky etc. Samostatnou publikaci ale nikdy nevydal.¹⁸¹ Další ukázkou dobové hedvábnické literatury může být dílo Františka Hladíka, učitele lesnické školy, který v Táboře vydal vlastním nákladem odborně praktický spis *Hedvábnictví*.¹⁸² Sám Hladík nabízel přednášky pro jižní Čechy a Moravu.¹⁸³

Podřipská jednota hedvábnická v Roudnici nad Labem vydala v roce 1925 samostatnou monografii *Podřipské hedvábnictví*. Jednal se opět o prakticky odborný text. Zajímavostí publikace je propojení s konkrétní regionální zkušeností – zřízením a prací v morušovce, chovných prostorách a testovacích místnostech k průmyslovému zpracovávání kokonů v obci Mšené-lázně u Roudnice nad Labem, různé lokální hedvábnické práce byly v knize navíc fotograficky zdokumentovány.¹⁸⁴

Velmi činným autorem byl jednal spolku v Praze Jan Krejčík. Z jeho pera vzešly v období první republiky publikace *Hedvábnictví*¹⁸⁵ (1921, 1923), *Seidenraupenzucht*¹⁸⁶ (1923) a *Hedvábnictví: praktický návod k chovu bourců a pěstování moruší*¹⁸⁷ (1928). Ke psaní ho údajně přivedl rozhovor s Čechem žijícím v Japonsku, který tvrdil, že v Čechách se hedvábnictví nerozvine, dokud se lidé nenaučí řádně moruše ošetřovat.¹⁸⁸ K publikační

---

¹⁸¹ DRAHOZAL, Jan: Pěstování stromů morušových, in: *Hospodář československý*, roč. 57, 1927, č. 10, s. 151-152.

¹⁸² HLADÍK, František: *Hedvábnictví*, Tábor, Vlastním nákladem 1927, 61 s.

¹⁸³ Tamtéž, s. 2.

¹⁸⁴ (anon.): *Podřipské hedvábnictví*, Roudnice nad Labem, Podřipská jednota hedvábnická v Roudnici n. L., 44 s.

¹⁸⁵ KREJČÍK, Jan: *Hedvábnictví*, 1. vyd., Praha, Hedvábnický spolek 1921, 20 s.; KREJČÍK, Jan: *Hedvábnictví*, 2. vyd., Praha, Hedvábnický spolek 1923, 24 s.

¹⁸⁶ KREJČÍK, Jan: *Seidenraupenzucht*, Praha, Hedvábnický spolek 1923, 31 s.

¹⁸⁷ KREJČÍK, Jan: *Hedvábnictví: praktický návod k chovu bourců a pěstování moruší*, Praha, A. Neubert 1928, 51 s.

¹⁸⁸ KREJČÍK, Jan: Plantáže morušové, in: *Československý háj*, č. 1, 1926, roč. 3, s. 249.

činnosti se vrátil po druhé světové válce.¹⁸⁹ Navíc můžeme z období první republiky jmenovat ještě text Bedřicha Šmahela *Chov hedvábníka* (1923).¹⁹⁰

Dále Lenderová předkládá tezi, že „pěstování a chov bource nadto zůstávaly závislé na rozmarech počasí.“¹⁹¹ S tímto tvrzením lze souhlasit, nicméně na počasí jsou dodnes závislá i další odvětví zemědělství. Problematiku je třeba ozřejmit detailněji.

Zajímavou událost související s počasím v daném období lze doložit k roku 1929. Během února toho roku byla naměřena dosud¹⁹² nejnižší teplota na území českých zemí, tj. minus 42,2 stupně Celsia.¹⁹³ Redakce protektorátního časopisu *Českomoravské hedvábnictví* zdůraznila, že tato zima zdevastovala 60–90 % ovocného stromoví.¹⁹⁴ Data ale nebyla ničím validním podepřena – snad jen odhadem na základě regionálních zkušeností. Reálné hodnoty byly zaznamenány Státním úřadem statistickým v roce 1932, ze kterých vyplývá, že nejvíce odumřelo ořešáků (52,4 %) a slivoní (49,8 %).¹⁹⁵ Text periodika chtěl na vysokém kontrastu zdůraznit odolnost moruší, proto si pro své tvrzení vybral tak vysoká čísla. U moruší uvedl úmrtnost 5 %, ¹⁹⁶ přičemž věrohodnější data hovoří o 22 %.¹⁹⁷ Ani v oblastech tou dobou teplejších, tj. Podkarpatská Rus, se s hodnotou nižší než 10 % nesetkáváme.¹⁹⁸ Mírně alibisticky pak působí noticka redakce časopisu „*dle krajů a druhů*.“¹⁹⁹ Relevantnější údaje statistického úřadu lze přesto interpretovat tak, že moruše jsou skutečně odolnější. Redakce tento jev odůvodňuje ve srovnání s jinými ovocnými stromy pozdějším rašením moruší a hlubším zakořeněním.²⁰⁰ Moruše je tedy schopna přežít i velmi krutou zimu. V době pučení je ale náchylná stejně jako jiné ovocné stromy. Toto tvrzení ale neplatí bezvýtku. Moruše

---

¹⁸⁹ Např.: KREJČÍK, Jan: *Československé hedvábnictví, zdroj národního důchodu*, Praha, Ministerstvo zemědělství 1947, 65 s.; KREJČÍK, Jan: *Chov bource morušového*, Praha, Brázda 1948, 79 s.

¹⁹⁰ ŠMAHEL, Bedřich: *Chov hedvábníka*, Bratislava, Zemědělská rada pre Slovensko 1923, 20 s.

¹⁹¹ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 37.

¹⁹² K 26. 10. 2022 (pozn. aut.).

¹⁹³ Historické extrémy, in *Český hydrometeorologický ústav* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.chmi.cz/historicka-data/pocasi/historicke-extremy>.; srov: KŘIVANCOVÁ, Svatava: Rekordně nízké teploty vzduchu v mimořádně tuhé zimě 1928/29, in: *Meteorologické zprávy*, roč. 52, 1999, č. 2, s. 50–54.

¹⁹⁴ (red.): Dotazy z praxe, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 7.

¹⁹⁵ (red.): *Statistická příručka republiky Československé*, roč. 4, 1932, č. 1, s. 70–71.

¹⁹⁶ (red.): Dotazy z praxe, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 7.

¹⁹⁷ (red.): *Statistická příručka republiky Československé*, roč. 4, 1932, č. 1, s. 70–71.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ (red.): Dotazy z praxe, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 7.

²⁰⁰ Tamtéž; srov. ONDRÁK, František, *Moruše v letošní tuhé zimě*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. 25.

je rostlina, jejíž listy jsou využívány k živení larvy bource morušového, která se líhne v našem podnebí na jaře. Líhnutí se dá sice uměle zpozdít či urychlit teplotním ovlivňováním vajíčka, není to však vhodné, protože dřívější líhnutí vystavuje bource nebezpečí nedostatku potravy (listy jsou ještě menší a rychleji se spotřebují), naopak pozdější líhnutí – např. až v letních měsících – se mohlo projevit následujícími negativními způsoby: ve větším teple se rychleji šíří nákazy, dlouhé uložení v chladu působí negativně na zárodek i další vývoj a listy jsou již tvrdší a méně vhodné pro výživu.²⁰¹ Pokud tedy dojde k pučení této ovocné dřeviny, ze které je záhy pro bource odebráno listí, pak je náchylnější než ostatní ovocné stromy, kterým se do života takovým způsobem nezasahuje. Proto musí být moruše řádně ošetřována. Tématu ošetřování se věnoval např. Ondrák v protektorátním *Českomoravském hedvábnictví* velmi podrobně. Jedná se o úkony okopávání, hnojení a řez.²⁰² Příklady dobrého zazimování moruší zase uváděl zahradník Jan Klemm.²⁰³ Správné načasování líhnutí je tedy velmi klíčové. Problémem, který se týkal počasí, bylo – spíše než tuhá zima – nečekané jarní ochlazení. Právě to mohlo vést k absenci dostatečného množství listí. Vzpomenout můžeme např. mrazivé jaro roku 1866. Hraběcí tajemník Oktaviána Kinského problém vyjádřil pregnantně: „*Nejdřívě pomrzli na naše podnebí nevčasně se rozvíjející moruše...[sic!]*“²⁰⁴ Citace pramene z 19. století je zde podstatná i z jiného důvodu – technické možnosti, jak upravovat teplotu pro oddálení líhnutí, byly omezenější, líhnutí tedy probíhalo přirozeně s prvním dostatečným jarním oteplením. Nutno podotknout, že v pozdější době nedošlo jen k rozvoji termoregulačních technologií, ale také ke zdokonalení podoby chovných místností i chovatelských postupů a metod,²⁰⁵ jimiž mohl disponovat i řadový chovatel.²⁰⁶

Strach z opakování těchto scénářů se u menších a začínajících chovatelů projevoval i ve 20. století: „*Mám obavy, zda letošní mimořádně silné mrazy nepoškodí moruše. Mohu proto poslat svoji přihlášku o vajíčka až v květnu, po vyrašení moruší, až totiž budu moci přehlédnouti jejich stav?*“ (1940).²⁰⁷ Odborníci z ústavu proto upozorňovali, že zima není

---

²⁰¹ ONDRÁK, František – HOFMAN, Jaroslav: *Hedvábnictví*, 1. vyd., Praha, Státní zemědělské nakladatelství 1957, s. 30–31.

²⁰² ONDRÁK, František: Ošetřování moruší, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 3.

²⁰³ KLEMM, Jan: Nezapomínejme v zimě na moruše, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 5, s. 39–40.

²⁰⁴ SOKA HK, ČHJ HK, inv. č. 2, kart. č. 1, MAZANEC, FRANTIŠEK: *Slavné jednání společnosti v Hradci Králové, Chlumeck 1867*.

²⁰⁵ Např.: ONDRÁK, František: *Hedvábnická abeceda: populární návod k pěstování moruší a chovu bource morušového*, Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert 1929, s. 29–36.

²⁰⁶ ONDRÁK, František – HOFMAN, Jaroslav: *Hedvábnictví*, 1. vyd., Praha, Státní zemědělské nakladatelství 1957, s. 30–31. (celkově 167).

²⁰⁷ (red.): Dotazy z praxe, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 7.

problémem a proti jarnímu ochlazení pomáhá náležitá prevence v podobě ošetřování rostlin. Poslední možností pak byla žádaná pozdější distribuce vajíček, jelikož technické zázemí ústavu (termoregulační prostory) bylo kvalitnější pro udržení zárodku v co nejlepším stavu.

Dodejme, že citovaný tazatel mohl být na konci jara uklidněn, moruše tuhou zimou, které předcházel nebývale vlhký podzim, relativně dobře přečkaly a František Ondrák z hedvábnického ústavu nezapomněl potěšeně konstatovat: „zima nám potvrdila dřívější zkušenosti, že moruše snáší velmi dobře i tuhé zimní mrazy, mnohem lépe než ovocné stromy.“²⁰⁸ Úroda listů byla však o něco menší, než by se předpokládalo při příznivějším počasí.²⁰⁹

Z uvedených informací docházím k názoru, že specifický vývoj moruší, tj. pozdější pučení, může vést ke dvěma odlišným interpretacím charakteru této dřeviny v klimatických podmínkách českých zemích. Propagátoři hedvábnictví zdůrazňují, že moruše je odolnější než ostatní ovocné stromy, jelikož se soustředí na její život v zimním období, ve kterém má dle statistických dat opravdu výhodu. Kritičtější autoři se pak spíše soustředí na život během proměnlivého jara, jež způsobovalo nepříjemnosti méně technicky vybaveným chovatelům či osobám, které postrádaly nové důležité znalosti z hedvábnického oboru.

V dané době byla proto opravdu část chovatelů odkázána na ony „rozmary počasí“, ačkoli technologie chlazení, která problémy s počasím do jisté míry kompenzovala, byla pokročilejší než v 19. století a postupně dostupnější. Vyšší účinnosti ale bylo dosaženo až po druhé světové válce, kdy došlo k chovu bourců v rámci Jednotných zemědělských družstev dle sovětských metod, jež příslušné termoregulační technologie a adekvátně upravené prostory mohly sdílet.²¹⁰ Kromě toho bylo v chovatelských prostorách přesněji a pečlivěji operováno s úpravou vlhkosti vzduchu.²¹¹

Zapomínat nelze také na fakt, že prvním cílem bylo při každém pokusu o rozvoj hedvábnictví co nejvíce rozmnožit moruše – pro chov by tak mohla vzniknout dostatečná

---

²⁰⁸ ONDRÁK, František, *Moruše v letošní tuhé zimě*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. 25.

²⁰⁹ (red.): Přehled činnosti hedvábnického ústavu v Hradci Králové v roce 1940, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 1, s. 2.

²¹⁰ ŠEJBL, Jan: Vzestupy a pády českého hedvábnictví. Zapomenuté dějiny chovu bource morušového v českých zemích, in: *Textil v muzeu*, s. 94.

²¹¹ ONDRÁK, František – HOFMAN, Jaroslav: *Hedvábnictví*, 1. vyd., Praha, Státní zemědělské nakladatelství 1957, s. 30–31.

rezerva listů i v nepříznivém období. K plošnému vymrzání moruší a katastrofálně nízké úrodě ale nikdy nedošlo.

2.3.3.1 Problematika propagace, výkupu zámotků a hospodářské krize

Nejmenší a nedostatečnou produkci můžeme zaznamenat v oblasti zámotků. V roce 1931 došlo k likvidaci zmíněné přádelny ČMDPH. Klíčovým důvodem pro ukončení činnosti byla ztráta konkurenceschopnosti. Když totiž začal ústav na přelomu 20. a 30. let aktivněji vykupovat od chovatelů zámotky,²¹² a dokonce mu ministerstvo zemědělství poskytlo právo rozdělovat chovatelům vajíčka, ztratilo ČMDPH kontakt s chovateli. Ústav tímto způsobem získal *de facto* prozatímní monopolní postavení na vnitřním trhu – nutno dodat, že na velmi malém trhu – se zámotky. Vlastní významnou přádelnou ale nedisponoval.²¹³ V kontextu doby první poloviny 30. let 20. století se nejedná o atypické jednání ministerstva, snaha o koncentraci, monopolizaci a státní zásahy do ekonomiky měla být východiskem z hospodářské krize.²¹⁴

Celé hedvábnické družstvo se ocitlo v likvidaci a paralelně existující pražský hedvábnický spolek, jehož vedení bylo s družstvem částečně personálně provázáno, svou činnost zdatelně omezil, členství v něm se stávalo spíše formální záležitostí.²¹⁵ Přesto ho jeho předsednictvo v tomto období stále považovalo za „ústřední organizaci chovatelů bource hedvábníka v ČSR“²¹⁶ – jak uvádí např. opakovaně citovaný jednatel Krejčík ve svém článku pro *Hospodáře československého*.²¹⁷ Roku 1932 ČMDPH definitivně zaniklo.²¹⁸ Podobný neúspěch zažilo také družstvo v Praze Michli, které se krátce pokoušelo nezávisle na ústavu organizovat hedvábnické obchodní záležitosti.²¹⁹

Přes uvedené problémy je třeba dodat, že pokud autoři článku „Oživme hedvábnictví v naší republice“²²⁰ v *Osvětě lidu* roku 1919 žádali, aby byla zvýšena domácí produkce

²¹² Do té doby se ústav výkupu na úkor pražského spolku a ČMDPH spíše zříkal, viz: Výkup zámotků bource morušového v r. 1926, in: *Československý háj*, č. 1, 1926, roč. 3, s. 251.

²¹³ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 47.

²¹⁴ ZÁVODNÁ, Michaela – KADLEC, Petr: *Přehled hospodářských a sociálních dějin českých zemí do roku 1989*, s. 199. Srov. JAKUBEC, Ivan – EFMERTOVIČ, Marcela – SZOBI, Pavel – ŠTEMBERK, Jan: *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848–1992*, 1. vyd. Praha, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica 2008, s. 133.

²¹⁵ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 47.

²¹⁶ KREJČÍK, Jan: O rentabilitě chovu bource morušového a jak si možno tento zařídit, in: *Hospodář československý*, roč. 57, 1927, č. 10, s. 150–151.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 48.

²¹⁹ Tamtéž, s. 50.

²²⁰ (anon.): Oživme hedvábnictví v naší republice. in: *Osvěta lidu*, roč. 22, 1919, č. 45, s. 2.

hedvábí, mohli být již v roce 1928 příjemně potěšeni, neboť toho roku se hedvábnictví podílelo již 6,4 % na celkovém objemu textilní průmyslové výroby v ČSR²²¹ a tuzemské tkalcovny byly konečně z části zásobeny hedvábnou přízí domácí produkce; byť skutečný potenciál nebyl zřejmě naplno využit. Z uvedených hodnot vyplývá, že se procentuální zastoupení výroby oproti první dekádě 20. století zvýšilo více než na dvojnásobek.²²² Hedvábnictví v ČSR tedy oživeno bylo.

S rostoucí životní úrovní obyvatel ČSR vzrůstala i poptávka po hedvábných látkách, která byla mnohonásobně vyšší než domácí produkce. Československo tedy muselo dovoz zvyšovat. Na konci 20. let se jednalo o nákupy až za půl miliardy korun.²²³ Pro hedvábníky to byla rozporuplná situace – i přes hmatatelné úspěchy domácích spolků se nedařilo snížit postupně se zvyšující finanční náklady Československa na import hedvábné suroviny. Pro některé pozorovatele se mohlo toto úsilí jevit jako sisyfovská práce a svůj názor dávali najevo. František Hladík z Tábora si proto v úvodních pasážích své knihy postěžoval: „*Jest však ještě dnes mnoho těch, kteří s cynickým úsměvem pozorují činnost těch, kteří se hedvábnictví věnují a mají přežilé liché názory, avšak odpovědět na otázku, jak prospěti (...) nedovedou.*“²²⁴

Hedvábnické snažení se tedy po stránce chovatelské a odborné zcela koncentrovalo pod taktovku Hedvábnického ústavu v Hradci Králové. Pokud jedna organizace stejného oboru získá státním přičiněním primát nad jinou, pak je zevrubné a kritické sledování její činnosti zcela na místě. V předchozím textu jsem se zaměřil na hodnocení hedvábnické činnosti s oporou především zpětně psaných pojednáních. Jak se dozvídáme z archivních rukopisů, činnost ústavu nesplnila ani očekávání některých dobových hospodářských odborníků. Velmi negativně je nahlíženo na nedostatečné zajištění společných prostorů pro velkochov bource a sušárnu kokonů. Kritici vyčítají také absenci morušové školky pro pěstování sazenic, což je poněkud zvláštní výtku, protože o existenci hned několika morušových školek prameny, na něž bylo dříve v textu odkazováno, hovoří. Vzhledem k uvedeným výtkám bychom tedy mohli posuzovatelům dát za pravdu, že jejich výnosnost zřejmě dosahovala vskutku nízkých hodnot. Větší část výhrad leží především v oblasti vyučování. Chyběl dostatek učebních pomůcek pro

---

²²¹ Textilní průmyslová výroba se na celkové průmyslové výrobě Československa podílela zhruba 21 %: JAKUBEC, Ivan – EFMERTOVI, Marcela – SZOBI, Pavel – ŠTEMBERK, Jan: *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848–1992*, s. 154.

²²² LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 38; srov. PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, s. 65.

²²³ HLADÍK, František: *Hedvábnictví*, s. 5.

²²⁴ Tamtéž, s. 5.

vyučování v kurzech etc., přestože o ně byl velký zájem. Ačkoli jsme se výše v textu snažili docenit organizovanost ústavu, rozvoj odborné teorie a detailnější ekonomické rozpracování hedvábnické činnosti, je třeba na tomto místě poskytnout také kontrastní dobový názor, který nelze pominout, protože se, a to zřejmě nezáměrně, váže k činnostem, jež byly pro spolkové hedvábnictví 19. století přímo principiální.

Ústav byl schopen vydávat propagační letáky, naučnou literaturu, vysílat odborníky na pomoc méně zkušeným zájemcům, pořádat různé kurzy a na předem oznámených výstavách uvádět návštěvníky do hedvábnické problematiky. Tato činnost ale postrádala některé z persvazivních složek veřejné propagace. Předpokládalo se, že ten, kdo má o činnost zájem, se sám přihlásí, případně náhodně navštíví přednášku, vyučování etc., kde bude propagaci vystaven. V předchozím století největší propagátoři hedvábnictví sami obcházeli osoby, které by mohly mít potenciální zájem o danou činnost, ale nepředpokládalo se, že by navštívili nějakou výstavu, přednášku, případně že by do jejich každodenního zájmu patřila četba novinové inzerce. Z pramenů víme např. to, že *spiritus agens* lokálního hedvábnictví byl většinou učitel či farář, u kterého se předpokládal širší styk s obyvateli daného místa. Učitel Atanáš Kopecký nenavštěvoval při svém „*kočovném vyučování*“ pouze známé zájemce, ale snažil se taktně oslovit každého, kdo měl pro výsadbu moruší prostor na své zahradě apod. Vyhledával potenciální zájemce v zemědělských oblastech, bohosloveckých seminářích, ale také v hostincích. Při ruce měl pro tyto účely vždy svůj prakticky návodný spis a semena moruší.²²⁵ Český historik, novinář a ředitel knihovny Národního muzea Václav Řezníček (1861–1924) připodobňoval jeho činnost k činnosti apoštolské, jejíž cílem nebylo hlásat evangelium, ale rozšiřovat toto hospodářské odvětví.²²⁶ Jedná se o odvozené pojmenování umělecké, které má ale z tohoto pohledu velkou historickou výpovědní hodnotu. Takové osobnosti Hedvábnickému ústavu v Hradci Králové v meziválečném období zřejmě scházely, jelikož dobová kritika doslovně tvrdí, že české hedvábnictví postrádá „*především čtenější výkonný personál, který osobním stykem by hledal chovatele bource a jim radil, jak by měli bource účelně chovat.*“²²⁷

Je na místě se ptát, zda byla na vině horší finanční situace ústavu, jak uvádí ve své práci např. Šárka Steinová²²⁸, či zda chyběla ochota vydat se tímto směrem propagace. Česká

---

²²⁵ KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 44–45.

²²⁶ ŘEZNÍČEK, Václav: *Královéhradecké vzpomínky*, s. 80.

²²⁷ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 47.

²²⁸ Tamtéž.

hedvábnická jednota v Hradci Králové v 19. století financemi taktéž nepřekypovala, náklady byly hrazeny z členských příspěvků, přičemž úspěšnost většiny propagačních akcí závisela spíše na vlastní vůli organizátorů, kteří je nadto často podporovali svými finančními prostředky.²²⁹

Buď jak buď lze uvést některé příklady zdařilé přednáškové činnosti, kterou Hedvábnický ústav zajistil. Výbornou ukázkou je třídní hedvábnický kurz v Hradci Králové pořádaný ve dnech 1. až 3. dubna 1926, který byl určen běžným chovatelům i odborným učitelům hedvábnictví. Podporu získal kurz ze strany ministerstva zemědělství a pro návštěvníka byl bezplatný. Přednášeno bylo na 8 témat: národohospodářský význam hedvábnictví; embryologie bource morušového; líhnutí; zařízení místností chovatelských; chov bource morušového; zámotek, jeho ošetřování a sušení; nemoci bource morušového; pěstování moruší. Technické provedení kurzu bylo pečlivě naplánováno – k vidění byly různé tematické filmové ukázky, diapozitivy i živé praktické ukázky chovu. Organizátoři kurzu, především František Ondrák a Jaromír Tobiáš, zajistili řádně přihlášeným návštěvníkům z jiných obcí taktéž levné ubytování, stravu a výhodu polovičního jízdného.²³⁰ Od března do dubna roku 1933 na různých místech Čech a Moravy probíhaly další přednášky doprovázené promítáním.²³¹

Časem československému hedvábnictví přibýlo několik problémů. Výkupní cena kokonů na světovém trhu postupně klesala, což se projevilo také na trhu vnitřním. Jelikož menší domácí přádelny nestíhaly po likvidaci přádelny ČMDPH samy zpracovávat zámotky a docházelo k jejich vývozům do italského Milána – ústav, aby československé chovatele udržel v činnosti, přišel s vlastními dotacemi výkupu, a tím značnou měrou finanční ztrátu hedvábníkům kompenzoval. Nemělo to být řešení definitivní, jak ústav informoval v *Národních listech* v roce 1931; definitivně měla být krize s cenami zámotků řešena posílením domácího zpracování: „*Za tím účelem připravujeme ve spojení se zdejším průmyslem založení přádelny hedvábí, čímž celý pracovní cyklus hedvábnický na území našeho státu bude uzavřen.*“²³² K tomuto kroku ale nedošlo ani následující rok, proto se začaly ozývat další kritické hlasy, kupříkladu skrze řádky periodika *Nový Večerník*, které se podívovaly např. nad tím, jak

---

²²⁹ KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 74; srov: (red.): Zprávy z výstavy. Krajská hospodářská výstava chrudimská, in: *Všeobecné hedvábnické [sic!] noviny*, roč. 4, 1869, č. 9, s. 36.

²³⁰ SOkA HK, V HK, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, Zvací dopis na kurz, 13. března 1926.

²³¹ (red.): Přednášky o hedvábnictví, in: *Hospodář československý*, roč. 63, 1933, č. 6, s. 101.

²³² STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 48.

je možné, že se zámotky vyváží do Milána, ve kterém dochází ke sprádní a prodeji na hedvábnické burze, na niž československé tkalcovny přízi nakupují nazpět.²³³

Ústavem vydávané příplatky nad úroveň cen světového trhu nemohly být skutečně dlouhodobě udržitelným řešením. Finance začaly záhy chybět na jiných místech – placení propagace, organizace i administrace.²³⁴ Problém s výkupními cenami nakonec vyvrcholil ukončením činnosti několika stovek chovatelů.²³⁵

Začátkem 40. let 20. století na toto období vzpomínal také Václav Mácha, pracovník ministerstva zemědělství a autor mnoha odborných prací nejen na hospodářská témata: „*Příjem z hedvábnictví okolo roku 1934 nedosahoval bohužel velkých částek. Příčina ležela ve velmi nízkých cenách zámotků a nebylo v naší moci je nějak podstatně zvýšiti. Jiné země, které měly příznivější předpoklady finanční a organizační, snažily se úspěšněji o zlepšení příjmů chovatelů, než tomu bylo u nás.*“²³⁶

To, že se vlády první republiky více finančně nepřičinily, bylo později několika autory vyčítáno – a to hned ve dvou obdobích. Prvně to byl Edvín Vitásek, který tento fenomén srovnával s finanční a organizační podporou v období protektorátu, k čemuž se text diplomové práce níže vrátí.²³⁷ Následně se tak stalo v období socialismu, kdy kritik královéhradeckého ústavu Jan Krejčík ve svém spise *Chov bource morušového* kritizuje celý princip svobodného trhu a s pomocí nástrojů komunistické rétoriky hodnotí předešlé hedvábnické období (1926–1945) jako úpadkové, neboť v něm rozhodovala vykořisťovatelská politika vládnoucích kruhů průmyslníků.²³⁸ Tím zřejmě mířil na majitele textílek zpracovávajících hedvábí, kteří nedávali dostatečně najevo, že by je dovoz suroviny ze zahraničí výrazně trápil. Závěrem dodává, že „*chovatel-zemědělec mohl hladovět, jen když podnikatel shrábl bezpracné zisky do své kapsy.*“²³⁹ Jak přesně měla vláda zakročit, však z citované kritiky není jasné. V zájmu

---

²³³ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 48.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Tamtéž, s. 50.

²³⁶ MÁCHA, Václav: Za nový rozmach našeho hedvábnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 2.

²³⁷ VITÁSEK, Edvín: Podmínky pro výnosnost chovu bource morušového, in: *Sborník České akademie technické*, roč. 16, 1942, č. 5, s. 379.

²³⁸ SOKA HK, V HK, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, KREJČÍK, Jan: *Chov bource morušového, Praktický návod pro práci instruktorů hedvábnictví a chovatelů*, Praha, Hedvábnický odbor jednoty chovatelů drobného hospodářského zvířectva v Praze, s. 3. Text není datován, je ale zřejmé, že vznikl až po roce 1955, jelikož hovoří o přehledu výkupu zámotků za tento rok, navíc se opírá o usnesení X. sjezdu KSČ (1954).

²³⁹ Tamtéž.

podnikatelů bylo přirozeně nakoupit co nejlevněji, protože odbyt byl zprvu stále vysoký. Podpora domácího spřádání se zřejmě nejevila do budoucna jako zvlášť zisková, navíc by to sotva vyřešilo klesání cen zámotků na světovém trhu, kterou československá vláda dle slov Máchy nedovedla finančně dotovat. Není se čemu divit, mezi lety 1933–1934 bylo Československo stále zasaženo hospodářskou krizí a vládě chyběly finanční prostředky pro obnovu průmyslového vybavení a oživení výroby v mnoha dalších odvětvích.²⁴⁰ Zavedení cla by sice drobné ovoce přineslo – jak ale zpětně upozornil jiný agrární odborník Antonín Slavík, budoucí předseda družstva na spřádání zámotků HEDOP – na to už bylo pozdě. Zpracování tak velkého objemu hedvábné suroviny, které se do Československa přiváželo, živilo mnoho lidí (asi 20 000 osob, tj. 6,4 % všech zaměstnanců v textilním odvětví²⁴¹). Umělé zvýšení cen zámotků by dotlačilo fabrikanty k propouštění dělníků,²⁴² o které měl Krejčík ve svých úvahách také velkou starost.²⁴³ V době sepsání textu byl ale Krejčík již optimističtější, jelikož o plnění celostátního plánu rozvoje živočišné výroby „*pečuje lidová správa*.“²⁴⁴ Ostatně z rozboru dobových publikací je patrné, že Krejčík dovedl ostentativně kritizovat téměř všechny hedvábnické snahy vyjma těch svých a později sovětských. Kupříkladu jeden z jeho zásadních závěrů analýzy nezdaru hedvábnických snah 19. století míří na přítomnost „*intelligence*“, která se tímto hedvábnickým odvětvím údajně především bavila, místo toho, aby v něm viděla něco užitečného.²⁴⁵

Úbytky chovatelů měly být řešeny velkou reorganizací. Chovatelé se nacházeli napříč celou republikou, mimo zmíněnou Prahu, Roudnici a Tábor vznikl v Čechách Hedvábnický svaz v Josefově, dále existovaly dva spolky na Moravě – Moravský zemský hedvábnický spolek v Brně, Hedvábnický spolek pro severovýchodní Moravu v Novém Jičíně – a dva na Slovensku.²⁴⁶ Organizace pro chov mezi sebou ale nespolupracovaly. Záštitu nad nimi se proto snažil zbudovat zemědělský Švehlův ústav v Praze, jenž přispěchal s plánem vytvořit

---

²⁴⁰ ZÁVODNÁ, Michaela – KADLEC, Petr: *Přehled hospodářských a sociálních dějin českých zemí do roku 1989*, s. 199.

²⁴¹ PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, s. 67.

²⁴² VITÁSEK, Edvín: Podmínky pro výnosnost chovu bource morušového, in: *Sborník České akademie technické*, roč. 16, 1942, č. 5, s. 378.

²⁴³ SOKA HK, V HK, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, KREJČÍK, Jan: *Chov bource morušového*, s. 3.

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ Parafráze v: VITÁSEK, Edvín: Podmínky pro výnosnost chovu bource morušového, in: *Sborník České akademie technické*, roč. 16, 1942, č. 5, s. 378.

²⁴⁶ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 50; srov: ONDRÁK, František: *Hedvábnická abeceda: populární návod k pěstování moruší a chovu bource morušového*, s. 67.

nové hedvábnické družstvo, které by bylo vybudováno na výrobních prostředcích zaniklého ČMDPH, čímž by konečně došlo ke vzniku funkčních přádelen. Družstvu měly připadnout kompetence ke zpeněžování hedvábí a později by byla ustanovena celostátní chovatelská hedvábnická organizace.²⁴⁷

Otázky ohledně zpeněžování hedvábnictví se brzy ukázaly jako velmi ožehavé. Debata na toto téma se rozhořela 4. prosince 1931 na zasedání Švehlova ústavu. Tehdejší ředitel Hedvábnického ústavu František Ondrák byl toho názoru, že chovatelé by měli dostat možnost mluvit do otázek zpeněžování, protože otázka „chovatelská a „zpeněžovací“ nelze dobře oddělit. Opačného názoru byl referent ministerstva zemědělství Kohlert, který varoval před tím, že by chovatelské organizace příliš lákala „*možnost obchodu a výdělků a pak se místo na zvelebování vrhnou na obchod.*“²⁴⁸ Tím naznačil, že taktéž Hedvábnický ústav se má zdržet zájmu nad ekonomickými otázkami dalšího zpracování a měl by se držet své patronace nad problematikou chovu. Bylo stále více zřejmé, že k žádnému kompromisu nedojde, neboť Ondrák rázně odpověděl, že zde mluví za tisíce dalších chovatelů, kteří se domnívají, že: „*surovina jest z nás, a proto náš ústav měl by býti střediskem, jelikož má životní zájem nejen na chovatelství ale i na dalším zpracování.*“²⁴⁹

Hlas ústavu při této diskusi neměl rozhodující váhu, proto schůze skončila v neprospěch návrhů Ondráka. Byla ustanovena komise pro zkoumání stanov nové organizace HEDOP²⁵⁰, družstvo pro zpracování hedvábí domácího původu²⁵¹ Prvním cílem družstva bylo zakládat nové přádelny hedvábí.

Příchozí velká hospodářská krize zasáhla do hedvábnictví rušivě, přesto v počátcích nikoli tak destruktivně jako do jiných oblastí textilnictví. V roce 1933 zřídilo družstvo HEDOP, od roku 1931 (tehdy královéhradeckým ústavem) slibovanou novou přádelnu hedvábí v Žamberku. Produkce začátku 30. let nebyla dle očekávaných dopadů krize nijak fatálně nízká, což dokládají např. údaje z žamberské přádelny, která produkovala ročně 600 kg příze. Přesto se ústav pokusil prosadit některé kroky, které měly československému hedvábníku ještě více pomoci. Šlo o návrh na zavedení zvláštního cla na dovoz hotových hedvábných výrobků ve výši 1 % hodnoty výrobků. Plánovaný výnos měl být uložen v tzv. hedvábnickém fondu pod správou

---

²⁴⁷ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 50–51.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 52.

²⁴⁹ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 52.

²⁵⁰ Domnívám se, že se jedná o akronym: hedvábí domácího původu (pozn. aut.).

²⁵¹ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 52.

ministerstva obchodu a ministerstva zemědělství. Z těchto financí měly být hrazeny náklady na pěstování moruší, chov bourců a spřádání hedvábí. Tento návrh nakonec realizován nebyl.²⁵²

Provozní místnosti v Žamberku se ale brzy ukázaly jako nedostačující, proto se nakonec vybavení roku 1938 přesunulo do Chrudimi, činnost ale obnovena nebyla, stroje zůstaly zabalené v převozních bednách.²⁵³

V době dopadů krize zájem o hedvábné výrobky klesal. Přírozené tržní mechanismy pak způsobily v oblasti zájmového hedvábnictví od roku 1934 dramatický úpadek, jenž se odrazil i v činnosti – či spíše v nečinnosti – Hedvábnického ústavu.²⁵⁴

Jak vyčteme z následující tabulky, v období Československé republiky bylo nejvíce evidovaných chovatelů bource morušového v roce 1923, tedy v období, kdy vznikla družstevní přádelna ČMDPH. Následně počet pokusů o chov strmě klesal. Největší produkce československé hedvábnictví dosahovalo v prvních čtyřech letech snažení, přičemž množství odvinutého surového hedvábí v Československu začíná s produkcí korelovat teprve od roku 1924, kdy se přádelna lépe zaběhla. Pak produkce taktéž upadá. K mírnému vzednutí dochází ještě v roce 1931, kdy ale tuzemské přádelny nestíhají a množství odvinutého surového hedvábí přímo v Československu s produkcí ve skutečnosti příliš nekoreluje. Jak bylo již vysvětleno – ke zpracování československé produkce muselo docházet v italských přádelnách, jelikož přádelna ČMDPH ukončila provoz.

Tabulka 1: Hedvábnictví v ČSR mezi lety 1923–1938.²⁵⁵

Rok	Počet chovatelů v ČSR	Množství kilogramů vyprodukovaných zámotků v ČSR	Množství kilogramů odvinutého surového hedvábí v ČSR
1923	3 918	24 219	1 658
1924	3 156	31 359	5 786
1925	3 142	37 025	6 412
1926	2 953	34 912	6 042

²⁵² LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 38.

²⁵³ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 52.

²⁵⁴ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 38.

²⁵⁵ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 48–49.

1927	2 017	19 799	3 524
1928	1 035	12 291	2 210
1929	1 380	17 185	3 264
1930	1 530	19 084	3 482
1931	1 605	25 176	4 608
1932	1 559	20 000	3 688
1933	1 141	14 679	2 776
1934	511	4 331	688
1935	445	4 534	864
1936	499	9 342	889
1937	584	8 248	789
1938	489	2 240	762

V období ihned po vzniku protektorátu Čechy a Morava a Slovenské republiky v březnu roku 1939 se počet chovatelů udržoval v nižších stovkách. V Čechách a na Moravě bylo sklizeno asi 1 500 kg zámotků, na Slovensku pak 3 500 zámotků. Zpracována byla ale pouze nepatrná část, zbytek nebyl z přepravních pytlů ani vybalen. Družstvo HEDOP ve stínu nastávajících změn, které přinesl zánik první i druhé republiky, pozastavil svou činnost. K úplné likvidaci ale zatím nedošlo.²⁵⁶

K sociálnímu složení chovatelů v ČSR se mi podařilo nalézt jen několik málo záznamů – roku 1927 registrujeme v republice 2 017 chovatelů, z nichž 398 uvedlo jako své povolání rolník, 143 učitel, 10 kněz, 113 profesor, 15 lesník či lesnický zřízenec, 33 železniční úředník a zřízenec, 45 jiný úředník, 444 řemeslník a živnostník, 44 obchodník, 491 dělník, 47 jiné povolání, 120 žák a 114 student.²⁵⁷ Oproti 19. století výrazně ubylo církevních představitelů a vyšších úředníků (zastupitelé obcí, právníci apod.).²⁵⁸ Během propagačního úsilí 19. století se projevovala snaha získat pro hedvábnictví známé a vlivné regionální osobnosti. Se známými jmény se dalo velmi dobře operovat v tisku apod. Jednalo se přitom spíše o členy čestné, kteří

²⁵⁶ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 52.

²⁵⁷ (red.): *Statistická příručka republiky Československé*, roč. 3, 1928, č. 1, s. 458.

²⁵⁸ SOKA HK, ČHJ HK), inv. č. 5, kart. č. 1, Seznam členů.

rozvoj hedvábnictví podpořili už jen zápisem do členských seznamů. Bylo zřejmě předpokládáno, že přítomnost např. královéhradeckého biskupa Karla Hanla ve spolku pozitivně zapůsobí na katolické obyvatelstvo.²⁵⁹ Podobné jevy během první republiky ale nenalzáme. Autorita církve i aristokracie samozřejmě poklesla, avšak nemůžeme tvrdit, že prostor pro podobné postupy neexistoval.

Závěrem dodejme, že v období Československa se hedvábnictví nerozvíjelo pouze v Čechách a na Moravě, jak může z textu pro umístění stěžejních hedvábnických institucí vyznít. Chov bource morušového se naopak velmi úspěšně šířil především na Slovensku i Podkarpatské Rusi, kde evidujeme hned dvě zájmové organizace pro chov bource morušového.²⁶⁰ Dostupné statistické údaje²⁶¹ prokazují, že po většinu období se více než polovina všech československých chovatelů bource nacházela právě na Slovensku a Podkarpatské Rusi a tamní produkce zámotků je s těmito počty souvztažná. Zatímco v počátku sledovaného období se v českých zemích nacházelo 1 390²⁶² chovatelů, ve východní části státu jich evidujeme přes 2 528 a jejich sklizeň zámotků zpracovaná v přádelnách činila téměř 20 000 kg; roku 1925 dokonce bezmála 32 500 kg (pro srovnání: v českých zemích téhož roku jen zhruba 4 500 kg).²⁶³

Vhodnějších klimatických podmínek pro hedvábnictví zde bylo využíváno již v rámci habsburské monarchie, nejvíce pak před první světovou válkou.²⁶⁴ Již počátkem 19. století se v Uhrách vyprodukovalo zhruba 11 000 kg hedvábných zámotků ročně, Horní Uhry na tom měly svůj významný podíl – od 70. let 18. století se zde chov bourců zaváděl v Tomášikovém (do r. 1948 Táloš) a v Bratislavě. Podílel se na něm i konstruktér Wolfgang von Kempelen.²⁶⁵ Během světové války došlo ale k zániku vhodných podmínek a snahy o obnovu činnosti registrujeme až od roku 1921, kdy s těmito cíli vystupuje akciová společnost Průmysl

---

²⁵⁹ KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 41–79.

²⁶⁰ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 50.

²⁶¹ Tamtéž, s. 48–49.

²⁶² Nikoli 3 000, jak data (zřejmě omylem) interpretovala STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 48–49.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ ŠEJBL, Jan: Vzestupy a pády českého hedvábnictví. Zapomenuté dějiny chovu bource morušového v českých zemích, in: *Textil v muzeu*, s. 93.

²⁶⁵ PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, s. 93.

hedvábnický v Bratislavě, později přejmenovaná na Slovenskou společnost pro hedvábnický průmysl.²⁶⁶

3 Hedvábníci na území protektorátu Čechy a Morava

3.1 Klíčové změny v hospodářské politice

Hospodářská politika protektorátu se krok za krokem přizpůsobovala německému modelu válečného řízení ekonomiky.²⁶⁷ Stát formoval ekonomiku spolehlivými legislativními a institucionálními nástroji, cílem protektorátní produkce však bylo uspokojení potřeb válečného hospodářství nacistického Německa. Chov bource morušového a pěstování moruší spadalo pod Ministerstvo zemědělství, které disponovalo širokými kompetencemi. Roku 1942 byl dotvořen systém tzv. tržních svazů, jenž byl oborově členěn. V čele stál Svaz zemědělství a lesnictví pro Čechy a Moravu. Zemědělci byli značně omezováni v tom, co a v jakém množství mají pěstovat, aby splnili dodávkové povinnosti. Volný prodej zemědělských komodit byl zakázán a výkup monopolizován právě v tržních svazech.²⁶⁸

Hedvábnictví se stalo v prvních letech války na území protektorátu vedle těžkého průmyslu, výroby optických přístrojů a elektrotechniky preferované odvětví, jelikož mohlo podpořit úspěchy válčící Německé říše.²⁶⁹

Již v období druhé republiky nemohla být liberecká obchodní a živnostenská komora se sídlem v Liberci pro Hradec Králové funkční, neboť Liberec se stal součástí říšského území. Proto byla zřízena Obchodní, živnostenská a průmyslová komora v Hradci Králové, jejíž ustanovující schůze se konala 27. října 1938. Fakticky došlo spíše k tomu, že dosavadní Obchodní, živnostenská a průmyslová ústředna se změnila v komoru, přičemž si zachovala dokonce svého předsedu Františka Ulricha, který o rok později ve věku 80 let zemřel.

Během protektorátu obchodní a živnostenská komora nadále fungovala, avšak byla již pod dozorem NSDAP, které mělo v Hradci Králové od listopadu 1939 své krajské sídlo. Především Hans Peschel, který arizoval královehradeckou strojírenskou firmu Ippen a v květnu

---

²⁶⁶ ŠEJBL, Jan: Vzestupy a pády českého hedvábnictví. Zapomenuté dějiny chovu bource morušového v českých zemích, in: *Textil v muzeu*, s. 93; srov. SOKA HK, V HK, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, Zvací dopis na kurz, 13. března 1926.

²⁶⁷ KUKLÍK, Jan – GEBHART, Jan: *Velké dějiny země Koruny české XV.a: 1938–1945*, Praha, Paseka 2006, s. 229–239.

²⁶⁸ ZÁVODNÁ, Michaela – KADLEC, Petr: *Přehled hospodářských a sociálních dějin českých zemí do roku 1989*, s. 212; srov. PRŮCHA, Václav et al.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992, 1. díl: období 1918–1945*, Brno, Doplněk 2004, s. 449–457.

²⁶⁹ ZÁVODNÁ, Michaela – KADLEC, Petr: *Přehled hospodářských a sociálních dějin českých zemí do roku 1989*, s. 213.

roku 1941 byl kooptován do zastupitelstva, horlivě kontroloval, zda komora pracuje pro zájmy německého válečného průmyslu.

Po vyhlášení protektorátu byl pro královehradecký okres zřízen Oberlandrat se sídlem v Pardubicích, v dubnu 1939 se Hradec Králové stal sídlem úřadu krajského hejtmana (Kreishauptmann), přičemž byl ale koncem června povýšen na Oberlandrat. Když došlo ke snížení počtu těchto úřadů, zahrnoval Oberlandrat Hradec Králové politické okresy Pardubicka a některé východnější okresy Jičinska. Roku 1942 přišla další velká změna, a to vytvoření tzv. Velkého Hradce. K městu byly přičleněny sousední obce Pražské Předměstí, Kukleny, Nový Hradec Králové, Platiště nad Labem, Svobodné Dvory, Třebeš, Kluky, Malšovice, Slezské Předměstí (pro nově zřízenou kolonii německých rodinných domků ironicky nazývané „malý Berlín“) a Pouchov. Z původního Hradce Králové s rozlohou 885 hektarů a 22 200 obyvateli se stalo město o rozloze 7 500 hektarů a 58 600 obyvatelích. Tato změna se odrazila i v zastupitelstvu, které bylo rozpuštěno a nahrazeno německým úředním aparátem v čele s vládním komisařem, později úřednickým starostou Franzem Hegerem.²⁷⁰

3.2 Hedvábnický plán aneb nové cíle

Politické a další změny tvrdě zasáhly velkou část obyvatelstva bývalého Československa.²⁷¹ Zasažena byla taktéž devítimetrová moruše bílá s obvodem kmenu 330 cm zasažená kolem roku 1748 v Potštejně²⁷² na Rychnovsku nad Kněžnou v rámci výsadby Jana Ludvíka hraběte Harbuval-Chamaré, jenž na svém panství zaváděl hedvábnictví. Prastará památná moruše se totiž začala naklánět nad silnici a musela být z bezpečnostních důvodů ořezána a zaplombována.²⁷³

V trpném období druhé světové války však zájmové hedvábnictví na území Čech a Moravy zažilo novou konjunkturu. Hedvábné vlákno se ze suroviny pro luxusní oděvní textilie stalo pro své výborné mechanické a geometrické vlastnosti (jako je např. jemnost, lehkost, pružnost a pevnost) strategickou surovinou využívanou ve vojenství, především při

---

²⁷⁰ BLÁHA, Radek – GRULICH, Petr – LENDEROVÁ, Milena, et al.: *Hradec Králové*, s. 504–513.

²⁷¹ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, 3. vyd., Praha, Prostor 2019, s. 21–113.

²⁷² V době protektorátu se jednalo o obvod vrchního zemského rady Hradec Králové.

²⁷³ HROBAŘ, František: *Staré a památné stromy na Rychnovsku n. Kněžnou*, Praha, Svaz spolků okrašlovacích a ochranných v Praze 1940, s. 38; srov. WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, s. 53–54.

výrobě padáků.²⁷⁴ Chov bourců morušových byl tudíž centrálně podporován.²⁷⁵ Další využití nacházelo hedvábí ve zdravotnictví jako sterilní chirurgické šicí vlákno. Přírodní hedvábné vlákno je totiž dobře snášeno imunitním systémem člověka.²⁷⁶ Jelikož dovoz ze západního trhu, především amerického s hedvábnickým obchodním centrem v New Yorku, byl v období války uzavřen, opět vzrostl důraz na lokální produkci, včetně domácího pěstování a výroby.²⁷⁷

Dne 11. ledna 1940 byla utvořena hedvábnická komise Regionalistického ústředí při Výboru Národního souručenství v Praze. V komisi se nacházeli zástupci spolků, Hedvábnického ústavu v Hradci Králové, ale také zástupci průmyslu, Obchodních a živnostenských komor a zástupci dalších zainteresovaných ministerstev (školsství, zemědělství). Komise měla hájit zájmy hedvábnictví u rozhodujících úřadů a být s nimi ve stálém styku. Dále se měla starat o nábor nových zájemců z řad členů souručenství. Téhož měsíce navštívili členové komise oficiálně ministra zemědělství Ladislava Karla Feierabenda (který ovšem pár dní nato emigroval do Spojeného království),²⁷⁸ i ministra obchodu Vlastimila Šádka a požádala je, aby „v rozpočtu svých resortů na rok 1940 náležitě pamatovali na hedvábnictví.“²⁷⁹ Předsedou Regionalistického ústředí byl docent politické ekonomie Jan Stocký,²⁸⁰ jenž spolupráci s hedvábnickou komisí přivítal. Na hedvábnictví oceňoval aspekt hospodářský, sociální, ale především výchovný, neboť dle něj bylo podstatné naučit „již od dětství znát hochy a děvčata, jak lze vlastní práci vydělávat korunu.“²⁸¹

---

²⁷⁴ O historii i budoucnosti využití hedvábného vlákna pro různé biotechnologické účely pojednává např. SPONNER, Alexander: Spider silk as a resource for future biotechnologies, in: *Entomological Research*, roč. 4, 2007, č. 37, s. 238–250

²⁷⁵ ŠEJBL, Jan: Vzestupy a pády českého hedvábnictví. Zapomenuté dějiny chovu bource morušového v českých zemích, in: *Textil v muzeu*, s. 93.

²⁷⁶ S rozvojem medicíny bylo odhaleno mnoho dalších vlastností přírodního hedvábí, kterých je využíváno např. při proliferaci buněk, regeneraci tkání, nebo pro práci s kmenovými buňkami. Více o tomto druhu využití viz: KAPLAN, David L. – VUNJAK-NOVAKOVIC, Gordana – KIM, Hyeon-Joo – WANG, Yongzhong: Stem cell-based tissue engineering with silk biomaterials, in: *Biomaterials*, roč. 36, 2006, č. 27, s. 6064–6082.

²⁷⁷ VELCOVÁ, Pavlína: *Inventář Hedvábný spolek Hradec Králové*, Státní okresní archiv Hradec Králové 1989, Archivní pomůcka č. 1028, NAD č 242, s. 2.

²⁷⁸ KUBAČÁK, Antonín: *Ministerstvo zemědělství v letech 1918–1948*, Praha, Ministerstvo zemědělství České republiky 2005, s. 90–91.

²⁷⁹ (red.): *Hedvábnická komise Regionalistického ústředí při Výboru Nár. souručenství*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 7.

²⁸⁰ Blíže pojednáno: DVOŘÁK, Jirí: K pokusu Národohospodářského sboru jihočeského Praha o záchranu jihočeských tuhových těžařstev ve 30. letech 20. století, in: *Acta oeconomica Pragensia: vědecký sborník Vysoké školy ekonomické v Praze*, roč. 15, 2007, č. 7, s. 101–111.

²⁸¹ STOCKÝ, Jan: Proč nutno zabezpečit rozvoj českého hedvábnictví?, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. 9.

V tomtéž období přichází Hedvábnický ústav v Hradci Králové, který začal užívat též německý název Seideninstitut in Königgrätz, s velkolepým plánem na posílení zájmového hedvábnictví. Plán počítal s tím, že ústav začne ve velkém množství zajišťovat a distribuovat vajíčka bource morušového, které bude odebírat z Německé říše, převezme na území protektorátu veškerý odběr zámotků a zabezpečí novou výsadbu moruší, která měla dosáhnout k roku 1943 počtu 3 600 000 stromů a keřů.²⁸² Samotná realizace výsadby byla přenesena na obce a stala se povinnou.²⁸³ V návaznosti na výsadbu měl být navýšen chov a předpokládalo se, že výroba zámotků k roku 1949 zvýší na 160 000 kg ročně.²⁸⁴ Ústav měl dle plánu také položit základ pro novou zájmovou organizaci chovatelů bource morušového. Tento plán byl 4. února 1940 předložen ministerstvu zemědělství, při kterém byl ministerskými odborníky posouzen a vzápětí také schválen.²⁸⁵ Jednalo se o jeden z prvních úkonů, které provedlo ministerstvo zemědělství za úřadování aristokrata Mikuláše Bubna-Litic.²⁸⁶

Hedvábnický plán²⁸⁷ vymezoval systematickou výsadbu moruší na veřejných prostranstvích a dalších vhodných místech v oblastech položených v nižší nadmořské výšce než 300 m. Práce byly zahájeny roku 1941 na jižní Moravě, kde se již dříve prokázala úspěšnost – konkrétně v Hodoníně a ve Zlíně, a pokračovaly postupně po celém protektorátu. Po této části měla být dle plánu zahájena také pokusná část, jež počítala s hedvábnickou činností do 500 m. n. m.²⁸⁸ Aktivně byla podporována také výsadba mimo tento plán. Hedvábnický ústav při nákupu v rozmezí 200 až 2 000 kusů moruší dokonce třetinu ceny soukromníkům uhrazoval.²⁸⁹ Zdrojem mnoha sazenic, mimo již zmíněné a fungující morušovky např. v Hradci

---

²⁸² V pramenech se můžeme setkat také se zaokrouhlením na 3 500 000 moruší. Podrobnější rozpracování dle počtu moruší za určitá období nalezneme např.: (red.): Do roku 1943 vysadíme v Čechách a na Moravě 3,500.000 moruší: *Venkov*, roč. 35, 1940, č. 294, s. 3. Jelikož bylo již v prvním roce zjištěno, že se plán nedaří plnit, byla čísla vyjma toho konečného jen zřídka opakována (pozn. aut.).

²⁸³ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 38

²⁸⁴ VITÁSEK, Edvín: Podmínky pro výnosnost chovu bource morušového, in: *Sborník České akademie technické*, roč. 16, 1942, č. 5, s. 377.

²⁸⁵ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 38

²⁸⁶ KUBAČÁK, Antonín: *Ministerstvo zemědělství v letech 1918–1948*, s. 95–96.

²⁸⁷ ONDRÁK, František: Hedvábnický plán, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. 1.

²⁸⁸ Tamtéž.

²⁸⁹ (red.): Podpory na nákup morušových keřů, in: *Českomoravské hedvábnictví (příloha)*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. 1.

Králové, byly školky v Dolních Břežanech u Prahy, Soudné u Jičína, Lysé nad Labem, Chrudimi a Tršticích, Bystřici či Krhové na Moravě.²⁹⁰

Na výsadbě stromů a keřů i následné péči o tyto rostliny se měla podílet celá řada dobrovolníků. V první řadě se jednalo o učitele a žáky, jejichž dobrovolná účast postupně dle místních podnebních a personálních možností přešla v povinnost.²⁹¹ Navenek ale Ministerstvo školství a národní osvěty manévrovalo s formulacemi opatrně – viz formulace ministra Emanuela Moravce: „*očekávám proto, že (...) budou se zabývat chovem*“²⁹² a „*o morušové stromy a keře (...) je třeba pečovat ve vyučovacích hodinách ručních prací hochů a dívek*.“²⁹³ V praxi pak bylo téměř nemožné se chovu či péči o morušovou výsadbu v místech, kde byl plán plněn, dobrovolně a bez řádného zdůvodnění vyhnout.²⁹⁴ Hedvábnický ústav předpokládal, že by se do práce mohli zapojit taktéž členové České obce sokolské,²⁹⁵ k čemuž ale výsledně dojít nemohlo, neboť již v dubnu 1941 byla její činnost předpisem říšského protektora zakázána.²⁹⁶ I z toho je zřejmé, že české úřady v protektorátu mentálně a koncepčně navazovaly na síť meziválečných institucí a cíleně se pokoušely obnovovat iniciativy, jejichž uskutečnění znemožnila či narušila hospodářská krize.

Ústav posléze vypsal soutěž mezi chovateli a podněcoval k výměně zkušeností. Díky získaným financím od ministerstva zemědělství poskytoval velkou podporu chovu, zřizoval morušovky a vykupoval zámotky. Zdarma mohl poskytovat chovatelům různé chovatelské potřeby, teploměry, vlhkoměry, desinfekční prostředky, návodné diapositivy i 16mm film s průvodním psaným textem, poradenství a odborné texty.²⁹⁷

---

²⁹⁰ (red.): Morušové sazenice, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. C.

²⁹¹ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 40.

²⁹² Leicher.: Ministerstvo školství podporuje hedvábnictví, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 21.

²⁹³ Tamtéž.

²⁹⁴ BARTOŇKOVÁ-MOTTLOVÁ, Vlasta: Mé učitelské působení ve škole v Šumvaldě v letech nacistické okupace, in: PLŠKOVÁ, Ludmila – KRESTÝN, Jaroslav, et al.: *Historie školství v Šumvaldě 1666–2011*, Šumvald, Základní škola Šumvald 2011, s. 76–78; srov. ŠIMEK, E.: Spolupráce škol při budování hedvábnictví, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 19–20.

²⁹⁵ (red.): Moruše na veřejných pozemcích, *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. 6.

²⁹⁶ UHLÍŘ, Jan Boris.: *Sokol za protektorátu; organizovaná rezistence ČOS*, Disertační práce, Praha, Filosofická fakulta, Univerzita Karlova, Ústav českých dějin 2006, s. 129.

²⁹⁷ ONDRÁK, František: Organizace našeho hedvábnictví, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 3.

Ministerstvo zemědělství již od počátku protektorátu kladlo postupně stále větší důraz na organizovanost chovatelů. Dne 14. února 1940 bylo zavedeno povinné členství ve spolku, do jehož regionální působnosti chovatel spadal – od tohoto data tedy nesměl existovat soukromý chov.²⁹⁸ Nejednalo se pouze o kontrolu strategické suroviny, nýbrž také o finanční podporu spolků skrze povinné členské příspěvky, které byly stanoveny pro chovatele se sklizní nad 10 kg na 15 korun ročně a pod 10 kg na 10 korun ročně. Předlohou byla obdobná změna v Říši (10 korun odpovídalo 1 říšské marce²⁹⁹). Z této částky jednu polovinu tvořil vlastní příspěvek a druhá zaplatila předplatné časopisu *Českomoravské hedvábnictví* (viz níže). Časopis tím získal početnou čtenářskou základnu. V praxi se vybírání příspěvků uskutečnilo především v podobě jakési daně při výkupu zámotků, jež byla ústavem strhávána a výsledně zasílána příslušným spolkům. Členské příspěvky byly odpuštěny žákům obecných, měšťanských a středních škol.³⁰⁰ Informace o členských příspěvcích ale zřejmě vyvolala menší rozruch, neboť záhy došlo k dalším úlevám. Pokud si chovatel nevydělal za odevzdané zámotky více než 30 korun, nebylo mu z nich na příspěvek nic sraženo, z výtěžku mezi 30 a 50 koruny bylo sraženo jen 5 korun (tj. předplatné periodika).³⁰¹

3.2.1 Tisková propagace hedvábnictví

Od roku 1940 si lze povšimnout velkého důrazu na propagaci hedvábnické činnosti. Světlo světa spatřil tematický časopis *Českomoravské hedvábnictví* (dále jen *ČMH*)³⁰², jehož šéfredaktorem se stal koryfej českého hedvábnictví František Ondrák. Hedvábnický ústav již v období závěru první republiky vynahrazoval absenci tiskového orgánu různými způsoby. V první řadě šlo o periodické zasílání zpráv a letáků chovatelům, skrze něž byli odběratelé informováni taktéž o aktuálních cenách nákupu rostlin, vajíček etc. a cenách výkupu zámotků. Pro naléhavá sdělení využíval ústav především časopisů *Český zemědělec* v Čechách a *Rádce*

---

²⁹⁸ (red.): Povinné členství chovatelů bource v hedvábnických spolcích, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. B.

²⁹⁹ Měnová politika v období protektorátu, in: *Česká národní banka* [online], [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: https://www.historie.cnb.cz/cs/menova_politika/3_menova_politika_v_obdobi_okupace/2_menova_politika_v_obdobi_protektoratu/.

³⁰⁰ (red.): Členské příspěvky, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 24.

³⁰¹ Tamtéž, s. C.

³⁰² *Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy*, roč. 1, 1940, č. 1–5; *Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy*, roč. 2, 1941, č. 1–5; *Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy*, roč. 3, 1942, č. 1–5; *Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy*, roč. 4, 1943, č. 1–5.

z *Předmostí* na Moravě.³⁰³ Nový, protektorátní časopis, jenž měl rozličnými podpořit způsoby hedvábnický plán, s podtitulem *Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové, hedvábnických spolků Čech a Moravy* vycházel 5 × ročně do roku 1943, dočkal se tedy čtyř ročníků. Prvnímu číslu předcházelo propagační číslo, jehož desky tvořil plakát zobrazující 31 dní vývoje housenky morušové s odborným chovatelským doprovodným komentářem.³⁰⁴ Název periodika – vzhledem k tomu, že vycházel na území protektorátu Čechy a Morava – nebyl ničím zvláštní, ale časopis stejného jména vycházel na českomoravském území již ve 20. letech 20. století, byť byl tištěn v jednodušší podobě, s měsíční periodicitou a měl jen úzký okruh odběratelů. Prvorepublikové *Českomoravské hedvábnictví* bylo vydáváno Hedvábnickým spolkem v Praze od roku 1926, redaktorem byl Jan Krejčík.³⁰⁵

František Ondrák (1895–1981) byl textilním technologem, překladatelem z italštiny a do italštiny, odborné texty publikoval mezi lety 1928 až 1972. Ve 20. letech 20. století působil jako ředitel Slovenské společnosti pro hedvábnický průmysl a od 30. let 20. století zastával post ředitele Hedvábnického ústavu v Hradci Králové.³⁰⁶ Na poli hedvábnické literatury debutoval v roce 1926 spisky *Hedvábnictví*, *Hedvábnictvo* a *Selyemhernyótenyésztés*,³⁰⁷ první významnější knihou však bylo až *Hedvábnictví v praxi: podrobný a praktický návod ke všem pracím, spojeným s pěstováním moruší a chovem bource morušového*³⁰⁸ roku 1928. Kniha vydaná při Hedvábnickém ústavu v Hradci Králové byla informačně velmi hutná, a i přes její titul určena spíše odbornému čtenářstvu. Později bylo právě toto dílo považováno za první českou, na vědeckém podkladě zpracovanou hedvábnickou publikaci.³⁰⁹ O rok později vyšla Ondrákova další kniha, tentokrát spíše populárně naučná a stručná *Hedvábnická abeceda: populární návod k pěstování moruší a chovu bource morušového*.³¹⁰ Následně se ve 30. letech věnoval didaktice přírodopisu na učitelských ústavech, pro které připravil dva učební texty

³⁰³ ONDRÁK, František: Naše poslání, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 1.

³⁰⁴ (red.): Průběh chovu v jednotlivých dnech, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. A, B, C.

³⁰⁵ KREJČÍK, Jan: O rentabilitě chovu bource morušového a jak si možno tento zařídit, in: *Hospodář československý*, roč. 57, 1927, č. 10, s. 150–151.

³⁰⁶ SOKA HK, V HK, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, Zvací dopis na kurz, 13. března 1926.

³⁰⁷ Dnes již těžko sehnatelné. Jsou uvedeny v: WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, s. 66.

³⁰⁸ ONDRÁK, František: *Hedvábnictví v praxi*, Hradec Králové, Hedvábnický ústav v Hradci Králové 1928, 167 s.

³⁰⁹ VITÁSEK, Edvín: Podmínky pro výnosnost chovu bource morušového, in: *Sborník České akademie technické*, roč. 16, 1942, č. 5, s. 375.

³¹⁰ ONDRÁK, František: *Hedvábnická abeceda: populární návod k pěstování moruší a chovu bource morušového*, Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert 1929, 67 s.

– jeden v češtině, druhý ve slovenštině. V období druhé světové války zůstal Ondrák ředitelem Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a vydal svou další hedvábnickou monografii: *Hedvábnický slabikář*³¹¹ (ve dvou vydáních).³¹² Zájem o hedvábnictví Ondráka neopustil ani po druhé světové válce, tomuto textilnímu oboru věnoval ještě několik publikací, z nichž nejvýznamnější a nejucelenější prací je dílo *Hedvábnictví*³¹³ z roku 1957, na kterém spolupracoval s botanikem Jaroslavem Hofmanem, pozdějším univerzitním docentem.³¹⁴ Kapitoly o hedvábnictví zpracovával i do pozdějších odborných textilních prací z 60. a 70. let 20. století.³¹⁵

Hedvábnický magazín, na jehož titulní straně se nacházely graficky zpracované symboly hedvábnictví – zámotky a hedvábná cívka, byl oproštěn ideologické propagandy. Při analýze článků se lze jen zřídka setkat s ohlasem války, nesvobody, či odhalit v textech ideologizující rétoriku. Výjimku potvrzující pravidlo však tvoří ohlas úspěšného atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha 27. května 1942. Třetí číslo třetího ročníku *Českomoravského hedvábnictví* vydané v červnu 1942, obsahuje Heydrichovu podobiznu a formální oznámení: „*SS-Obergruppenführer R. Heydrich zemřel na následky vražedného útoku.*“³¹⁶ I zde je zjevná snaha o maximální hodnotovou neutralitu periodika.

Mezi časopisem o hedvábnictví a událostmi, které následovaly po atentátu na Heydricha, nalzáme drobné pojítko, které souvisí s Ministerstvem zemědělství. V kapitole věnující se období první republiky byla citována vzpomínka pracovníka tohoto ministerstva. Václav Mácha byl během protektorátu vrchním odborovým radou Ministerstva zemědělství v Praze. Měl tu čest být prvním příspěvatelem *Českomoravského hedvábnictví* mimo členy ústavu.

---

³¹¹ ONDRÁK, František: *Hedvábnický slabikář*, Praha, Agrární nakladatelská společnost 1943, 55 s.

³¹²(red.): Ondrák, František, in: *Databáze Národní knihovny ČR* [online], Národní knihovna České republiky 2014, [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/HYKFPVCVB3RR1YVAGFV4CXVG23CBMHMJ64UMJXL6QKEFS9JVT6-01691?func=acref&acc_sequence=000255101.

³¹³ ONDRÁK, František – HOFMAN, Jaroslav: *Hedvábnictví*, 1. vyd., Praha, Státní zemědělské nakladatelství 1957, 167 s.

³¹⁴(red.): Hofman, Jaroslav, in: *Databáze Národní knihovny ČR* [online], Národní knihovna České republiky 2014, [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/F5FXAYFESRJFNMBXUB6MSCHKERKDK3SD4JUXPABCX4UGLSBIQD-07066?func=acref&acc_sequence=000197771.

³¹⁵ ONDRÁK, František – DUCHÁČ, Antonín: *Příprava hedvábí ke tkaní*, Praha, SNTL 1960, 240 s.; ONDRÁK, František et al.: *Dynamika a hlavní směry vývoje textilního průmyslu v Československu a ve světě v letech 1955-1970, sv. 1*, Liberec, Státní výzkumný ústav textilní 1972, 372 s.; ONDRÁK, František et al.: *Dynamika a hlavní směry vývoje textilního průmyslu v Československu a ve světě v letech 1955-1970, sv. 2*, Liberec, Státní výzkumný ústav textilní 1972, 274 s. Opomenout nelze ani jeho praktické pojednání ONDRÁK, František: *Přírodní hedvábí: vlastnosti, přejímání, zkoušení a skladování*, Praha, SNTL 1955, 164 s.

³¹⁶(red.): Oznámení, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 3, s. 17.

Ve svém článku *Za nový rozmach našeho hedvábnictví* zvážil a výsledně ocenil činnost ústavu, přivítal nové čtenáře a ozřejmil podíl ministerstva na hedvábnickém plánu.³¹⁷ Dva roky od vydání prvního řádného čísla periodika byl Mácha během druhého stanného práva na Kobyliské střelnici popraven.³¹⁸

Témata článků *Českomoravského hedvábnictví* byla opravdu pestrá. Nepočtenější zastoupení měly články obsahující praktické rady k pěstování a chovu, kterými oplývalo především propagační číslo. Článek nazvaný *Zásady správného pěstování moruší a chovu bource morušového* byl syntézou dobových zkušeností předních znalců z ústavu. Pregnantně odpovídal na otázky, proč se věnovat hedvábnictví a jak dosáhnout úspěchu. Zabýval se např. nejvhodnější úpravou půdy, otázkou vzdálenosti keřů a názorným popisem jednoduché místnosti pro chov bourců.³¹⁹ Autoři také předpokládali, že nalezení vhodné volné zemědělské půdy nebude vždy snadnou záležitostí. Zdůrazňován byl proto také okrasný prvek celého snažení, tj. zvelebování obecní zástavby – obohacení parků, opuštěných pozemků, školských zařízení, nábřeží, skládek i soukromých předzahrádek lemujících pozemní komunikace morušovými ploty, případně nahrazení jiných okrasných, ale nevýnosných, živých plotů.³²⁰ Taková výsadba měla probíhat spíše spontánně, všude a bez přímé návaznosti na hedvábnictví. K využití jako krmiva pro bource by docházelo o mnoho let později. Do té doby by byly listy pro svou kvalitní nutriční hodnotu využívány jako krmivo pro další hospodářské zvířectvo, neboť – jak autoři garantují: „kozy, ovce a králíci jej velice rádi žerou.“³²¹ Persvazivní výroky nejsou v textu mnohdy opřeny o řádné odborné závěry, pozastavit se můžeme nad tvrzením, že pokud bude chovatel drůbeže přidávat do krmiva morušové listy, dočká se zvýšené kvantity snůšky. Z analýzy článků vyplývá, že autoři předpokládali zvýšený zájem o pěstování moruší v rámci široké veřejnosti, pokud otevřou právě tyto témata. V době, ve které existoval přidělový

---

³¹⁷ MÁCHA, Václav: *Za nový rozmach našeho hedvábnictví*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 2.

³¹⁸ MESIEREUR, Jaroslav: *Třicet pět dnů poprav na kobyliské střelnici v Praze VIII: Oběti německé nacistické okupace Čech* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <http://www.lidice.cz/obec/historie/kobyliska/37.html#M>.

³¹⁹ (red.): *Zásady správného pěstování moruší a chovu bource morušového*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. 2–7.

³²⁰ Spojitosti nalezneme v záměrech tzv. Heimatschutzbewegung, které prosazoval nacistický ministr zemědělství Richard Walther Darré, viz např. BOLDT, Andreas: *Heimat im Nationalsozialismus 1933 bis 1945. Von dem Heimatschutz / Naturschutz ueber "Blut und Boden" zum Freilichtmuseum Cloppenburg*, Bremen, Universität Bremen 1997, 26 s.

³²¹ (red.): *Živé ploty*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. 3.

systém,³²² se jednalo o oslovování bazálních potřeb obyvatelstva. Paradoxně opomíjena byla, tak jako v 19. století,³²³ problematika morušových plodů, které jsou kvalitním zdrojem draslíku, vápníku, železa a vitamínu C.³²⁴ Důraz na kvalitu potravin koreluje na našem území spíše s dobou současnou, ve které jsou základní potřeby relativně saturovány.

Odborně praktické články tvořily společně s názornou obrazovou přílohou dominantní složku každého čísla. Publikovali je především František Ondrák a Jaroslav Holubář.³²⁵

Výměna zkušeností společně s představováním soudobé hedvábnické teorie nebyla jediným zamýšleným cílem časopisu. Dle Františka Ondráka mělo dojít na řádcích časopisu k předávání zkušeností mezi učiteli, nalézání nových materiálů do výuky apod.³²⁶ První učitel, kterému redakce publikovala text, byl Josef Novohradský z Lible ve východních Čechách.³²⁷ Aby zasílání učitelských článků ústav podpořil, vyhlásil soutěž o peněžní ceny. Články byly komisí posouzeny a ten, který nejlépe líčil zkušenosti učitelů v rozšiřování bource mezi žactvo nebo předložil nějaký ze zajímavých vyučovacích prostředků, získal cenu 300 korun.³²⁸ V prvním ročníku soutěže zvítězil článek³²⁹ zlínského ředitele Vladimíra Konvičky.³³⁰ Stejně peněžité výhry za články se mohlo dostat i ostatním chovatelům, žádná jiná profese už ale neměla samostatnou kategorii.³³¹ Ministerstvo školství, resp. ministerský rada Josef Šimek, syn pedagoga stejného jména, dalo podnět, aby bylo poslední číslo *ČMH* v roce 1940 věnováno

---

³²² ŠTĚPÁNEK, Jiří: *Přídělové doklady z období protektorátu*, Praha, Odbor archivní správy a spisové služby MV 2010, 455 s. ISBN 978-80-86466-20-0.

³²³ KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 52–53.

³²⁴ Podrobněji rozpracováno: KOVÁČIKOVÁ, Eva, et al.: *Ovocie a zelenina: potravinové tabulky*, Bratislava, Výzkumný ústav potravinársky 1997, 208 s. ISBN 80-85330-33-4.

³²⁵ Např.: ONDRÁK, František: Zapřádání housenek a zasílání zámotků, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 17–19; ONDRÁK, František: Bourec morušový a moruše z hlediska přírodopisného, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 33–36; ONDRÁK, František: Sazení moruší, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 1, s. 4–5; ONDRÁK, František: Pěstování moruší ze semene, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 2, s. 9–10; ONDRÁK, František: Jak se staráme o zvýšení letošní sklizně zámotků, *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 3, s. 18–19; HOLUBÁŘ, Jaroslav: Praktické připomínky chovatelům, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 2, s. 11; HOLUBÁŘ, Jaroslav: Několik pokynů chovatelům, *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 3, s. 19–20.

³²⁶ ONDRÁK, František: Naše poslání, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 1.

³²⁷ NOVOHRADSKÝ, Josef: Z mých zkušeností hedvábnických, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 6.

³²⁸ (red.): Soutěž na články učitelů, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 8.

³²⁹ KONVIČKA, Vladimír: Pěstování bource morušového v nár. školách z hlediska výchovného, naukového a hospodářského, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 39.

³³⁰ (red.): Výsledky soutěže na články učitelů, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 1, s. C.

³³¹ (red.): Soutěž na články chovatelů, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 8.

právě pedagogům.³³² Páté, prosincové, číslo prvního ročníku³³³ tedy obsahovalo celou plejádu námětů, které se blíže či méně týkaly pedagogické praxe. Autory byli především sami učitelé.

Dočíst se můžeme o tom, že pravidelnost při chovu bourců vede k vytrvalosti a důslednosti a „zesílení mravních kvalit,“³³⁴ že zapojit lze mládež také v hodinách tělesné výchovy, neboť ošetřováním moruší žáci „nalézají dostatek zaměstnání a pohybu,“³³⁵ že v hodinách matematiky je možno rýsovat různé diagramy světového hedvábnictví, ve výtvarné výchově zas tvořit propagační letáky etc. Na čestném místě se vždy nacházely myšlenky o výchově k podnikavosti.³³⁶ Námětů do různých vyučovacích předmětů se zde objevilo opravdu mnoho. Hlavní myšlenkou bylo obrátit pozornost žáků směrem k přírodě, odkud měli čerpat mnohá ponaučení pro budoucí život.

Na některé z uvedených tezí můžeme ovšem nahlížet jako na pouhý formální pokus splnit zakázka ministerstva školství – snažit se problematiku dosadit do všech možných oborů lidské činnosti. Jiné se zdají dodnes přínosné a z oblastí edukace nevymizely.³³⁷

---

³³² (red.): Spolupráce škol při šíření hedvábnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 33.

³³³ *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 33–44.

³³⁴ KONVIČKA, Vladimír: Pěstování bource morušového v nár. školách z hlediska výchovného, naukového a hospodářského, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 39.

³³⁵ HOLUBÁŘ, Jaroslav: Hedvábnictví na školách v říši, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 36–37.

³³⁶ KONVIČKA, Vladimír: Pěstování bource morušového v nár. školách z hlediska výchovného, naukového a hospodářského, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 39.

³³⁷ Viz např. projekty v rámci rozvojového programu MŠMT – Podpora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty na školách (Podpora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO) ve školách v roce 2009, in: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online], 20. 1. 2009 [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/rozvojovy-program-ministerstva-skolstvi-mladeze-a>), v jejichž zdůvodňování nalezneme obdobné teze: „Školní zahrada je místem, kde lze pozorovat a pochopit přírodní děje, kde lze experimentovat, získávat zručnost i dovednost, kde lze i dovádět, cvičit, relaxovat.“ (Projekt „Školní zahrada jako učebna pod širým nebem“, in: *ZŠ Charlotty Garrigue Masarykové Lány* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://skola.lany.cz/cz/projekt-skolni-zahrada-jako-ucebna-pod-siry-m-nebem>) Obdobné úvahy nalezneme v současných pedagogických textech (Např.: DANÍŠ, Petr: *Děti venku v přírodě: ohrožený druh?*, Praha, Ministerstvo životního prostředí 2016, 39 s.), dokonce s hedvábnickým zaměřením (ŠEJBL, Jan: Bourec morušový ve školní výuce, in: *Biologie-Chemie-Zeměpis*, roč. 25, 2016, č. 5, s. 219–227). Na druhou stranu je třeba zmínit, že myšlenky protektorátních pedagogů nebyly ve vzdělávání nikterak nové a průkopnické (Viz tzv. industriální kurzy 18. stol.: KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana: *Dějiny pedagogiky*, Praha, Grada 2008, s. 89.), a to dokonce ani v rámci hedvábnictví, jak dokládá např. kapitola mé bakalářské práce *Bourec morušový ve školství* (KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, s. 38–40), ve které jsem se věnoval pozici hedvábnictví v českém institucionálním vzdělání i výchově 19. století.

Profesor Rubáš z Pedagogického semináře pro kandidátky učitelství na hospodyňských školách z východočeské Chrudimi do pedagogického čísla přispěl dokonce veselými příběhy z praxe: „Poslal jsem žákyně na listy. Trhaly je stále z jednoho stromu, ačkoliv jich máme na školní zahradě 40. Byly by jej málem očesaly celý. Položil jsem jim otázku: Můžeme strom zbaviti všeho listí, je-li v plném vývoji? Pochopily hned kam mířím a odpověděly, že nikoliv, neboť si vzpomněly na výklad o asimilaci, transpiraci, respiraci aj. poučky z botaniky, zoologie, chemie a odjinud.“³³⁸

Číslo bylo otevřeno i uzavřeno článkem redakce. Problematiku otevřel František Ondrák článkem *Bourec morušový a moruše z hlediska přírodopisného*³³⁹ – obsah byl navíc doplněn o názorné anatomické ilustrace různých stádií bource. Závěrem se pak čtenářům dostalo poučení o výrobě zoologických preparátů jako pomůcky do výuky přírodopisu.³⁴⁰

Redakce časopisu také vypisovala různé soutěže. Během prvního roku fungování to byla soutěž o nejlepší výsledky chovu, posuzována byla především jakost sklizených zámotků, velikost sklizně a množství zámotků z 1 gramu vajíček. Prvním výhercem se stal Jan Báša z Kounice, který z 1 gramu vajíček vytěžil 2,63 kilogramů zámotků. Mimo zisk z prodeje obdržel společně s dalšími 13 výherci peněžitou prémie ve výši 100 korun.³⁴¹ Později bylo pravidlo 1 gramu vajíček nahrazeno 5 gramy.³⁴² Postupně přibyla soutěž o nejlépe ošetřované moruše či soutěž pěstování sazenic ve školkách.³⁴³ Jejich výsledky můžeme registrovat v různých dobových hospodářských tiskovinách.³⁴⁴

K rozvoji dalšího tématu na stranách magazínu přispěl Bohumil Weinzettel, jenž zde vytvořil *Historický koutek*. Na pokračování publikoval svou životní práci *Z dějin hedvábnictví*

---

³³⁸ RUBÁŠ, P.: Chov bource morušového na školách, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 39–41.

³³⁹ ONDRÁK, František: Bourec morušový a moruše z hlediska přírodopisného, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 33–36.

³⁴⁰ (red.): Technika předvádění bource při vyučování přírodopisu, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 43–44.

³⁴¹ (red.): Prémie za nejlepší výsledky chovu, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 44.

³⁴² SOkA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Pořadí chovatelů od 5 g vajíček v soutěži 1943.

³⁴³ SOkA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Výsledky soutěží, 1943.

³⁴⁴ Např.: (red.) Nejlepší chovatelé bource morušového, in: *Venkov*, roč. 38, 1934, č. 9, s. 3.

v *Čechách*,³⁴⁵ která se dočkala v roce 1941 samostatné monografie³⁴⁶. Do dnešních dní³⁴⁷ nedošlo v historiografii hedvábnictví 18. a 19. století českých zemí k publikování práce podobného rozsahu. Weinzettel, hospodářský ředitel ústavu a předseda pražského hedvábnického spolku vzniklého roku 1863, se narodil jen dva roky po vzniku této organizace. Získal hospodářské vzdělání, přičemž jeho spolužákem byl např. František Udržal, agrární politik a předseda vlády za první republiky. Značnou část života strávil Weinzettel v Bulharsku, kde působil nejprve jako ředitel panství Rilského kláštera, poté jako ředitel hospodářské školy, a nakonec se stal vrchním správcem česko-bulharského cukrovaru v Gorné Orjachovici³⁴⁸.³⁴⁹ Před odjezdem do Bulharska se věnoval redakci několika literárních děl s historickou tematikou. Spolupracoval při tom např. se začínajícím spisovatelem Otokarem Březinou, u něhož se mu osobně zalíbila především historická novela *Rybník Krvavec*.³⁵⁰ S hedvábnictvím se setkal poprvé při středoškolských studiích v Telči, následně mohl chov bourců morušových pozorovat také v Bulharsku, kde byl široce rozvíjen. Když se po čtyřiceti letech vrátil domů, položil si otázku: „*Když to jde v Bulharsku, proč by to nešlo také u nás.*“³⁵¹ Tím započalo jeho hedvábnické snažení v českých zemích.

V neposlední řadě mělo ČMH propojit hedvábnické spolky a zlepšit transparentnost jejich činností. Informace o přednáškách, referátech výstavách a kurzech se měly stát nyní skrze

---

³⁴⁵ WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. A–B; WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 17; WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. 31–32; WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 1, s. A–B; WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 2, s. A–B; WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 3, s. A–B; WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. A–B; WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 5, s. A–B.

³⁴⁶ WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, Hradec Králové, Hedvábnický ústav v Hradci Králové 1941, 67 s.

³⁴⁷ Tj. k roku 2022 (pozn. aut.).

³⁴⁸ Více k cukrovaru viz: LANČOVÁ, Tereza: České stopy v Gorné Orjachovici, in: *Porta Balkanica*, roč. 9, 2017, č. 1–2, s. 39–50.

³⁴⁹ ONDRÁK, František: K pětasedmdesátce pana ředitele B. Weinzettela, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 23.

³⁵⁰ LAKUŠOVÁ, Ivana: *Počátky a východiska tvorby Otokara Březiny*, diplomová práce, Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Katedra českého jazyka a literatury 2018, s. 36. Autorka si chybně vyložila iniciálu B. jako Bohuslav (pozn. aut.).

³⁵¹ WEINZETTEL, Bohumil: K ustanovující valné hromadě Hedvábnického spolku v Hradci Králové, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 4, s. A.

rubriku *Hlídky organizací*³⁵² dostupnější široké veřejnosti, a ne pouze lokálním zájemcům a chovatelům, kterým byly dosud informace pravidelně zasílány.³⁵³ Tato funkce je patrná již z podtitulu časopisu, jednalo se o tiskovou platformu ústavu, ale také hedvábnických spolků. Na území protektorátu přetrvaly tři z nich. Hedvábnický spolek v Praze s předsedou Antonínem Schönfeldem, vědeckou kapacitou v oblasti agronomie a především rybářství, hedvábnictví a včelařství,³⁵⁴ byl stále nejpočetnějším.³⁵⁵ Podřipské jednotě hedvábnické v Roudnici nad Labem předsedal František Langer a Moravskému zemskému hedvábnickému spolku v Brně Karel Novotný.³⁵⁶ Činnost brněnského spolku v roce 1940 ustala, ale hned dalšího roku byla tato organizace obnovena a fungovala v péči Františka Kožušníka.³⁵⁷

Časopisu se však nepodařilo splnit cíl informovat čtenáře o zahraničním pokroku.³⁵⁸ Do rubriky *Zprávy z ciziny* byly řazeny jen ukázky práce italské, německé (Altreich), bulharské, sovětské, turecké, španělské, brazilské, indočínské, mandžuské, japonské aj., tj. států Paktu tří, jejich satelitů, dočasných spojenců a neutrálních zemí. Informace o úspěších či neúspěších pro Německo nepřátelských států v těchto snahách byly během války samozřejmě nedostupné, případné poukazování na jakékoli úspěchy by navíc redakci způsobilo potíže. Vše záviselo také na průběhu války, informace o sovětském hedvábnictví po německé invazi do Sovětského svazu se v časopise neobjevují a zůstává otázkou, zda vůbec existovalo.³⁵⁹ Po porážce Francie však bylo čtenářům předloženo také několik zpráv z této oblasti.³⁶⁰

---

³⁵² Kupříkladu: (red.): *Hlídky organizací*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. B–C.

³⁵³ ONDRÁK, František: *Naše poslání*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 1.

³⁵⁴ Více o jeho přínosu ke včelařství: NEPRAŠ, Josef: *České včelařství*, Praha, SZN 1971, 336 s.

³⁵⁵ Jednatelem tohoto spolku byl Jan Marek, v jehož osobním fondu se dnes nachází nemalá část pramenů k dějinám pražského hedvábnictví: Archiv NZM, OF Jan Marek, Spolek pro pěstování moruší a hedvábnictví v Praze.

³⁵⁶ (red.): *Hedvábnické spolky*, in: *Českomoravské hedvábnictví (příloha)*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. 1.

³⁵⁷ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, KOŽUŠNÍK, František: *Všem chovatelům bource morušového na Moravě*, Brno, Vlastním nákladem 1943, 1 s.

³⁵⁸ ONDRÁK, František: *Naše poslání*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 1.

³⁵⁹ Např.: (red.): *Italské hedvábnictví na rentabilní základně*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 7; (red.): *Bulharsko jako vývozce hedváb*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 21; (red.): *Zprávy z ciziny*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 1, s. 7–8; (red.): *Zprávy z ciziny*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 3, s. 17.

³⁶⁰ (red.): *Francie*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 5, s. 43.

3.2.1 Filmová propagace hedvábnictví

Hedvábnický ústav v součinnosti s oddělením pro školní film Dorostu Červeného kříže nechal roku 1940 natočit u filmové produkční společnosti Bapoz – Baťovy pomocné závody Zlín instruktážní, černobílý zvukový film, kterého se ujal zkušený režisér dokumentů a kameraman Jaroslav Novotný, jenž po válce spolupracoval např. na cestopisných snímcích Miroslava Zikmunda a Jiřího Hanzelky.³⁶¹ Na tomto desetiminutovém krátkometrážním dokumentu pracovali neméně zkušení kameramani Jozef Míček, Pavel Hrdlička (kameraman oblíbeného loutkového zpracování knihy Ondřeje Sekory *Ferda Mravenec* v režii Hermíny Týrlové, Jiřího Kolaje a Elmara Klose z roku 1944³⁶²) a Jaroslav Novotný.³⁶³ Scénář zpracoval Jiří Kolaja, herec Oldřich Lukeš do filmu namluvil zvukový komentář, jehož autorem byl spisovatel a novinář Jan Drda. Na tvorbě se podílel též zvukař František Pilát a hudební skladatel Jiří Srnka, který snímek hudebně podkreslil. Natáčení se uskutečnilo v ateliéru FAB Hostivař.

Odborným poradcem filmu nebyl nikdo jiný než Ondrák. Populárně-naučný dokument měl premiéru ve 35mm formátu na druhém ročníku Filmových žních ve Zlíně dne 30. července 1941 pod českým názvem: *Bourec morušový*, německým: *Der Seidenspinner* a anglickým: *Silkworm Moth*. Film na festivalu zvítězil, oceněn byl taktéž Jaroslav Novotný, který ještě před oficiální premiérou získal na základě rozhodnutí poroty krátkého filmu Hlavní cenu předsedy Českomoravského filmového ústředí. Na filmu odborná porota nejvíce oceňovala „moderní tvarové mnohostrannost i básnivě optickou řeč.“³⁶⁴ Další distribuci zajišťovala filmová produkční společnost Lucernafilm.³⁶⁵

Režisér Novotný, který byl v té době vedoucí Filmového oddělení Dorostu českého Červeného kříže, odpověděl na otázku „proč film právě o bourci morušovém, když mnohem hezčí než bourec je na příklad otakárek fenyklový“ takto: „Inu proto, že se od nás v posledních

---

³⁶¹ (red.): Bourec morušový (1940), in: *Filmový přehled* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/401861/bourec-morusovy>; (red.): Jaroslav Novotný, in: *Filmový přehled* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/person/76148/jaroslav-novotny>; (red.): Jaroslav Novotný, in: Česko-Slovenská filmová databáze [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.csfd.cz/tvurce/21378-jaroslav-novotny/biografie/>.

³⁶² (red.): Ferda mravenec (1942), in: *Filmový přehled* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/400506/ferda-mravenec>.

³⁶³ (red.): Bourec morušový (1940), in: *Filmový přehled* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/401861/bourec-morusovy>.

³⁶⁴ (red.): Bourec morušový si odnesl prvou cenu z filmových žní, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 36.

³⁶⁵ (red.): Bourec morušový (1940), in: *Filmový přehled* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/401861/bourec-morusovy>.

letech vyváželo do ciziny až 60 milionů korun za hedvábnou přízi. A těchto 60 milionů by dovedly zachránit housenky bource morušového. Vytvořily by je z morušového listí, které jinak přijde zcela nazmar. Je třeba jen najít a vychovat pěstitele hedvábníků.³⁶⁶

V ateliéru FAB musel být nejprve zřízen vlastní chov, což Novotný hodnotil jako náročnou práci. Výroba filmu byla nesnadná především pro kameramany a osvětlovače, neboť housenky bource jsou světloplaché a dokud nenaleznou stín, nechtějí se zapřádat. Trn z paty štábu vytáhl nápad zakrývat housenku velkým kornoutem s několika okénky, kterými bylo možno okem bource pozorovat, a teprve ve vhodnou chvíli kornout štáb odebral a pořídil potřebné filmové záměry.³⁶⁷ Natáčení dále probíhalo v továrně firmy Sochor ve Dvoře Králové nad Labem, která poskytla své prostředky pro ukázkou výroby hedvábných tkanin, barvení a tištění vzorů.³⁶⁸ Poslední záběry byly dotáčeny v Hradci Králové, kde došlo ke zdokumentování třídění zámotků, pletení hedvábných šňůr, předení a skaní (spojení a zakroucení více nití dohromady) hedvábí.³⁶⁹

Protektorátní film věnovaný hedvábnictví nebyl ve 40. letech 20. století jediným svého druhu. Redakce *Českomoravského hedvábnictví* přinesla v roce 1940 zprávu o filmu režiséra Landa Colomba z Milána. Unikátní byl především pro záznam vývoje zárodku uvnitř vajíčka sofistikovanou metodou: „*Za tímto účelem byl speciálním zařízením vyjmut z vajíčka jeho obsah a osvětlen ultrafialovými paprsky. Na půl čtverečního centimetru se soustředilo světlo intensity 40 000 svíček, chlazené tak, aby byla udržována stálá teplota vhodná pro vzrůst zárodku. (...) Práce na tomto filmu trvala 3 roky.*“³⁷⁰ Redakce neopomněla zveřejnit také několik ukázek z filmu.³⁷¹

Národní filmový archiv skrze svůj internetový portál *Filmový přehled*³⁷² uvádí, že „*kromě zvukové verze vznikla též dvoudílná němá verze na úzkém 16mm formátu určená pro školní projekce.*“³⁷³ Školní projekce probíhaly už během roku 1940. Snímek zprvu neobsahoval část

---

³⁶⁶ NOVOTNÝ, Jaroslav: Skromné primadony, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 5.

³⁶⁷ Tamtéž, s. 6; NOVOTNÝ, Jaroslav: Skromné primadony (dokončení), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. 13.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 13.

³⁶⁹ (red.): Druhý díl filmu „Bourec morušový“ natočen, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 3, s. 24.

³⁷⁰ (red.): Nový italský film hedvábnický, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. 16.

³⁷¹ Obr. 15, 16, 17, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. 12.

³⁷² *Filmový přehled* [online], [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs>.

³⁷³ (red.): Bourec morušový (1940), in: *Filmový přehled* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/401861/bourec-morusovy>.

dokumentující zpracování látky, jelikož ta byla dotáčena až během roku 1941.³⁷⁴ Některá verze měla velmi zajímavý osud, jelikož byla v září roku 1945 schválena cenzurou pro školní představení a dalšího roku posouzena Výzkumným ústavem pedagogickým a opětovně 21. září schválena pro školy 2. stupně výnosem prezidia Ministerstva školství a osvěty jako pomůcka do výuky biologie, dívčích ručních prací a občanské výchovy.³⁷⁵ Film tedy nebyl zatížen dobovou propagandou a přísně se držel přírodopisného tématu – životního cyklu bource morušového: páření, kladení vajíček, líhnutí, růst housenky, kuklení; zpracování zámočků a průmyslové zpracování vlákna.³⁷⁶

Anna Krpejšová, učitelka hospodářských předmětů v Plzni, učinila ve zkoumaném období didaktický výzkum, který mapoval nejen zájem žáků o sledování filmových ukázek, ale také schopnost filmu účinně předávat informace. Na testovacím vzorku se prokázalo, že po shlédnutí filmu dosahují žáci ve znalostních testech mnohem lepších výsledků. Výsledky byly v *ČMH* otištěny, přičemž Krpejšová sama přiznala počáteční skepsi a její prvotní cíl byl poněkud banálnější – totiž zjistit, zda „*vyučování není filmem rušeno a zda se i při zatměné místnosti udrží v třídě kázeň žactva.*“³⁷⁷ Klid byl nakonec udržen a „*nebylo třeba je napomínati.*“³⁷⁸ Můžeme předpokládat, že opačný závěr by redakce neotiskla, nicméně vzhledem k tomu, že byl film využíván ještě dlouho po válce, byla o jeho přínosnosti pro vzdělávání upřímně přesvědčena řada učitelů. Dalším podkladem pro tento argument je vysoká poptávka po filmovém materiálu, jenž byl distribuován Filmovým a diapositivovým ústavem ministerstva školství. V prvním půlroce došlo k rozmnožení do 65 kopií, což se dalo v rámci školních filmů vnímat jako veliký úspěch.³⁷⁹ Za celý jeden rok se pak jednalo o 115 kopií.³⁸⁰

---

³⁷⁴ (red.): Druhý díl filmu „Bourec morušový“ natočen, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 3, s. 24.

³⁷⁵ (red.): Bourec morušový (1940), in: *Filmový přehled* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/401861/bourec-morusovy>.

³⁷⁶ Bourec morušový (rež. Jaroslav Novotný, 1941).

³⁷⁷ KRPEJŠOVÁ, Anna: Výzkum o účinnosti filmu „Bourec morušový“, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. A.

³⁷⁸ Tamtéž.

³⁷⁹ (red.): Film „Bourec morušový“ nejúspěšnějším školním filmem loňského roku, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. 32.

³⁸⁰ Pro srovnání redakce s náležitou hrdostí uvádí, že druhý nejmnoženější školní film v dané době byl zeměpisný dokument *Čechy a Morava* rovněž od Jaroslava Novotného, který dosáhl v roce 1941 80 kopií: (red.): Druhý díl filmu „Bourec morušový“ natočen, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 3, s. 24.

3.3 Přízpůsobování se novým podmínkám

Mezi 19. a 26. květnem roku 1940 probíhala v Praze hospodářská výstava, které se hedvábnický ústav zúčastnil. Při expozici ústavu byl nepřetržitě promítán výše zmíněný film. Ústav byl spokojen s hojnou návštěvností, svou podporu hedvábnictví zde vyjádřil také státní prezident Emil Hácha, nacistický ideolog a říšský ministr pro potraviny a zemědělství Richard Walther Darré [sic!], protektorátní ministr zemědělství Mikuláš Bubna-Litic, protektorátní ministr průmyslu, obchodu a živností Jaroslav Kratochvíl i říšský protektor Konstantin von Neurath.³⁸¹

Ještě v roce 1940 obnovilo svou činnost družstvo HEDOP pod předsednictvím Antonína Slavíka,³⁸² přičemž své výrobní prostředky nyní přesunulo z Chrudimi přímo do Hradce Králové. Chrudim muselo družstvo vyklidit, jelikož pronajímatel začal místnosti využívat k vlastním účelům.³⁸³ Nová přádelna se zapojila do hedvábnického plánu poté, co zahájila provoz v pronajatých místnostech továrny Rudolfa Steinského-Sehnoutky,³⁸⁴ místopředsedy kuratoria Hedvábnického ústavu. „*Jsou suché, vzdušné a světlé a opatřeny parním topením, elektrickým proudem, vodovodem, speciálními hasicími přístroji a nákladním výtahem,*“ líčilo předsednictvo v tisku.³⁸⁵ Bez zajímavosti ale není, že stěhování by bylo skončilo nezdarem, kdyby tentýž továrník společně s ministerstvem zemědělství v poslední chvíli neposkytl družstvu nemalou finanční podporu. Během této akce bylo totiž odhaleno chybně vypracované účetnictví a znenadání chyběl potřebný kapitál k adaptaci pronajatých prostor. Následná montáž a místy též oprava strojů proběhla hladce, načež bylo 13. ledna 1941 vše připraveno k činnosti. Do konce měsíce bylo zpracováno 90 kg zámotků, dalšího měsíce dokonce 276 kg. Prvních 1 500 kg sklizně zámotků toho roku bylo zpracováno na chirurgické hedvábí pro protektorátní potřebu, což bylo prosazeno jako zásada i pro léta další. Další sklizeň pak dle pokynů říšských úřadů putovala do firmy Mitteldeutsche Spinnhütte, G. M. b. H. v Celle. Formu suroviny – rezný kordonet (vícenásobně skaná nit; pozn. aut.), která byla určena

---

³⁸¹ (red.): Hedvábnictví na letošní Hospodářské výstavě v Praze, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 24.

³⁸² (anon.): Družstvo HEDOP – Valná hromada, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. B.

³⁸³ Tamtéž.

³⁸⁴ ŠOUŠA, Jirí – NOVOTNÝ, Jan: Hradecký podnikatel Rudolf Steinský-Sehnoutka a pražský finanční svět, in: *Královéhradecko, historický sborník pro poučenou veřejnost*, Hradec Králové, Státní oblastní archiv v Zámrsku – Státní okresní archiv Hradec Králové, Muzeum východních Čech v Hradci Králové ve spolupráci se Studijní vědeckou knihovnou v Hradci Králové a Galerií moderního umění v Hradci Králové 2004, s. 243–252.

³⁸⁵ (anon.): Družstvo HEDOP – Valná hromada, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. B.

k vývozu do Celle, stanovilo setkání mezi představenstvem družstva, předsedou Říšské odborové skupiny chovatelů bource v Berlíně a generálním ředitelem firmy Wilkem. V rámci schůze byl věnován prostor také otázce, zda bude v prvním roce stačit hedvábná produkce z Čech a Moravy. Německá strana se proto zaručila, že zajistí kokony potřebné pro plnou zaměstnanost přádelny, dokud nebude přádelna dostatečně saturována tuzemskou surovinou. Ve formě zálohy pak poskytla družstvu finanční prostředky pro výkup zámotků nad 1 500 kg, tj. sklizně určené ke zpracování v Mitteldeutsche Spinnhütte. Tytéž záležitosti byly diskutovány a následně schváleny v oddělení Výživa a zemědělství Úřadu říšského protektora v Čechách a na Moravě.³⁸⁶ S takovými informacemi se ale běžný chovatel nesetkal, prostřednictvím tematické literatury si musel vystačit s informací, že „další zpracování (probíhá; pozn. aut.) ve zdejších závodech.“³⁸⁷

Otevřenou otázkou zůstává problematika černého trhu. Hedvábí bylo okrajově stále využíváno k módním účelům. Jak prokazuje historička Miroslava Burianová v publikaci *Móda v ulicích protektorátu*, módní salony a oděvní návrháři během války pokračovaly ve své činnosti. Problémem byl přidělový systém, který neumožňoval dobře nashromáždit dostatečné množství hedvábné látky, ze které by bylo možno ušít šaty etc. Východisko z oficiálně neřešitelné situace poskytoval černý trh, který prokazatelně hedvábné látky během trvání protektorátu nabízel.³⁸⁸ Podíl tuzemských hedvábníků na této činnosti nebyl dosud zmapován.

Na hedvábnické poradě konané v srpnu 1941 ve svém referátu Bohumil Weinzettel hovořil o nutnosti vydání vládního nařízení o povinném vysazování moruší. Jak bude na jiném místě práce pojednáno, nejednalo se o krok pro mnohé osoby zrovna vstřícný. Promluvil ale také o prvku, který během první republiky scházel, totiž jak „oživit osobní styk vedoucích s chovateli.“³⁸⁹ Tou dobou již bylo uzavřeno jeho historické pojednání *Z dějin hedvábnictví v Čechách*³⁹⁰, je proto možné, že právě tam načerpal některé náměty do svého referátu *Jak rozmnožit v budoucnosti sklizeň zámotků bource morušového*. Především díky Weinzettelovi byla ústavem zřízena promyšlená síť poradců. První úroveň poradenství fungovala v okresech

---

³⁸⁶ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 52–53.

³⁸⁷ ONDRÁK, František: Organizace našeho hedvábnictví, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 3.

³⁸⁸ BURIANOVÁ, Miroslava: *Móda v ulicích protektorátu*, Praha, Grada 2013, s. 16.

³⁸⁹ WEINZETTEL, Bohumil: Hedvábníční poradci, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 6.

³⁹⁰ WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, 67 s

a větších obcích. Jen obyvatel obce mohl dle dobové úvahy dobře znát ostatní hedvábníky i místa ležící ladem, která by mohla být osázena morušemi. Takový člověk mohl na své sousedy také dobře působit odbornými radami, aby svou pěstitelskou a chovatelskou činnost co nejlépe zužitkovali. Při výběru poradce proto bylo dbáno na to, aby měl několikaleté zkušenosti, dostatečné teoretické vzdělání (v nejlepších případech by se jednalo o absolventy kurzů pořádaných Hedvábnickým ústavem³⁹¹) a jeho vlastní chov by mohl být kdykoli pojat jako vzorový. Neboť jak autor referátu říká: „dosavadní ztráty při chovu bource (...) byly způsobeny ani ne tak nevšímavostí a nedbalostí, nýbrž spíše neznaností chovatelů, kterou nikdo na místě nekorigoval.“³⁹²

Podobný systém již delší dobu existoval v Německé říši, proto byla řada jeho prvků adaptována pro potřeby protektorátu. Nad obecními a okresními poradci stáli hedvábníční inspektoři – jeden na Moravě a dva v Čechách.³⁹³ Jednalo se o absolventy tříměsíčního kurzu v Altreich³⁹⁴ a jejich úkolem bylo práci poradců řídit. Do roku 1944 bylo organizováno na Moravě 30 poradců, kteří podléhali inspektorovi v Kyjově, v Čechách 20 poradců podléhajících inspektorům v Hradci Králové a v Praze. Činnost všech zmíněných subjektů byla usměrňována královéhradeckým ústavem. Vedle toho ale existovalo též poradenství, které zřídilo Ministerstvo zemědělství a lesnictví protektorátu Čechy a Morava – zajišťovali ho referenti pro chov drobného hospodářského zvířectva Svazu zemědělství a lesnictví.³⁹⁵

O průběhu inspektorského kursu jsme dobře zpraveni prostřednictvím vzpomínek Jaroslava Holubáře, pozdějšího hedvábnického inspektora pro Moravu, který se ho zúčastnil. Probíhal v Bad Cambergu (Hesensko-Nasavsko) v areálu hedvábníka Junghanse. Dle líčení Holubáře byl Junghans zřejmě obratný propagátor hedvábnictví, jelikož opakovaně na kurs přilákal kolemjdoucí návštěvníky lázeňského města. Na praktickou část navazovaly teoretické

---

³⁹¹ První kurzy pro poradce byly uspořádány na jižní Moravě – Kyjov a Hodonín, kde došlo k první realizaci hedvábnického plánu, viz: (red.): Kurs pro hedvábnické poradce, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. 32; (red.): Přehled činnosti hedvábnického ústavu v Hradci Králové v roce 1940, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 1, s. 2; (red.): Kurs pro hedvábnické poradce na Moravě, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 35.

³⁹² WEINZETTEL, Bohumil: Hedvábníční poradci, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 7.

³⁹³ Tamtéž.

³⁹⁴ ONDRÁK, František: Hedvábnický plán, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. 1.

³⁹⁵ WEINZETTEL, Bohumil: Hedvábníční poradci, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 7.

přednášky v podání Kretschmera z Celle a přednášky rétora Mohna z Berlína, jenž ukazoval, jak mají kurzisté komunikovat s veřejností. Následně byl každý účastník přidělen k říšskému hedvábnickému inspektorovi, aby byl poučen o jeho konkrétních činnostech. Holubář byl přidělen do Saska, nejvíce se zdržoval v Drážďanech. Město, které bylo v posledním roce války silně poničeno vzdušným útokem Spojenců, líčil jako město techniky a zeleně: „*a právě moruše zde všude tvoří svojí typickou zelení vhodný doplněk at' ve formě živých plotů či jednotlivých keřů.*“³⁹⁶ Následovalo ještě poslední školení v geisenheimské výzkumné stanici a závěrečné zkoušky v Celle, kde se nacházel Říšský výzkumný ústav hedvábnický.³⁹⁷ O podobných zkušenostech referoval později i další český kurzista zahradník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové Jan Klemm.³⁹⁸

Na konci července Hedvábnický ústav v Hradci Králové a družstvo HEDOP navštívil osobně ministr zemědělství Mikuláš Bubna-Litic společně s prezidiálním předsedou ministerstva zemědělství Ludvíkem Vaňkem³⁹⁹. Návštěvníkům se za hedvábnický ústav věnovala řada jeho čelných představitelů: tehdejší předseda ústavu, prezident Obchodní živnostenské komory v Hradci Králové, koželužnický továrník a významný představitel regionálního hospodářského života Rudolf Vitoušek⁴⁰⁰; generální tajemník ústavu Jaromír Tobiáš; v neposlední řadě pak ředitel ústavu Ondrák. K potěšení členů kuratoria ústavu si ministr vše prošel a na závěr: „*vyjádřil své uspokojení...*“⁴⁰¹

3.4 Ke spolku hedvábníků v Hradci Králové

Do konce září 1942 se ústavu podařilo splnit jeden z proklamovaných cílů, tj. zřízení nové organizace zájmového hedvábnictví. Pěstitelům a chovatelům, kteří dosud patřili do obvodu hedvábnického spolku v Praze, bylo nyní umožněno vstoupit do nové organizace. V dubnu 1941 se na pozvání ústavu uskutečnila schůzka čtyř chovatelů: Marie Pachmanové a penzionovaného důstojníka Edvína Vitáska z Hradce Králové, majitele krejčovského závodu

---

³⁹⁶ HOLUBÁŘ, Jaroslav: Kurs pro hedvábnické inspektory v Říši a mé poznatky z něho, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. 28.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 27–29; srov. ONDRÁK, František: Hedvábnické výzkumnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 25–26.

³⁹⁸ KLEMM, Jan: Poznatky získané v kursu pro hedvábnické inspektory v Říši, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 28–29.

³⁹⁹ Ludvík Vaněk (1897–1942) byl 31. května 1942 popraven během druhé heydrichiády. (red.): Rozsudek, in: *Moravská orlice*, roč. 80, 1942, č. 129, s. 2.

⁴⁰⁰ Blíže např.: JAHNOVÁ, Petra: *Koželuži a koželužnictví v Třebechovicích nad Orebem a jeho přínos k rozvoji města*, bakalářská práce, Hradec Králové, Filosofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Katedra pomocných věd historických a archivnictví 2022, 76 s.

⁴⁰¹ (red.): Návštěva pana ministra..., in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 25.

Václava Dvořáka z Černilova a truhláře Karla Kovaříka z Nového Hradce Králové. Hedvábnický ústav byl zastupován ředitelem Františkem Ondrákem a Jaroslavem Holubářem. Členové schůze rozhodli o založení Hedvábnického spolku, přičemž všichni jmenovaní utvořili jeho přípravný výbor. Edvín Vitásek byl navíc pověřen zastupováním spolku v přípravném komitétu tvořícího se Svazu hedvábnických spolků v Čechách a na Moravě.⁴⁰²

V čele přípravného výboru Svazu hedvábnických spolků v Čechách a na Moravě byl ministerský rada Antonín Schönfeld.⁴⁰³ Práce na hedvábnickém svazu se ale protahovaly a teprve za jeden celý rok došlo k vypracování jeho stanov, ke vzniku svazu zatím ale nedošlo, neboť schvalovací proces se zdržel vinou tou dobou se reorganizujícího Ministerstva vnitra.⁴⁰⁴ Členové přípravného výboru se tedy začali soustředit na tvorbu jednotných stanov hedvábnických spolků.⁴⁰⁵

Na druhé a třetí schůzi královéhradeckého přípravného výboru bylo rozhodnuto svolat na konec září 1942 ustavující valnou hromadu, na kterou byly pozvány důležité osobnosti, z nichž lze jmenovat zástupce ministerstva zemědělství a lesnictví, zástupce okresních úřadů v oblasti působnosti Hedvábnického spolku a přípravného výboru Svazu hedvábnických spolků. Stanoven byl též program, schválen jednací řád,⁴⁰⁶ přečteny stanovy⁴⁰⁷ schválené 13. července Zemským úřadem v Praze dle zákona č. 134/1867 ř. z. o právu společným ve znění vládního nařízení č. 97/1939 Sb.⁴⁰⁸ a stanoven rozpočet na rok 1942.⁴⁰⁹ Po ukončení valné hromady byl promítnut film *Bourec morušový*.⁴¹⁰

Spolkové stanovy určovaly češtinu jako jednací jazyk, vymezovaly oblast působnosti, účel, prostředky, práva a povinnosti členů etc. Obecným účelem spolku bylo „hájit zájmy

---

⁴⁰² LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 39; srov. SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 1. schůzi přípravného výboru Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1941.

⁴⁰³ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Přípravný výbor Svazu hedvábnických spolků v Čechách a na Moravě, 1942.

⁴⁰⁴ SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 3. schůzi přípravného výboru Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

⁴⁰⁵ SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 2. schůzi přípravného výboru Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

⁴⁰⁶ Dochovaný v: SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Jednací řád Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

⁴⁰⁷ SOKA HK, HS HK, inv. č. 5, kart. 1, Stanovy Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

⁴⁰⁸ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Landesbehörde in Prag, 1942.

⁴⁰⁹ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 39; srov. SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 3. schůzi přípravného výboru Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

⁴¹⁰ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Pozvánka na valnou hromadu, 1942.

chovatelů“⁴¹¹ a přispět k „řádnému vybudování a ochraně chovu bource morušového.“⁴¹² Vymezeny byly také tři kategorie členů: zakládající, řádní a dorostenci. Dorostenci byli neplnoleťtí členové, kteří se nemohli účastnit spolkových voleb, ani být voleni, měli slevu na členské příspěvky, jinak ale měli stejná práva a povinnosti jako členové řádní.⁴¹³ Spolek byl financován skrze členské příspěvky, dary, vlastní hedvábnickou činnost a podpory od Hedvábnického ústavu, která činila za první rok 1 200 korun.⁴¹⁴

Ustanovující valná hromada se sešla před polednem 27. září 1942 v hradeckém hotelu Paříž. Policejnímu ředitelství v Hradci Králové Edvín Vitásek nahlásil, že pravděpodobný počet účastníků bude třicet osob.⁴¹⁵ Zúčastnilo se jí pouze osob devět, z nichž čtyři byli hosté, ale pozdravné a povzbuzující listy zaslali členové hedvábnických spolků v Brně a Roudnici nad Labem. Funkcionáři nového spolku se stali členové přípravného výboru: předsedou a případným spolkovým zástupcem na valné hromadě Svazu hedvábnických spolků byl Edvín Vitásek, jednatelkou Marie Pachmanová a pokladníkem Václav Dvořák. Při této příležitosti byl s respektem připomenut hned několika řečníky hedvábník Atanáš Kopecký a jeho činnost v 19. století, na kterou mělo být nyní efektivně navázáno s oporou nejnovějších vědeckých poznatků.⁴¹⁶ Za první členy spolku vyjma funkcionářů byly přijati František Ondrák, Jaroslav Holubář a Jan Klemm. Spolek neměl vlastní budovu, adresa spolku se nacházela v místě trvalého bydliště jednatelky Pachmanové – Jungmannova 21, Hradec Králové.⁴¹⁷

Marie Pachmanová započala s chovem bource morušového teprve roku 1940,⁴¹⁸ ovšem již v roce 1943 publikovala odborné články.⁴¹⁹ Ačkoli se této práci nevěnovala dlouho a zkušenosti teprve získávala, podařilo se jí v roce 1941 výtěžit z jednoho gramu vajíček bource

---

⁴¹¹ SOKA HK, HS HK, inv. č. 5, kart. 1, Stanovy Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

⁴¹² Tamtéž.

⁴¹³ Tamtéž.

⁴¹⁴ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Hedvábnický ústav v Hradci Králové Hedvábnickému spolku k r. p. E. Vitáska, 1942.

⁴¹⁵ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Policejnímu ředitelství Hradec Králové, 1942.

⁴¹⁶ VITÁSEK, Edvín: Hedvábnický spolek v Hradci Králové, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 4, s. 29–30; SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o ustanovující valné hromadě Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

⁴¹⁷ SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 1. výborové schůzi Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

⁴¹⁸ PACHMANOVÁ, Marie: Můj první chov, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 2, s. 12–13.

⁴¹⁹ PACHMANOVÁ, Marie: O správném líhnutí, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 4, 1943, č. 1, s. 5–7; PACHMANOVÁ, Marie: Správné líhnutí je základem chovu in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 11–12.

více než 3 kg hedvábné suroviny v ceně téměř 118 korun, čímž zvítězila v druhém ročníku soutěže o nejlepší výsledek chovu.⁴²⁰

Edvín Vitásek (1883–1968) byl na tom se zkušenostmi obdobně. Od mládí měl velmi kladný vztah k přírodě a s hedvábnictvím v praxi se poprvé setkal prostřednictvím svého strýce Bohumila Weinzettela v roce 1940.⁴²¹ První světovou válku prožil Vitásek v legiích. Prvně ruských, posléze francouzských. Jako podplukovník generálního štábu se ve 20. letech 20. století podílel na rekognoskaci území Podkarpatské Rusi se studiem případné obrany.⁴²² Vitásek byl navíc vášnivý fotoamatér a přinesl si z Podkarpatské Rusi mnoho národopisných snímků.⁴²³ Během druhé světové války žil s manželkou v Hradci Králové, kde se pustil do studia odborné hedvábnické literatury a započal vlastní chov. Po ročních zkušenostech začal i on publikovat články a nabízel rady.⁴²⁴ V roce 1942 dokonce vyšla jeho odborná studie ve *Sborníku České akademie technické*, nazvaná *Podmínky pro výnosnost chovu bource morušového*.⁴²⁵ Na jaře 1944 byl jmenován hedvábnickým inspektorem pro západní Čechy – obvodů poboček Svazu zemědělství a lesnictví Praha, Kladno, Plzeň, Klatovy, České Budějovice a Tábor.⁴²⁶

Královéhradecký spolek měl pečovat o výsadbu moruší dle hedvábnického plánu, vedení záznamů o počtech moruší v regionu, nábor nových chovatelů, jejich evidování, spolupráci s hedvábnickými inspektory a poradci Hedvábnického ústavu,⁴²⁷ přičemž zahrnoval politické okresy Hradec Králové, Dvůr Králové, Chrudim, Jičín, Litomyšl, Náchod, Nový Bydžov, Pardubice, Rychnov nad Kněžnou, Semily, Turnov a Vysoké Mýto. Později se přidali také jednotliví zájemci z jiných okresů. V roce založení měl spolek 77 členů (ne všichni byli chovatelé), nejvíce členů (23) patřilo do okresu Pardubice. Chovatelé dosáhli výnosu 210 kg zámotků. Za každý jeden kilogram zámotků vyplácel Hedvábnický ústav 40 korun, za kilogram odpadových zámotků pak 10 korun. Roku 1943 se počet zvýšil již na 107 členů spolku, kterým

---

⁴²⁰ Prémie za nejlepší výsledek chovu v r. 1941, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 5, s. 44.

⁴²¹ VITÁSEK, Edvín: Můj začátek, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 30–31.

⁴²² NECHANICKÝ, Zdeněk: Z pozůstalosti..., in: PILÁTOVÁ, Agáta – PILÁT, Tomáš: *Podkarpatská Rus: Časopis Společnosti přátel podkarpatské Rusi*, roč. 25, 2015, č. 2, s. 14.

⁴²³ Jeho fotografie byly otištěny např. v: PILÁTOVÁ, Agáta – PILÁT, Tomáš: *Podkarpatská Rus: Časopis Společnosti přátel podkarpatské Rusi*, roč. 25, 2015, č. 2, 14 s.

⁴²⁴ VITÁSEK, Edvín: Můj začátek, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 30–31.

⁴²⁵ VITÁSEK, Edvín: Podmínky pro výnosnost chovu bource morušového, in: *Sborník České akademie technické*, roč. 16, 1942, č. 5, s. 369–395.

⁴²⁶ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Oběžník č. 1, 1944.

⁴²⁷ VITÁSEK, Edvín: Hedvábnický spolek v Hradci Králové, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 4, s. 29–30.

se podařilo vyprodukovat bezmála 400 kg zámotků. Toho roku přešla dominance členstva na okres Hradec Králové, jenž byl zastupován 29 členy.⁴²⁸ Po založení spolku začal počet chovatelů pomalu stoupat a docházelo také ke generační proměně. Ze 107 chovatelů v roce 1943 se ovšem věnovalo 76 z nich hedvábnictví poprvé.⁴²⁹

Tabulka 2: Chovatelé a jejich produkce ve východních Čechách.⁴³⁰

Rok	Sklizené zámotky v kg.	Průměrná sklizeň z 1 g vajíčka v kg	Počet chovatelů
1940	324	0,79	71
1941	290	1,13	60
1942	210	0,99	65
1943	398	1,00	107

Výše uvedená spolupráce se severovýchodočeskými hedvábnickými poradci ústavu zpočátku vázla, což se po výzvě členů spolku změnilo a zprávy poradců byly řádně zasílány k nahlédnutí, což umožnilo např. přesněji evidovat počty moruší v regionu.⁴³¹

Členská základna byla co do sociální skladby velice pestrá, přičemž se během trvání spolku postupně měnila. Větší zastoupení zde měli rolníci, živnostníci, penzionovaní vojáci, ale také učitelé, žáci i dělníci.⁴³² Do spolku vstoupil např. Rudolf Steinský-Sehnoutka, textilní průmyslník a předseda Obchodní, živnostenské a průmyslové komory v Hradci Králové, Jaromír Tobiáš, generální tajemník Obchodní, živnostenské a průmyslové komory v Hradci Králové, Jan Holan, ředitel školy v Kopidlnu, Jaroslav Šuma, kapitán ve výslužbě, nebo žák textilní školy v Josefově Igor Dvořák.⁴³³

⁴²⁸ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 39. Autorka uvádí některá data, která se nepodařila podložit prameny, proto korigujeme dle: SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 4. výborové schůzi Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1944.)

⁴²⁹ SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 4. výborové schůzi Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1944.

⁴³⁰ Tamtéž.

⁴³¹ SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 3. výborové schůzi Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1943.

⁴³² LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 40.

⁴³³ SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 2. výborové schůzi Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942. Úplný seznam členů viz: SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Seznam chovatelů bource morušového a seznam členů.

Hedvábnický spolek měl za dobu svého fungování devět oficiálních schůzí. Když pomineme zmíněné tři schůze přípravného výboru mezi 24. dubnem 1941 a 9. zářím 1942 i ustanovující valnou hromadu konanou 27. září 1942, zbývají čtyři výborové schůze konané zhruba po půl roce až do roku 1944 a řádná valná hromada uskutečněná 20. února 1944.⁴³⁴

Jelikož protektorátní hedvábnický plán započal na Moravě, východočeskému regionu nebyla věnována zprvu tak velká pozornost. Morušových sazenic na tuto oblast připadalo jen velmi málo. Edvín Vitásek proto navrhl na druhé výborové schůzi, aby se spolek staral především o rozsáhlou výsadbu na Královéhradecku, neboť Hradec Králové coby středisko hedvábnictví by měl být vzorem jiným městům. Návrh byl bez námitek přijat.⁴³⁵ Ze spolkové evidence není přesně zřejmé, jak velké výsadbě do konce války došlo.⁴³⁶ K roku 1944 je ale zaznamenáno 1 419 stromů, 9 154 starších keřů, 22 070 mladých keřů a 2 284 metrů různě starých morušových plotů.⁴³⁷ Proveden byl za účelem úspěšnější výsadby a posléze chovu i průzkum terénu severovýchodních Čech. Jednotlivé soudní okresy, kterých se v oblasti královéhradeckého spolku nacházelo 38, byly rozděleny do tří kategorií. V první kategorii se nacházely okresy velmi vhodné pro hedvábnictví, v druhé okresy vhodné pro hedvábnictví a ve třetí okresy výjimečně vhodné pro hedvábnictví, tj. spíše nevhodné. Nejvhodnější podmínky se nacházely např. soudních okresech Hradec Králové, Nechanice, Jaroměř, Pardubice, Vysoké Mýto, Chrudim nebo Chotěboř. Opačně na tom byly okresy Jilemnice, Semily, Železný Brod nebo Žamberk.⁴³⁸

3.5 Hedvábnictví a školní mládež

Již z předchozího textu této práce je zřejmé, že se do chovu a pěstování nezapojily pouze jednotlivé fyzické osoby, ale též instituce – školy. Se zapojením škol do hedvábnictví počítal plán hedvábnického ústavu z roku 1940 a zařazení učitelského čísla do ČMH i filmu *Bourec morušový* do výuky nebylo bezúčelné. Za plošnější přítomnost vzdělávacích institucí v hedvábnickém úsilí je patrně nejvíce zodpovědné nařízení ministra zemědělství Mikuláše z Bubna-Litic z února 1941, které do akce postupně zapojovalo lidové školy zemědělské.⁴³⁹

---

⁴³⁴ SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápisy o schůzích Hedvábnického spolku v Hradci Králové.

⁴³⁵ SOKA HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 2. výborové schůzi Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

⁴³⁶ SOKA HK, HS HK, inv. č. 2, kart. 1, Záznamy o moruších.

⁴³⁷ SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zpráva jednatelská, 1944.

⁴³⁸ SOKA HK, HS HK, inv. č. 3, kart. 1, Hedvábnictví v severovýchodních Čechách: oblast Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

⁴³⁹ (red.): Školy pomáhají šířit hedvábnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 2, s. 16.

Obdobným způsobem, tj. úřední direktivou, posléze zapojilo Ministerstvo školství do hedvábnictví školy obecné, měšťanské, střední i učitelské ústavy. Proces angažování škol kopíroval především uskutečňování hedvábnického plánu, důrazněji tedy bylo požadováno na jižní Moravě.⁴⁴⁰ Zapojení všech škol v protektorátu najednou by se zatím nepodařilo organizačně zvládnout. Nařízení předpokládalo školskou výsadbu minimálně o 500 kusech morušových keřů a zřízení vlastního chovu bourců. Jeho dodržování měl kontrolovat okresní školní inspektor.⁴⁴¹ Nejednalo se o žádnou zvláštnost protektorátu, nýbrž opět o ohlas opatření z Německa, říšské ministerstvo školství (Reichserziehungsministerium) vydalo obdobné nařízení už v roce 1936.⁴⁴²

Protektorátní ministerstva stanovila ale výjimku pro školy, které se nacházely v místě s nepříznivými geografickými a klimatickými podmínkami.⁴⁴³ Hradecký ústav školy levně zaopatřil potřebným chovatelským zařízením a základním zdrojem teorie pro učitele se stal leták *Stručné poučení o hedvábnictví pro školy*⁴⁴⁴, který byl doplněn ještě praktickým kurzem Hedvábnického ústavu v Hradci Králové.⁴⁴⁵ Poprvé byly z těchto důvodů kurzy konány v říjnu a listopadu 1941 v Brně, Kroměříži, Uherském Brodu, Hodoníně, Uherském Hradišti, Kloboukách a Vyškově.⁴⁴⁶ Za rok 1941 se 59 zapojených škol podílelo na celkové produkci hedvábnické suroviny v protektorátu objemem 9 %.⁴⁴⁷ Počet úspěšně zapojených škol se přitom postupně zvyšoval – v roce 1942 jich bylo už 161. Na Moravě tvořil jejich podíl ze všech odvedených zámotků 28 %.⁴⁴⁸ V období od května do července roku 1943 se chovu bource

---

⁴⁴⁰ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 40.

⁴⁴¹ (red.): Spolupráce škol při šíření hedvábnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 33.

⁴⁴² HOLUBÁŘ, Jaroslav: Hedvábnictví na školách v říši, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 36–37; srov. HOLUBÁŘ, Jaroslav – ONDRÁK, František: Program činnosti hedvábnického inspektora pro Moravu, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 3, s. 19–20.

⁴⁴³ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 40.

⁴⁴⁴ *Stručné poučení o hedvábnictví pro školy*, Hradec Králové, Hedvábnický ústav 1941, 2 s.; též časopisecky: *Stručné poučení o hedvábnictví pro školy*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1940, č. 4, s. 32–33.

⁴⁴⁵ ŠIMEK, E.: Spolupráce škol při budování hedvábnictví, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 19.

⁴⁴⁶ (red.): Kurzy pro učitele na jižní Moravě, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 35.

⁴⁴⁷ ONDRÁK, František: Úkoly našeho hedvábnictví v příštím roce, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 5, s. 37.

⁴⁴⁸ HOLUBÁŘ, Jaroslav: Účast škol při šíření hedvábnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 4, 1943, č. 1, s. A–B.

věnovala např. Hlavní škola chlapecká v Bzenci pod vedením učitele Josefa Šimíčka. Hedvábnickému ústavu bylo odvedeno více než 31 kg materiálu, za které škola utrhla 1 284 korun. Zápis ve školní kronice uvádí: „V době chovu byla s úspěchem uspořádána pěkná výstava vzorného chovu bource, k níž propagační materiál zapůjčil hedvábnický ústav.“⁴⁴⁹ Příjem z výstavy činil dalších 383 korun. S odečtením všech nákladů činil čistý zisk 680 korun.⁴⁵⁰

Chov bource morušového v některých školách probíhal bez většího přerušení již od 19. století, který byl živen sklizní listů z okrasných morušových živých plotů etc. Na takových místech většinou nařízení nevyvolalo jakékoli problémy. Reakce se tedy různily a nelze globálně hovořit ani o výrazném nadšení, ani o zásadním odporu.

Školy ve východních Čechách nejprve sdružoval spolek pražský, od roku 1942 přešly školy do nového spolku vzniklého v Hradci Králové. Z obvodu královéhradeckého hedvábnického spolku registrujeme řadu škol: Babice, Bělohrad, Borohrádek, Habřinu, Hronov, Kopidlno, Kratonohy, Librantice, Nechanice, Pouchov, Předměřice, Sedlice, Smiřice, Třebnouševy, Úbislavice a další. Jejich přínos byl dle spolkové evidence spíše marginální.⁴⁵¹

Tam, kde se nenacházel učitel, který by byl schopen zajistit a vést chov či pěstování, poskytoval spolek poradenské návštěvy. Mezi dubnem až květnem roku 1943 uskutečnil osobně předseda spolku Vitásek 22 poradenských návštěv ve školních morušovkách.⁴⁵² Tyto cesty pojal zároveň jako inspekci. Došel ale k závěru, že ze všech navštívených škol si uspokojivě vedla pouze obecná škola v Habřině: „Řídící učitel Šejvl má 80 moruší (sázené r. 1928) v dvouřadém hustém plotě u školy v zahradě; moruše zdravé, bujné, několikrát zmlazované, ale nyní neošetřené. (...) Choval ve třídě, je dobrý propagátor.“⁴⁵³ Zajímavostí je, že velmi dobře se dařilo též obecné škole v Loučné Hoře, jejíž morušová školka měla

---

⁴⁴⁹ (anon.): Hlavní škola chlapecká v Bzenci 1940–1945, in: *Starý Bzenec* [online], [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <http://www.starybzenec.cz/kroniky/hlavni-skola-chlapecka-v-bzenci-1940-1945/?fbclid=IwAR05PczwXbkN7bDa9JwQgIRJlt9DevS0BkKG2tusFETwCXxVVmq3wuvf1o0>.

⁴⁵⁰ Tamtéž.

⁴⁵¹ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 40. Podrobnější záznamy hedvábnické činnosti škol v tomto regionu viz např.: SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Evidenční listy.

⁴⁵² SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, VITÁSEK, Edvín: *Oznamuji Vám, že jsem vykonal tyto návštěvy...*, 1943.

⁴⁵³ Tamtéž.

kvalitní sklizeň listí – ředitel školy ale odmítl do královéhradeckého Hedvábnického spolku vstoupit.⁴⁵⁴

Celkově si školy nevedly tak, jak by členové hedvábnického spolku předpokládali. Z dochovaného materiálu je patrné, že učitelé se sice o pěstování pokoušeli, ale nedbali na rady odborníků, nepostupovali dle návodů, a moruším se proto tolik nedařilo.⁴⁵⁵ Rovněž autor dobového pojednání o spolupráci se školami E. Šimek na konci reflexe, ve které řadu škol chválí, upozorňuje na některé neuspokojivé výsledky: „*A nyní pro úplnost musím, ač velmi nerad, říci i hořkou pravdu, že jest i několik škol, které nemají patřičného zájmu, ač podmínky mají dobré, případně i velmi dobré.*“⁴⁵⁶ Patřičným zájmem se zřejmě nerozumí úplná absence školních morušovek, ale spíše nedbalý postup, malý zájem o informace od odborníků etc. Učitelé splnili v nejmenší možné míře to, co se po nich požadovalo – vysázet co nejjednodušším způsobem moruše – a tím jejich práce mnohdy zřejmě končila.

Hedvábnický spolek ve spolupráci se školami neustal, dokonce se snažil všemožně zdar chovu a pěstování podpořit. Kupříkladu ještě téhož roku vypsal soutěž pro mládež, ve které měly být uděleny ceny v úhrnné výši 600 korun.⁴⁵⁷ Historička Milena Lenderová uvedla, že: „*o jejím výsledku však zpravení nejsme, je možné, že vůbec neproběhla.*“⁴⁵⁸ V archivních materiálech se ale informace o této soutěži nacházejí. Na 4. výborové schůzi 17. ledna 1944 došlo k udělení pěti cen – nakonec v hodnotě 550 korun.⁴⁵⁹ Zpravení jsme dokonce o všech soutěžících i konkrétních výhercích: Františku Nedělovi (Kostěnice), Ladislavu Hořeňovském (Dašice), Antonínu Kuncovi (Dašice), Miroslavu Vejmanovi (Jehlice) a Bedřichu Žohovi (Dašice).⁴⁶⁰ Dohledat se podařilo také kopie některých dopisů zaslaných výhercům.⁴⁶¹

---

⁴⁵⁴ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 40.

⁴⁵⁵ SOkA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, VITÁSEK, Edvín: *Oznamuji Vám, že jsem vykonal tyto návštěvy...*, 1943.

⁴⁵⁶ ŠIMEK, E.: Spolupráce škol při budování hedvábnictví, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 20.

⁴⁵⁷ SOkA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 3. výborové schůzi Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1943.

⁴⁵⁸ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 40.

⁴⁵⁹ SOkA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 4. výborové schůzi Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1944.

⁴⁶⁰ SOkA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Zpráva jednatelská, 1944; srov. SOkA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Soutěž mládeže v chovu bource morušového, 1943.

⁴⁶¹ SOkA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Františku Nedělovi z Kostěnic, 1943.

Ministerstvo školství se pokusilo přiložit své ruce k dílu, když vydalo 20. dubna 1944 oběžník, ve které nabádalo k příčinlivějšímu pěstování bource.⁴⁶² Je třeba upozornit, že na tomto místě do zájmového hedvábnictví zcela otevřeně vstupuje problematická dobová ideologie a politika, která byla spojena s válečným úsilím. Hedvábí bylo sice strategickou vojenskou surovinou, o čemž žádný pěstitel a chovatel nepochyboval, avšak dobový odborný hedvábnický tisk se této skutečnosti spíše vyhýbal. Takové informace ČMH poprvé otisklo teprve v předposledním čísle prvního ročníku: „*Nynější doba vyžaduje, aby byly zpracovány (zámotky, pozn. aut.) tak, jak toho žádá nejdůležitější potřeba: vojenská.*“⁴⁶³ Příspěvatelé ČMH se snažili spíše odkazovat na českou hedvábnickou tradici podporující státní kapitál i nižší sociální vrstvy skrze možnosti relativně snadného přivýdělku a na zajímavé, perspektivní a specifické textilní odvětví. Válečná každodennost není z hedvábnických pramenů až na výjimky patrná.⁴⁶⁴ Nyní ale zmíněné ministerstvo oběžníkem připodobňovalo chov bource morušového k různým válečným sbírkám, sběrům a pracovnímu nasazení školní mládeže pro Velkoněmeckou říši. To mohlo jistě na řadu českých a moravských zájemců o chov působit kontroverzně. Zcela explicitně jim totiž bylo připomenuto, že se touto činností podílejí na válce – a co více – ku zduaru strany, se kterou bylo těžké se ztotožnit.⁴⁶⁵ Doboví hedvábníci se ale v novém prostředí mohli cítit do určité míry spokojení, neboť jak uvádí Edvín Vitásek, během první republiky nebyla podpora státu tak velká jako za protektorátu: „*Weinzettel neúnavně po celá léta burcoval a HÚ (Hedvábnický ústav, pozn. aut.) dělal a vysvětloval, co mohl. Vláda mlčela a hedvábnictví pomalu upadalo.*“⁴⁶⁶

Zásadní projevy odporu vůči nařízení věnovat se hedvábnictví či traumatické vzpomínky na dané období se mi však nepodařilo z oblasti Hradce Králové dohledat. Pro dokreslení skutečné a v dané době skrze dobovou cenzuru a autocenzuru oficiálně nepublikovatelné atmosféry lze doložit alespoň vzpomínku z jiné lokality. Šumvald v okrese Olomouc disponoval obecnou školou s českým vyučovacím jazykem, na které během období druhé světové války vyučovala Vlasta Bartoňková-Mottlová (narozena roku 1918). Ve svých

---

⁴⁶² Text zveřejněn např. v: Leicher.: Ministerstvo školství podporuje hedvábnictví, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 21.

⁴⁶³ (anon.): Družstvo HEDOP – Valná hromada, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. B.

⁴⁶⁴ Viz zmiňovaný atentát na R. Heydricha.

⁴⁶⁵ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, s. 179–198.

⁴⁶⁶ VITÁSEK, Edvín: Podmínky pro výnosnost chovu bource morušového, in: *Sborník České akademie technické*, roč. 16, 1942, č. 5, s. 379.

vzpomínkách zasazuje učitelka chov bource morušového do kontextu potlačování české kultury, nucené práce a despotického dozoru loajálních učitelů hlásící se k německé národnosti: „*Němci nás rovněž využívali jako levnou pracovní sílu bez nároku na odměnu. Pravidelně jsme museli po vesnici sepisovat archy při sčítání hospodářského zvířectva, ve škole jsme museli pěstovat bource morušového apod. Práce často úmorná, ale přistupovali jsme k ní tak, aby se vlk nažral a koza zůstala celá.*“⁴⁶⁷

Předpokládejme, že se v době, kdy hedvábnictví bylo pro válku potřebné, se negativně zbarvené projevy ani nemohly na veřejnost dostat. Projevy pozitivní zkušenosti naopak byly velmi žádané. Otázkou zůstává jejich upřímnost, níže citované projevy svědčí spíše o formální dikci a patetickém stylu, typickém pro mnohá pedagogická periodika.⁴⁶⁸ Na Masarykově pokusné měšťanské škole ve Zlíně chov bourců u mládeže pěstoval již před válkou učitel Bojanovský. Královéhradecká redakce ochotně publikovala vzpomínky žačky Františky Ptáčkové, která popsala, jak na škole chov probíhal a jaké finanční odměny se jim za kokony dostalo z Hradce Králové. Závěrem dodala: „*Jsem povděčna za to, že jste nám tehdy svěřil krmení housenek.*“⁴⁶⁹ Text byl obohacen o fotografie mladších žáků, kteří se zájmem sledují krmení larev.⁴⁷⁰ Učitel Vendelín Šístek v jiném čísle referoval, že: „*Láska k hedvábnictví do srdcí žáků zasetá, počíná ihned klíčiti a projevovati se vysazením moruší.*“⁴⁷¹

Můžeme doložit také příklady, ve kterých docházelo ke zcela dobrovolnému přihlášení se k hedvábnickému snažení. Božena Stražická, členka náchodského spolku Ochrany matek a dětí, se začala věnovat pěstování a chovu společně s dětmi náchodské mateřské školy.⁴⁷²

Autoři oběžníku také „od stolu“ předávají učitelům „cenné“ rady typu: pro chov bource se kromě prázdných tříd hodí i kabinety a v případě nouze snad i školní chodby, pokud škola nemá dostatek prostoru, měli by si starší žáci brát vajíčka bource morušového domů etc.⁴⁷³

---

⁴⁶⁷ BARTOŇKOVÁ-MOTTLOVÁ, Vlasta: Mé učitelké působení ve škole v Šumvaldě v letech nacistické okupace, in: PLŠKOVÁ, Ludmila – KRESTÝN, Jaroslav, et al.: *Historie školství v Šumvaldě 1666–2011*, Šumvald, Základní škola Šumvald 2011, s. 76–78.

⁴⁶⁸ Více např. ŠMEJKALOVÁ, Martina: Výchova k vlastenectví, nebo nacistická indoktrinace?, in: *Soudobé dějiny*, roč. 17, 2010, č. 1–2, s. 121–157.

⁴⁶⁹ PTÁČKOVÁ, Františka: Zkušenosti chovatelů, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 22–23.

⁴⁷⁰ Tamtéž, s. 23.

⁴⁷¹ ŠÍSTEK, Vendelín: Několik poznámek ze zkušeností, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 42.

⁴⁷² SOkA HK, Státní okresní archiv Hradec Králové, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Paní jednatelko!, 1943.

⁴⁷³ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 40; srov. Leicher.: Ministerstvo školství podporuje

Jedná se zřejmě o odpovědi na korespondenční oznámení typu: „Vzhledem k tomu, že budova zdejší školy byla zabrána pro vyučování a uskladnění pomůcek 4 škol, nemáme v tomto roce ani místa a ani možnosti k pěstování bource morušového.“⁴⁷⁴

Na podporu hedvábnictví byl v květnu 1944 v Hradci Králové uspořádán kurz pěstování bource morušového pro učitele z okresu. Jak ale výstižně podotýká Milena Lenderová, toto konání mohlo jen stěží dojít úspěchu, „neboť školy byly doslova decimovány nejrůznějšími sběrovými povinnostmi, materiálními těžkostmi a častými zásahy do vyučovacího procesu, které vyvrcholily v prosince 1944 úplným zastavením výuky.“⁴⁷⁵ Špatná péče o moruše a bource nepramenila u neaktivních škol ani tak z nedostatku informací, jako spíše z nezájmu o věc, případně nedostatečného času, v krajních případech dokonce až z odporu k hedvábnictví jako nadirigované proválečné činnosti. Přesto neměly kurzy pro učitele zpravidla tak malou účast, jak bychom z předchozího výkladu mohli očekávat. O rok dříve se konal dobrovolný kurz ve Vysokém Mýtě, na který dorazilo 36 pedagogů, přičemž žádný z nich nebyl do té doby členem hedvábnického spolku.⁴⁷⁶

Především právě učitelé byli ve dvou předchozích staletích společně s faráři nejúspěšnějšími propagátory hedvábnictví. Můžeme v těchto ohledech připomenout jen málo uváděný příklad ze starší hedvábnické historie, který prokazuje význam pedagogů v rámci tohoto textilního odvětví. Jedny z nejstarších česky psaných textů o hedvábnictví pocházejí z 18. století. Hospodáři, kteří se pokoušeli chov bource a pěstování moruší zavádět, neměli často potřebné znalosti a dovednosti, aby své zkušenosti předávali písemně. Výjimkou je neznámý hospodář, po kterém se zachoval zajímavý rukopis z roku 1789, jenž byl v druhé polovině 19. století poupraven a vydán Hynkem Šiblem.⁴⁷⁷ Znalosti a dovednosti ale většinou nechyběly učitelstvu, které naopak písemné podklady pro šíření a zprostředkování zkušeností přímo potřebovalo. Z těchto důvodů se roku 1783 zrodil text *Uvedení jak snadným a sprostým*

---

hedvábnictví, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 21.

⁴⁷⁴ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Hořice, 1944.

⁴⁷⁵ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 40–41.

⁴⁷⁶ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Seznam účastníků hedvábnického kurzu pro učitele ve Vysokém Mýtě, 1943.

⁴⁷⁷ *Pěstování moruší čili stručné navedení jak snadným způsobem lze vyráběti hedvábi. Dle původního rukopisu od praktického hospodáře, jenž se po mnohá léta pěstováním moruší a hedvábnictvím zabýval, prstonárodně roku 1789 sepsaného* [sic!], Plzeň, H. Šibl 1864, 30 s.

spůsobem se hedvábné dílo koná [sic!].⁴⁷⁸ Sepsán byl Vavřincem Emanuelem Antonínem Amortem, učitelem školy u sv. Jindřicha, později sv. Štěpána v Praze, a sloužil především jako pomůcka posluchačům kurzu pro výcvik učitelek a učitelů hedvábnictví v Čechách. Amortova manželka Ludmila dokonce s kurzem cestovala po Čechách jako „*kočovní učitelka hedvábnictví*.“⁴⁷⁹ Za svou práci byl Amort oceněn Josefem II. čestnou medailí za zásluhy vzdělávací i hedvábnické. Jako obrozenec se snažil zavést do škol i kurz češtiny, což se mu ale nepodařilo.⁴⁸⁰

Není proto divu, že Hedvábnický ústav a Hedvábnický spolek v Hradci Králové nechtěl rezignovat na zájem o učitelskou účast. Nejednalo se jen o aktuální zapojení škol, jistě šlo i o touhu navázat na minulost, kterou ve svých písemných pojednáních i ústních referátech připomínal Bohumil Weinzettel.⁴⁸¹ Ještě 28. března 1945 se pro učitele v Novém Bydžově uskutečnila tematická přednáška pro učitele.⁴⁸²

Přednášky a kurzy nebyly během celého sledovaného období nabízeny pouze učitelům, ale i široké veřejnosti. Z období protektorátu se zaznamenala řada zmínek o těchto akcích: v roce 1940 probíhaly např. v Mnichově Hradišti, Roudnici nad Labem nebo Černilově u Hradce Králové.⁴⁸³ Všichni účastníci získali též slevu na jízdném a příspěvky na stravu. Praktickou pomoc nabízela též zmiňovaná síť poradců, která byla korigována inspektory. Kdokoli se pak mohl obrátit ještě na odborníky pro chov drobného hospodářského zvířectva Svazu zemědělství a lesnictví,⁴⁸⁴ kteří byli vyškoleni na kurzech hedvábnického ústavu.⁴⁸⁵

---

⁴⁷⁸ Tato publikace je dnes těžko sehnatelná, mj. se nenachází ani v katalogu Národní knihovny České republiky (pozn. aut.).

⁴⁷⁹ NOVOTNÝ, Jan – VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla – BRABENCOVÁ, Jana, et al.: *Biografický slovník českých zemí*, sešit 1, A, 1. vyd., Praha, Libri 2004, s. 81.

⁴⁸⁰ TENČÍK, František: *Četba mládeže v počátcích obrození*, Praha, SNDK 1962, s. 38.

⁴⁸¹ Např.: WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, s. 61.

⁴⁸² LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 41.

⁴⁸³ (red.): Hlídka organizací, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. B; (red.): Roudnice n. Lab. – Přednášky, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 24.

⁴⁸⁴ ONDRÁK, František: Organizace našeho hedvábnictví, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 4.

⁴⁸⁵ (red.): Kurs pro úředníky pro chov drobného hospodářského zvířectva v Čechách, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 35; (red.): Kurs pro úředníky pro chov drobného hospodářského zvířectva na Moravě in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 35.

3.6 Epilog

Na jaře roku 1943 uzavřel Hedvábnický ústav z vlastních financí úrazové pojištění pro všechny pěstitele a chovatele, kteří by utrpěli nějaké zranění spojené s hedvábnickou prací. Pro mladistvé do šestnácti let bylo vypláceno 20 000 korun v případě trvalých invalidních následků, pro dospělé až 40 000. Každý, kdo prostřednictvím ústavu obdržel vajíčka či vylíhlé housenky, byl nyní pojištěn.⁴⁸⁶ V této době mělo dojít k dovršení hedvábnického plánu. Nových moruší však dosud nebyl ani 1 milion.⁴⁸⁷ Tento neúspěch byl v tichosti pominut a hedvábnický plán pokračoval nadále bez konkrétního data dokončení.

Jelikož došlo roku 1943 bez hlubšího ozřejnění důvodů k ukončení vydávání časopisu *ČMH*, nahradila ho další rok *Hedvábnická ročenka 1943-44*. Útlá brožurka, která měla na titulní stránce fotografii zakuklujících se housenek bource a na zadní straně hru – „*bludiště z morušových plotů*“, byla pojata jako sborník krátkých, odborných pojednání členů královéhradeckého ústavu Ondráka, Bohumila Weinzettla, Jana Klemma, Marie Pachmanové, E. Šimka, Jaroslava Holubáře a předsedy hedvábnického spolku v Hradci Králové Edvína Vitáska. Navíc obsahovala výsledky různých hedvábnických soutěží z daného období a přepis oběžníku Ministerstva školství v Praze *Ministerstvo školství podporuje hedvábnictví*.⁴⁸⁸

Zmiňovaná hra nebyla zamýšlena pouze jako vědomostní tištěná hra, ale měla sloužit též jako skutečný plánek bludiště ve větším měřítku. Návrh to byl opravdu zajímavý, neboť autor či autoři⁴⁸⁹ promysleli i jiné než kratochvilné účely bludiště. Mělo se jednat o vhodné hnízdiště ptactva a zdroj obživy pro „dozorce“ bludiště – nejlépe osoby s omezenou schopností výdělečné činnosti. Zmínky o konkrétních realizacích se mi ale nepodařilo nalézt. O vážnosti tohoto návrhu ale svědčí ochranná registrace v rámci Deutsche Reichs-Gebrauchsmuster (užitný vzor platný ve Velkoněmecké říši⁴⁹⁰).⁴⁹¹

---

⁴⁸⁶ Státní okresní archiv Hradec Králové, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Oběžník č. 2., 1943.

⁴⁸⁷ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 50.

⁴⁸⁸ ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, 39 s.

⁴⁸⁹ Z analýzy pramene nelze autorství zcela jasně určit.

⁴⁹⁰ Gebrauchsmuster, in: *Wikipedia – Die freie Enzyklopädie* [online], aktualizováno 26. 8. 2022 [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Gebrauchsmuster>.

⁴⁹¹ ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, 39 s.

Na přelomu let 1944 a 1945 se ale začal definitivně zpečetovat osud agresora a na životě v protektorátu se tento fakt začínal více a více odrážet. Válečné vyčerpání, existenční nejistoty, nedostatek životních potřeb – to vše dovršilo úpadek zájmového hedvábnictvím v Čechách i na Moravě.⁴⁹² Hedvábí postupně přestávalo být strategickou surovinou a výroba se koncentrovala na jiné vojenské komodity. Docházely i pracovní síly, které se musely koncentrovat na jiných místech. Hedvábnický plán nebyl naplněn,⁴⁹³ přičemž výsadba se očekávanému počtu 3 600 000 stromů a keřů zatím ani nepřiblížila, což ilustruje následující tabulka:

Tabulka 3: Výsadba moruší v protektorátu Čechy a Morava.⁴⁹⁴

Rok	Počet sazenic v rámci hedvábnického plánu
1940 (konec roku)	30 394
1941 (zahájení prací na jižní Moravě)	271 600
1942	199 811
1943	196 414
1944	253 750
Celkem	951 969

Jak by probíhal rok 1945, kdyby nedošlo k úspěchům spojeneckých vojsk, není zcela jasné. Je dokonce možné, že by byl po stránce hedvábnictví úspěšný, jak alespoň předpokládal ještě článek z ledna 1945 *Zájem o vysazování moruší stále stoupá*.⁴⁹⁵

Devítičlenný výbor Hedvábnického spolku se naposledy sešel na valné hromadě v únoru 1944. Předseda Vitásek na této schůzi referoval o tom, že Svaz hedvábnických spolků, který měl pomalu vznikat již od roku 1941, ustanoven dosud nebyl a nebude, jelikož má dojít k velké reorganizaci všech zemědělských spolků do mezioborového Svazu zemědělství a lesnictví, resp. do přičleněného Svazu chovatelů hospodářského zvířectva pro Čechy v Praze a pro Moravu v Brně, do jehož sedmého oddílu – chov drobného zvířectva – budou začleněny

⁴⁹² K dobové atmosféře viz: BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, 768 s.

⁴⁹³ HOLUBÁŘ, Jaroslav: Zlepšení spolupráce k lepším výsledkům, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 22.

⁴⁹⁴ STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie*, s. 50.

⁴⁹⁵ (anon.): Zájem o vysazování moruší stále stoupá, in: *Venkov*, roč. 40, 1945, č. 14, s. 2.

hedvábnické spolky. Svaz měl zajišťovat především organizační záležitosti, zatímco Hedvábnický ústav se měl nadále starat o odborné záležitosti.⁴⁹⁶

Finální úprava organizace zemědělských spolků měla vypadat pro hedvábnictví následovně. Od roku 1942 existoval Svaz zemědělství a lesnictví pro Čechy a Moravu, který se členil na Zemský svaz zemědělství a lesnictví pro Čechy v Praze a pro Moravu v Brně,⁴⁹⁷ k nim byly přiřčeny Zemské svazy chovatelů hospodářského zvířectva, jejichž součástí byla v každé z obou zemí Zemská skupina chovatelů drobného zvířectva. Ta se dělila na řadu zemských odborných skupin, mezi něž patřila též Zemská odborná skupina hedvábnictví – jedna v Čechách a druhá na Moravě. V rámci protektorátu existovaly též tři hedvábnické spolky: v Praze, v Brně a v Roudnici nad Labem. Jako čtvrtý přibyl královéhradecký, ale tento počet neměl být dle úvah Hedvábnického ústavu v Hradci Králové definitivní. Počítáno bylo s postupným zřizováním dalších spolků. Počet měl korelovat s nárůstem počtu chovatelů tak, aby v oblasti každé okresní pobočky Zemského svazu chovatelů hospodářského zvířectva (Okresní sdružení chovatelů hospodářského zvířectva), jejichž gesce se kryla se soudními okresy, působil jeden malý spolek, jehož jednatelem by byl vybraný odborný úředník pro chov drobného hospodářského zvířectva pobočky svazu.⁴⁹⁸ Do té doby, než by nastal předpokládaný zvýšený zájem o chovatelství bource, muselo stačit, že jeden spolek byl přiřčeno k pobočkám Zemských svazů zemědělství a lesnictví, kterých bylo v Čechách deset na tři hedvábnické spolky.⁴⁹⁹ Krajská pobočka Svazu zemědělství a lesnictví nařídila svolat funkcionáře všech chovatelských spolků (chovatelé skotu, prasat, ovcí a drobného zvířectva) soudního okresu Hradec Králové k pracovní poradě konané již 16. února 1944, aby byly za jejich přítomnosti projednány všechny záležitosti týkající se budoucího přiřčeno spolků do Okresního sdružení chovatelů hospodářského zvířectva v Hradci Králové.⁵⁰⁰

---

⁴⁹⁶ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 41; srov. SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Sdělení předsedy, 1944.

⁴⁹⁷ Vládní nařízení č. 294/1942 Sb. o organizaci zemědělství a lesnictví v Čechách a na Moravě, in: *Sbírka zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava, 1942* [online], [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/10405/0/2/vladni-narizeni-c-294-1942-sb-o-organizaci-zemedelstvi-a-lesnictvi-v-cechach-a-na-morave>.

⁴⁹⁸ ONDRÁK, František: Organizace našeho hedvábnictví, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITASEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 4.

⁴⁹⁹ SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Sdělení předsedy, 1944.

⁵⁰⁰ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Z příkazu krajské pobočky..., 1944.

Cílem bylo zajistit co nejužší styk chovatelů bource s ostatním zemědělstvím.⁵⁰¹ Zemským odborným skupinám hedvábnictví byl po rozpravách s Hedvábnickým ústavem udělen ministerstvem zemědělství dozor nad prováděním „úkolů zvelebovacích, jako např. udílení podpor na nákup moruší a na zřízení vzorných chovů, část propagace apod.“⁵⁰² Centrálním úkolem bylo organizování chovatelů a hájení jejich zájmů. Rozdělení kompetencí tedy proběhlo dle předpokladů, závěrem bylo stanoveno, že ústav i svaz „pracují svorně na společném úkolu, povznesení našeho hedvábnictví.“⁵⁰³ Tato reorganizace způsobila ale spíše zmatek, jak lze doložit i ze spolkové zprávy Edvína Vitáska: „Spolek bude pokračovat v dosavadní činnosti. Jeho budoucnost ale není nikterak jasná.“⁵⁰⁴ V nejbližší době pak Vitásek očekával zřízení nějakého dalšího hedvábnického spolku pro východní Čechy, který sníží královéhradecké organizaci kompetence jen na politické okresy Hradec Králové, Dvůr Králové nad Labem, Náchod a Rychnov nad Kněžnou.⁵⁰⁵

V únoru 1945 ještě ústav vyvíjel řadu aktivit, především se jednalo o distribuci sazenic a vylíhlých housenek bource, navíc získal bývalý vojenský objekt v Hradci Králové – Farářství na provozní budovu k morušové školce. Jednalo se ale o poslední výraznější akce ústavu.

Tak jako končila krvavá válka, postupně ukončil svou činnost i Hedvábnický spolek. Nic na tom nezměnilo květnové osvobození Československa a postupná obnova hospodářského života. Předseda Vitásek se vrátil k činné vojenské službě v československé armádě, na svou spolkovou funkci rezignoval, a dokonce z organizace vystoupil.⁵⁰⁶ V říjnu se vzdal funkce i pokladník Dvořák.⁵⁰⁷ Ze spolkového rejstříku byl spolek vymazán až po pěti letech, během nichž byl ale pod formálním předsednictvím Jaroslava Holubáře dokonale pasivní. Výmazem spolku dne 27. ledna 1950 učinilo spolkové hedvábnictví na Hradecku poslední a do dnešních dnů definitivní tečku. Hedvábnický ústav zanikl již 31. prosince 1946 a jeho agenda přešla na odbor Jednotného svazu českých zemědělců. Odbor organizačně záležitosti nezvládl a ke krizi přispělo též chladné a deštivé počasí. Pracovní náplň byla předána opět dál – tentokrát na Hedvábnický odbor Jednoty chovatelů drobného hospodářského zvířectva v Praze,

---

⁵⁰¹ ONDRÁK, František: Organizace našeho hedvábnictví, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 4.

⁵⁰² Tamtéž, s. 5.

⁵⁰³ Tamtéž.

⁵⁰⁴ SOKA HK, HS HK, inv. č. 1, kart. 1, Sdělení předsedy, 1944.

⁵⁰⁵ Tamtéž.

⁵⁰⁶ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Dopis p. Dvořákovi, Edvín Vitásek, Hradec Králové 7. 10. 1945; SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Dopis Edvína Vitáska o vystoupení ze spolku.

⁵⁰⁷ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Dopis p. Vitáskovi, Václav Dvořák, Černilov 12. 10. 1945.

ve kterém působil i Jan Krejčík⁵⁰⁸, prvorepublikový propagátor hedvábnictví. Časem byly vyhlášovány různé ambiciózní plány, řadou odborníků prosazovány různé koncepty chovu i pěstování: např. v roce 1957 publikuje František Ondrák v díle *Hedvábnictví*⁵⁰⁹ plán chovu bourců v rámci Jednotných zemědělských družstev dle sovětských metod. Tyto postupy si pochvaloval i Krejčík,⁵¹⁰ který by se s Ondrákem v dřívějších dobách jen těžko shodl.⁵¹¹

Vznikaly též propagační materiály pro mládež (např. Státní nakladatelství dětské knihy vydalo roku 1956 knihu s motivy socialistického realismu – *Hedvábné vlákno*⁵¹² spisovatele Zdeňka Mand'áka, jenž za pomoci schematizovaných postav líčí strastiplnou, budovatelskou i dobrodružnou hedvábnickou práci pionýrské skupiny a mičurinského kroužku) a postupně byli schopni českoslovenští chovatelé vyprodukovat až 15 tun surového hedvábí ročně. Roku 1963 ale došlo v Československé socialistické republice k rozhodnutí této hospodářské činnosti zanechat.⁵¹³

Nedostatek pracovních sil negativně poznamenal družstvo HEDOP, které nyní nezvládalo zpracovávat ani poměrně nízkou domácí produkci. Navíc nedošlo k obnově poptávky, takže jediným odbytištěm zůstávalo zdravotnictví se zájmem o chirurgické hedvábí. Začátkem srpna 1946 bylo družstvo vypovězeno z pronajatých místností firmy Steinský-Sehnoutka, a tím skončilo i ono.⁵¹⁴ Následná transformace československého hospodářství se tedy družstva již nedotkla.

---

⁵⁰⁸ Pro vnitřní potřeby později sepsal stručné návodné pojednání: SOKA HK, V HK, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, KREJČÍK, Jan: *Chov bource morušového, Praktický návod pro práci instruktorů hedvábnictví a chovatelů*, Praha, Hedvábnický odbor jednoty chovatelů drobného hospodářského zvířectva v Praze, 19 s.

⁵⁰⁹ ONDRÁK, František – HOFMAN, Jaroslav: *Hedvábnictví*, 1. vyd., Praha, Státní zemědělské nakladatelství 1957, 167 s.

⁵¹⁰ SOKA HK, V HK, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, KREJČÍK, Jan: *Chov bource morušového*, s. 3.

⁵¹¹ Neshody nejsou patrné jen z analýzy pramenů, nýbrž je jako důvod neúspěchů některých hedvábnických organizací během první republiky explicitně zmiňuje i Edvín Vitásek: VITÁSEK, Edvín: Podmínky pro výnosnost chovu bource morušového, in: *Sborník České akademie technické*, roč. 16, 1942, č. 5, s. 374.

⁵¹² MANDÁK, Zdeněk: *Hedvábné vlákno*, Praha, SNDK 1956, 224 s.

⁵¹³ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 41; srov. ŠEJBL, Jan: Vzestupy a pády českého hedvábnictví. Zapomenuté dějiny chovu bource morušového v českých zemích, in: *Textil v muzeu*, s. 94.

⁵¹⁴ LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, s. 41–42.

4 Didaktická část

4.1 Zařazení tématu v rámci výstupů RVP ZV

Dějepis je zařazen do vzdělávací oblasti *Člověk a společnost* spolu s výchovou k občanství. Historii hedvábnictví bychom mohli zařadit hned do několika velmi širokých očekávaných výstupů. Pro 19. století je to výstup „*vysvětlí podstatné ekonomické, sociální, politické a kulturní změny ve vybraných zemích a u nás, které charakterizují modernizaci společnosti.*“⁵¹⁵ Spolkový život a budování občanských společenstev s hospodářskými a sociálními cíli se jeví jako jeden z mnoha charakteristických jevů tzv. moderní společnosti.

Z celého výše vypracovaného textu vyplývá, že hedvábnictví prostupuje jiný očekávaný výstup, tj.: „*zhodnotí postavení Československa v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí.*“⁵¹⁶ Hedvábnictví je textilním odvětvím, který kupříkladu zasáhla světová hospodářská krize a ekonomické i sociální procesy s ní spojené by žákům mohli vhodně demonstrovat ono vnitřní prostředí Československa.

Hedvábnictví lze taktéž využít jako společný předmět zájmu několika dalších vyučovacích předmětů. Nabízí se především chemie (např. zpracování zámotků) a přírodopis (např. samotný vznik tohoto živočišného vlákna).⁵¹⁷ Inspirovat se můžeme taktéž výše uvedeným pedagogickým číslem časopisu *Českomoravské hedvábnictví*.⁵¹⁸ V dané době se podařilo mnohým pedagogům realizovat téma snad ve všech vyučovacích předmětech – tělesnou výchovou počínaje a matematikou konče.

Při tvorbě didaktického materiálu jsem nakonec využil průřezové téma *Mediální výchova*. V současném edukačním procesu reprezentují tzv. průřezová témata „*okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání.*“⁵¹⁹ Aktuální problémy současného světa mají ale povětšinou kořeny v historii a objevují se v různých dějinných etapách. Při mém bádání jsem narazil na řadu textů, které se snaží manipulovat s daty takovým způsobem, aby přiměly čtenáře věnovat se hedvábnictví.

---

⁵¹⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], Praha, MŠMT 2021, s. 56, [vid. 25. 11. 2022], dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

⁵¹⁶ Tamtéž, s. 57.

⁵¹⁷ O těchto mezipředmětových vztazích pojednal již ŠEJBL, Jan: Bourec morušový ve školní výuce, in: *Biologie-Chemie-Zeměpis*, roč. 25, 2016, č. 5, s. 219–227.

⁵¹⁸ *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 33–44.

⁵¹⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], Praha, MŠMT 2021, s. 124, [vid. 25. 11. 2022], dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

Takováto manipulace není záležitostí jen zkoumaného období, naopak se s ní setkáváme v současném světě častěji a častěji. Ve 21. století jsme pro tento jev přejali ze zahraničí označení *dezinformace*.⁵²⁰ Mediální manipulace je v demokratickém světě odsuzována, je na ni poukazováno nejen jako na nemorální jev, ale v krajních případech ji lze hodnotit jako trestnou činnost.⁵²¹ Aktuálnost tohoto problému lze podepřít mnoha současnými články.⁵²²

Žáci základních škol si v procesu zvaném sekundární socializace formují své životní postoje, které mohou být formovány velmi negativně právě skrze manipulaci. Ačkoli nejsou jedinou ohroženou skupinou, kratší životní zkušenost může právě v těchto věkových skupinách snížit odolnost proti dezinformacím.⁵²³ Je proto třeba, aby škola učila žáky porovnávat jednotlivé informace, zařazovat je do kontextů a kriticky je hodnotit. Také za tímto účelem byla vymezena *Mediální výchova*, která by měla prostupovat všechny výukové předměty (ačkoli způsob realizace cílů je v gesci jednotlivých škol) – na prvním místě právě vzdělávací oblast *Člověk a společnost*.

Cílem *Mediální výchovy* je mediální gramotnost, která je v tomto kontextu charakterizována jako „*schopnost analyzovat nabízená sdělení, posoudit jejich věrohodnost a vyhodnotit jejich komunikační záměr, popřípadě je asociovat s jinými sděleními*.“⁵²⁴ Taktéž historik pro co největší objektivnost svých závěrů musí na prameny tímto způsobem nahlížet, komparovat je s jinými etc. Při výuce dějepisu lze proto mediální gramotnost velmi účinně pěstovat. Využit je možno aktivizační způsob výuky, při kterém žáci pracují s konkrétními historickými prameny, porovnávají je a vyvozují z nich závěry za účelem přiblížení se badatelské práci. Tyto dovednosti pak mohou využít v současném světě zcela obdobným způsobem. Odhalí tak snáze různé metody manipulace a k současným textům přistupují s odstupem kritického myšlení.

---

⁵²⁰ Dezinformace, in: *Wikipedie – Otevřená encyklopedie* [online] aktualizováno 19. 11. 2022 [vid. 20. 11. 2022], dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Dezinformace>.

⁵²¹ BINKA, Bohuslav: *Média a realita, média a manipulace*, Brno, Masarykova univerzita v Brně 2006, 36 s. ISBN 80-210-4199-4.

⁵²² VALÁŠEK, Lukáš: Babišova vláda dezinformace neřešila. Proti lžím teď po nocích bojují dobrovolníci, in: *Aktuálně.cz* [online], 28. 1. 2022 [vid. 20. 11. 2022], dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/babisova-vlada-dezinformace-neresila/r~a08bf9e07ab811ecb13ca1f6b220ee8/>.

⁵²³ JEDLIČKA, Richard, et al.: *Poruchy socializace u dětí a dospívajících*, Praha, Grada 2015, 544 s. ISBN 978-80-247-5447-5.

⁵²⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], Praha, MŠMT 2021, s. 136, [vid. 25. 11. 2022], dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

4.2 Popis pracovního listu a možnosti jeho využití

Mnou vytvořený pracovní list se nachází v *Přílohy práce (Obrázek 18)*. Skládá se ze samotného pracovního listu a metodických pokynů pro učitele.

Je zamýšlen pro žáky 9. třídy ZŠ, jelikož právě v tomto ročníku, pokud výuka dějepisu probíhá chronologicky, je žákům představena doba první republiky a protektorátu Čechy a Morava. Navíc se žáci nachází ve věku, ve kterém již mohou reflektovat mnohé problémy současného světa detailněji a jejich myšlení je kritičtější než v předchozím období.⁵²⁵

Vybral jsem dva historické prameny, které budou žákům postupně předloženy. Prvně se jedná o článek z *Českomoravského hedvábnictví*, který měl vzbudit větší důvěru u zájemců o chov.⁵²⁶ Článek prokazatelně manipuluje s daty, když uvádí, že moruší ubylo v Československu během mrazivé zimy 1929 pouze 5 %. Druhým pramenem je *Statistická příručka republiky Československé* z roku 1932, jež uvádí objektivnější data (22 %).⁵²⁷ Jejím cílem není někoho přesvědčit, nýbrž poskytnout dalším institucím kvalitní informace. Právě proces komparace obou pramenů je pro pěstování oné mediální gramotnosti velmi přínosný. Pracovní list jsem opatřil také obrazovou přílohou, která ilustruje morušový list, a krátkým slovníkem pojmů, který má žákům předat důležité výchozí informace pro další práci.

Textová analýza nesouvisí jen s dějepisem, podstatné jsou rovněž znalosti ze vzdělávací oblasti *Jazyk a jazyková komunikace*, tj. ve struktuře RVP ZV především český jazyk a literatura a cizí jazyk. Pracovní list tak má nutně mezioborové propojení s těmito předměty (znalosti týkající se publicistického a odborného stylu).⁵²⁸

Didaktický materiál by měl být předložen na začátku vyučovací jednotky. Jednotlivé textové ukázky jsou doplněny otázkami a úkoly, které má žák s oporou textů i předchozích znalostí samostatně vypracovat. Nabízí se ale i práce v páru či v menších skupinách. Do pracovního listu jsem připojil sadu otázek, která by měla podpořit diskusi v druhé části vyučovací jednotky. Tyto otázky jsou zde uvedeny jen pro přehlednost, tištěná varianta předložená přímo ve výuce by je ale obsahovat neměla, jelikož předem odhalují mnohé závěry,

---

⁵²⁵ Vývojové etapy člověka jsou z různých pohledů podrobně popsány např. v: VÁGNEROVÁ, Marie – LISÁ, Lidka: *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*, 3. vyd., Praha, Karolinum 2021, 542 s. ISBN 978-80-246-4961-0.

⁵²⁶ (red.): *Dotazy z praxe*, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 7.

⁵²⁷ *Statistická příručka republiky Československé*, roč. 4, 1932, č. 1, s. 71.

⁵²⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], Praha, MŠMT 2021, s. 16–29, [vid. 25. 11. 2022], dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

na nimž by se měl žák dopracovat sám. Podrobněji viz 4.2.1 *Metodické pokyny k didaktickému materiálu*.

4.2.1 Metodické pokyny k didaktickému materiálu

Před realizací vyučovací jednotky s oporou tohoto didaktického materiálu by měl učitel vědět, že první část pracovního listu obsahuje malý slovník pojmů. V jednoduchosti je zde vysvětlen pojem hedvábnictví, charakterizován československý Státní úřad statistický a přiblížena zima roku 1929. Tyto informace jsou stěžejní pro další práci. Žáci by např. nemuseli vnímat statistický úřad jako věrohodnou instituci apod.

Autoři prvního textu zcela očividně manipulovali s daty ve svůj prospěch. Snažili se prokázat, že moruším se v našem prostředí daří. Druhý text toto stanovisko sice do jisté míry potvrzuje, nikoli však v takové míře, jak tvrdí text první. První text se jeví jako text odborný, jeho funkce je ale především persvazivní. Žáci jsou prvně postaveni před první text, ze kterého mohou vyvodit, že je důvěryhodný. Na základě takových informací mají vyvodit hlavní myšlenky díla, tj. že moruše zimu přestály velmi dobře, ostatní ovocné stromy nikoli. Čtvrtý úkol má připomenout, že odborný text není charakteristický pouze odbornými jazykovými prostředky, číselnými daty apod., ale také objektivností, odkazováním na relevantní zdroje atd.

Druhý text by měl žáky přesvědčit o tom, že je nutno některá stanoviska přehodnotit. K dispozici mají data sesbíraná institucí, o které vědí, že se snažila být co nejobjektivnější – především z praktických důvodů. Procentuální hodnoty se tedy najednou mění.

V obou textech si žáci mají připomenout, o jaká historická období se jedná. Společnost v roce 1940 nebyla např. tak svobodná jako ta v roce 1932. Takové uvědomění má následně pomoci rozvíjet závěrečnou diskuzi nad problematikou manipulace. Poslední otázka otevírá problematiku komunikačního záměru mluvčího či pisatele. Žáci by měli dojít k tomu, že i když první text může nést charakteristické znaky odborného textu, záměrem není pouze informovat, ale také přesvědčit čtenáře. I když to není v otázce explicitně zmíněno, měli by žáci své závěry umět podložit konkrétními pasážemi z textů, případně komparací dat. Např.: *„záměrem prvního textu je čtenáře přesvědčit – podepřít to lze užítými přídatnými jmény, kontrastně: negativně zabarvenými u zimy, pozitivně zase v případě moruší, proto byla také upravena procenta, aby moruše působily odolněji, než tomu skutečně bylo.“*

Součástí pracovního listu již nejsou otázky, které mají navodit diskuzi. Je to z toho důvodu, že odhalují některé závěry, ke kterým mají žáci dojít sami. Navodit mají především diskuzi o morální rovině sledovaného problému. *„Lze takto při tvorbě textů opravdu*

postupovat? Lze úpravu dat omluvit tím, že v principu mají autoři textu pravdu.“ Žáci se přitom nemusí shodnout, měli by proto být učitelem vedeni k pravidlům demokratické a rovné diskuze.

Poslední otázky se zaměřují na soudobý svět, ve kterém se žáci pohybují. Týkají se důvěry či možné nedůvěry k současným médiím i institucím demokratického zřízení České republiky. Pokud žáky žádná instituce nenapadne, měl by si učitel některé z nich předem připravit, či dát žákům prostor vyhledat je na internetu. Začít přitom můžeme i u samotné osoby učitele a školských institucí: *„Důvěřujeme informacím, které nám předkládá učitel? V jakých příkladech bychom jim nemuseli věřit?“* Není nutné hledat okolnosti ztráty důvěry v nastolení nedemokratických režimů, manipulace se přeci může dopustit i spolužák, když nás přesvědčuje, abychom mu něco zapůjčili, začali chodit na stejný kroužek jako on atp. Od důvěrně známých, konkrétních jevů se postupně můžeme dopracovat k obecnějším, které přesahují rámec školy.

Závěr

Hlavní cíl diplomové práce – zmapovat dějiny zájmového hedvábnictví ve východních Čechách v první polovině 20. století a zhodnotit hedvábnickou činnost v rámci soudobých snah hospodářských i vzdělávacích – byl v rámci možností daných stavem dochovaných pramenů naplněn. Do vzniku Československé republiky se podařilo zmapovat podstatné momenty z dějin hedvábnictví, které souvisely s pozdějším zvýšeným zájmem o tento textilní obor. Období, v němž hedvábnictví v českých zemích zažívalo recesi, nebylo po této stránce tak úpadkové, jak dosud badatelé předpokládali. Hedvábnictví se namísto hedvábnických spolků věnovaly spolky chovatelské. Také školní mládež pod vedením učitelů tuto činnost dále pěstovala z důvodů naučných, přírodovědeckých, ale také pro zábavu, jako koníček, případně pro drobný přivýdělek, jelikož pražský hedvábnický spolek se stále snažil vyplácet peněžité odměny. Právě tou dobou vyrůstala generace, která později stála u obnovy zájmového hedvábnictví, u vzniku nových hedvábnických organizací i institucí. Uvedená zjištění jsou podepřena hojným počtem vzpomínek prvorepublikových a protektorátních chovatelů bourců, pěstitelů moruší a publikačně činných odborníků.

Propagátoři 19. století se pokoušeli rozšířit hedvábnictví především u školní mládeže, tento cíl se jim tedy podařilo naplnit, i když ne v rozsahu, jaký si asi původně představovali. Spojení této činnosti se zábavou ale umožnilo, že se mnozí bývalí žáci učitelů, kteří hedvábnictví propagovali, v příhodných okamžicích k tomuto textilnímu odvětví vrátili, a dokonce ho díky novým možnostem a aktuálnímu vědeckému poznání dále rozvinuli.

Bez ohledu na to, že se čím dál tím více rozšiřovala výroba umělého hedvábí, na což v textu práce rovněž odkazují, zájem o přírodní, pravé hedvábí v Československu neustal. Hedvábí zůstávalo symbolem luxusu, navíc se začalo pozvolna uplatňovat ve zdravotnictví. Poptávka zavedla podnět ke vzniku Hedvábnického ústavu v Hradci Králové, ale také dalším institucím a organizacím na území Československa. Hedvábnický ústav v Hradci Králové, který vznikl ve 20. letech 20. století, si brzy vybojoval v tomto odvětví primát. Pražská konkurence se ale nevzdala snadno a podařilo se vysledovat, že rivalita se brzy přesunula do osobní roviny a přetrvávala ještě po roce 1945.

Hedvábnický ústav v Hradci Králové s celostátní působností postupně získal monopolní postavení na trhu se zámotky a vajíčky. Bez jeho přičinění se hedvábnictví mohl věnovat jen málokdo. Činnost ústavu byla proto v dobovém tisku bedlivě sledována a každé pochybení zevrubně kritizováno. V současné literatuře stále převládá pohled kritický. Některé námitky k jeho činnosti jsou zcela opodstatněné – kupříkladu jeho propagační činnost selhávala, jelikož

se snažila působit spíše odborně a opomíjela přímý kontakt s případnými novými zájemci o chov. Tento aspekt se mi podařilo porovnat s činností úspěšných hedvábnických organizací 19. století a přiblížit tím některé nedostatky v aktivitách ústavu. Příkladem může být slabší zapojování školských institucí. Přesto na základě bádání tvrdím, že převládající striktně kritický pohled není na místě. Během první republiky se ústavu podařilo hedvábnictví podepřít moderními odbornými základy. Vznikla kupříkladu první česky psaná vědecká literatura na toto téma (*Hedvábnictví v praxi*⁵²⁹ od Františka Ondráka) a ústav se stal místem, kde se mohli odborníci scházet, předávat si informace, vzdělávat se a tvořit. To bylo zřejmě jedním z důvodů, proč v Čechách a na Moravě v období protektorátu stále vycházela hedvábnická literatura především české provenience, nikoli německy psaná pojednání či jejich překlady. Ačkoli se za poznáním přímo do hedvábnických center Německé říše jezdilo a účastníci těchto zájezdů o nich s nadšením (ať už upřímným či nuceným) referovali, zkušených odborníků se v Hradci Králové koncentrovalo dostatek. Tzv. hedvábnický plán byl opřen především o jejich erudici. Ještě v období 50. – 70. letech 20. století opírá František Ondrák svá odborná pojednání⁵³⁰ o řadu výsledků své práce pro prvorepublikový Hedvábnický ústav v Hradci Králové. Zde je tedy zjevná jak personální, tak konceptuální kontinuita.

Hedvábnictví během první republiky se sice obnovilo a chovatelé svou produkci navyšovali, přesto ale nestíhali saturovat domácí tkalcovny hedvábnou surovinou. Poptávka po zboží totiž neuvěřitelným tempem vzrůstala. Ve 30. letech do hedvábnictví, resp. do všech textilních odvětví, zasáhla hospodářská krize. Především klesla výkupní cena zámotků na světovém trhu a domácí chov se stával finančně nevýhodnou činností.

Ústav se zprvu snažil domácí výkup finančně podporovat, ale jelikož se do podobné činnosti nezapojil – resp. nemohl zapojit – stát, ocitlo se hedvábnictví v zásadní krizi. Tak jako v jiných odvětvích bylo východisko spatřováno v koncentraci, monopolizaci a ve státních zásazích do ekonomiky. Vznikla tak např. družstevní přádelna HEDOP. Společně s dopady hospodářské krize sledujeme v hedvábnictví silný odliv chovatelů a tato sestupná tendence trvá až do vzniku protektorátu Čechy a Morava. Úspěšné řešení v kontextu doby zřejmě ani nebylo uskutečnitelné.

---

⁵²⁹ ONDRÁK, František: *Hedvábnictví v praxi*, Hradec Králové, Hedvábnický ústav v Hradci Králové 1928, 167 s.

⁵³⁰ Např.: ONDRÁK, František – HOFMAN, Jaroslav: *Hedvábnictví*, 1. vyd., Praha, Státní zemědělské nakladatelství 1957, 167 s.; ONDRÁK, František et al.: *Dynamika a hlavní směry vývoje textilního průmyslu v Československu a ve světě v letech 1955-1970*, sv. 2, Liberec, Státní výzkumný ústav textilní 1972, 274 s.

V kapitole věnované prvorepublikové problematice se mi podařilo splnit další cíl práce, tj. zevrubně ozřejmit problematiku klimatu českých zemí a jeho vliv na tuzemské pěstitelské a chovatelské snažení. Zjistil jsem, že v rámci propagace čeští hedvábníci zveřejňovat pouze pro ně výhodné statistické údaje, se kterými navíc záměrně manipulovali ve prospěch svých argumentů. Informace zveřejňované některými hedvábnickými odborníky byly často v rozporu s daty Státního úřadu statistického. Statistický úřad ale přesto nashromáždil podklady, které svědčí o tom, že moruše snáší i extrémně nízké teploty (např. v roce 1929) a jejich odolnost je mnohdy opravdu vyšší než u běžně pěstovaných ovocných dřevin. Po prostudování v práci uvedených přírodovědných textů jsem dospěl k názoru, že je to způsobeno pozdějším pučením moruší. Jelikož je ale listí moruše především zjara využíváno jako krmivo pro bource, stává se dřevina choulostivou na teplotní výkyvy. Právě v této fázi je autory, kteří jsou k pěstování moruší kritičtější, hodnocena jako dřevina pro lokální klima nevhodná. Pěstitelé a odborníci z hedvábnického ústavu však již v této době opakovaně prokázali, že dostatečnou péčí lze moruše před nepřízní počasí chránit. Snažili se tyto postupy plošně předávat tiskem, řada pěstitelů je ale nedodržovala. Hedvábnictví tedy nebylo závislé ani tak na kolísavosti počasí, jako spíše na míře poučenosti.

Po vzniku protektorátu Čechy a Morava zažilo české hedvábnictví opět konjunkturu. Byla způsobena tím, že hedvábí se stalo strategickou surovinou potřebnou pro německé válečné snažení. Na to ale čeští hedvábníci, kteří postupně využili nové propagační prostředky, především časopiseckou a filmovou tvorbu, moc neupozorňovali. V Hradci Králové, kde ve své činnosti pokračoval hedvábnický ústav, dokonce vznikla nová hedvábnická organizace, v jejíchž aktivitách jsem vysledoval pokusy o návrat k činnostem České hedvábnické jednoty v Hradci Králové v 19. století. Ačkoli nový královéhradecký spolek nezískal masovou členskou základnu, svépomocí vysazoval ve východních Čechách moruše, oslovoval jednotlivé učitele škol a předseda spolku Edvín Vitásek tyto školy objížděl a snažil se jim pomáhat. Na různých schůzích byla jednota a činnosti Atanáše Kopeckého připomínány coby vzor správné hedvábnické propagace i práce.

Hedvábnický ústav, který sám přišel s tzv. hedvábnickým plánem, jehož finálním cílem bylo pozvednout hedvábnickou produkci Čech a Moravy, se zasloužil o vysázení úctyhodného počtu moruší v řádu statisíců. Plán sice počítal s počty vyššími, přesto se jedná o úspěch nezanedbatelný. Na stranách nové tiskové platformy *Českomoravské hedvábnictví* se věnoval odborné problematice, ale také pedagogickému působení a české hedvábnické historii. K zapojení mnoha škol docházelo povinně, což s sebou neslo řadu rizik. Na rozdíl od 19. století

se nemuselo jednat o zábavu, ale naopak nepříjemnou povinnost spojenou s dalšími válečnými sbírkami na podporu německého vítězství. Pro veřejnost vznikl také film *Bourec morušový*, který byl v upravené verzi promítán též školní mládeži v rámci výuky. Na základě prostudovaných materiálů se domnívám, že ačkoli jsou prameny ovlivněny dobovou ideologií a propagandou, u mládeže měl film značný úspěch a k hedvábnictví se žáci i učitelé stavěli spíše pozitivně. Historický koutek časopisu umožňoval zveřejňovat vzpomínky na předchozí hedvábnická snažení, zvláště na území českých zemí. Vyhledávány byly kupříkladu staré moruše a s respektem bylo pojednáváno o hedvábnících, především učitelích a farářích, 19. století, jimž věnoval sám hospodářský ředitel ústavu Bohumil Weinzettel velkou část své publikace *Dějiny hedvábnictví v Čechách*.⁵³¹

Tento jev lze zařadit po bok českých kulturních snah z let 1939–1945. Edvard Beneš po abdikaci na svou prezidentskou funkci v říjnu 1938 pronesl v rozhlasovém projevu: „*Koruna stromu naší vlasti je osekána, ale kořeny národa tkví pevně v jeho zemi. Sestupme ke kořenům, soustředme všechny svou starou rodovou sílu do nich, jako jsme to ve svých dějinách učinili již několikrát, a koruna opět po čase vyrazí svými ratolestmi.*“⁵³² Tento sestup ke kořenům se v kultuře projevil preferencí české umělecké tvorby, reprodukcí a reedicí klasiků a zvýšeným zájmem o folklór. Výjimku netvořili ani čeští občané Hradce Králové.⁵³³ Také na hedvábnictví lze dle mého názoru a výsledků bádání nahlížet v tomto období jako na návrat k jakýmsi kořenům a regionálnímu aktivismu. Protektorátní hospodářské snahy nacisté účelně podporovali, což prokazuje řada českých návštěv Říše s cílem přenést vysledované hedvábnické postupy z Německa na území protektorátu. Přesto členská základna hedvábnického spolku byla čistě česká, redaktory a přispěvateli tematického časopisu byli rovněž Češi. Hedvábnictví se tedy stalo dobrou bází pro reminiscenci osobností 19. století zřetelně se hlásících k české národnosti, kterou byl pro Hradec Králové kupříkladu při různých událostech opakovaně připomínaný Atanáš Kopecký.

Změny, které do hospodářství vnesla nacistická nadvláda, měly na české hedvábnictví zpočátku pozitivní dopad. Vše možná podpora ze strany ministerstev zemědělství i školství byla v kontrastu s první republikou hedvábníky radostně vítána. Dařilo se jim prosazovat vlastní

---

⁵³¹ WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, Hradec Králové, Hedvábnický ústav v Hradci Králové 1941, 67 s.

⁵³² ADAM, Tomáš: Edvard Beneš: Poslední rozhlasový projev 5. října 1938, in: *fronta.cz* [online], 2003 [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.fronta.cz/dokument/edvard-benes-posledni-rozhlasovy-projev-5-rijna-1938>.

⁵³³ BLÁHA, Radek – GRULICH, Petr – LENDEROVÁ, Milena, et al.: *Hradec Králové*, s. 521–522.

koncepte, které by dříve realizovat zřejmě nešlo – např. zavádět ve školách hedvábnictví jako povinnou součást výuky nebo zřídit síť hedvábnických inspektorů, kteří by měli funkci nejen pomocnou, ale také dozírací. Ačkoli se jednalo o postupy nastavené již dříve v Říši, do českého prostředí byly implementovány na návrhy českých hedvábníků. Byť je možné, že by k tomu později došlo i bez nich. Hedvábnictví zažívalo nebyvalý úspěch, nadšené přijímání centralizace a všemožných nařízení v rámci hedvábnického oboru zřejmě později vedlo odborníky, jako byli František Ondrák nebo Jan Krejčík, k tomu, aby podobné výhody propagovali i později v rámci jednotných zemědělských družstev a plánovaného hospodářství během 50. let 20. století. I zde je tedy doložitelná personální kontinuita.

Mé bádání prokázalo, že obdobně jako v 19. století se propagace spolkového hedvábnictví silně zaměřovala na učitele a vychovatele. Právě pro pedagogy bylo pořádáno nejvíce kurzů a pozornost na ně byla během protektorátu Čechy a Moravě výrazně soustředěna. Celé školy i jednotliví žáci se mohli zapojovat do soutěží o peněžité ceny, které ústav i spolek v Hradci Králové pořádal. Jakýkoli žákovský úspěch byl pak řádně uveřejňován. Stranou však zůstávaly církevní instituce. Na řadu farářů předchozího století sice bylo v dobovém tematickém tisku odkazováno (např. olomoucký farář Theodor Mayer), ale ve 20. století již duchovní významnou složku propagátorů hedvábnictví netvořili.

Pozdější německé válečné neúspěchy nakonec vedly k ukončení i tohoto hedvábnického období. Nelze s přesností určit, jakým směrem by se tuzemské hedvábnictví ubíralo, kdyby nacistické Německo dosáhlo svých cílů. Je možné, že by nadšení českých propagátorů hedvábnictví skončilo také, ale zcela odlišným způsobem. Na konci války se hedvábnictví potýkalo s novou reorganizací zemědělských spolků, ke kterým byly hedvábnické organizace přičleněny. Ačkoli navenek s ní čeští hedvábníci souhlasili, přáli jí úspěch a podotýkali, že se hedvábnictví začne jistě ubírat správnějším směrem, interní debaty se nesly očividně v jiném duchu. Předseda královéhradeckého spolku Edvín Vitásek si dokonce nevěděl rady s tím, jak reorganizaci regionálním chovatelům vysvětlit, a ve spolkové zprávě zazněla skeptická slova o nejasné budoucnosti.

Diplomová práce dle mého soudu splnila stanovené cíle, ale zároveň otevřela řadu dalších badatelských otázek. Pozornost by mohla být dále soustředěna na následující historické období, tj. třetí republiku a na období komunistického režimu. Hradec Králové by ale již nemohl být středem pozornosti, neboť hedvábnický spolek i hedvábnický ústav zde zanikly. Zajímavým námětem pro další bádání se jeví osobnost Františka Ondráka a Jana Krejčíka, neboť oba muži se propagací hedvábnictví věnovali ještě dlouho po druhé světové válce. Nabízí se též propojení

dějin zájmového hedvábnictví a hedvábnického průmyslu v českých zemích, jelikož tato témata spolu úzce souvisí, byť byla doposud zpracovávána odděleně. Domnívám se, že by byl vytvořen mnohem ucelenější a přehlednější pohled na české hedvábnictví.

Konečně v práci předkládám v pořadí čtvrtou kapitolu věnující se didaktickému potenciálu historie hedvábnictví. Nastínil jsem několik návrhů, jak by šlo téma ve vyučovacím procesu využít. Sám jsem se při tvorbě didaktického materiálu přiklonil k rozvíjení mediální gramotnosti žáků prostřednictvím práce se dvěma prameny, s nimiž jsem se během bádání setkal. Úloha žákům přibližuje práci historika (badatelská výuka), ale rozvíjené dovednosti lze velmi dobře využít rovněž v běžném životě, v němž se setkáváme s manipulací či tzv. dezinformacemi. Podařilo se mi vypracovat též metodické pokyny pro práci s pracovním listem, který je k nalezení v přílohách.

Bibliografie

Literatura

BARTOŇKOVÁ-MOTTLOVÁ, Vlasta: Mé učitelství působení ve škole v Šumvaldě v letech nacistické okupace, in: PLŠKOVÁ, Ludmila – KRESTÝN, Jaroslav, et al.: *Historie školství v Šumvaldě 1666–2011*, Šumvald, Základní škola Šumvald 2011, s. 76–78.

BLÁHA, Radek – GRULICH, Petr – LENDEROVÁ, Milena, et al.: *Hradec Králové*, 1. vyd., Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2017, 919 s. ISBN 978-80-7422-504-8.

BOLDT, Andreas: *Heimat im Nationalsozialismus 1933 bis 1945. Von dem Heimatschutz / Naturschutz ueber "Blut und Boden" zum Freilichtmuseum Cloppenburg*, Bremen, Universität Bremen 1997, 26 s.

BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, 3. vyd., Praha, Prostor 2019, 768 s. ISBN 978-80-7260-409-8.

BUKOVSKÝ, Aleš: Kořeny našeho chovatelského koníčku sahají k hedvábnictví, in: *Chovatel*, roč. 58, 2019, č. 3, s. 49–52, ISSN 0323-1534.

BURIANOVÁ, Miroslava: *Móda v ulicích protektorátu*, Praha, Grada 2013, 288 s. ISBN 978-80-247-4791-0.

DANIŠ, Petr: *Děti venku v přírodě: ohrožený druh?*, Praha, Ministerstvo životního prostředí 2016, 39 s. ISBN 978-80-7212-610-1.

DONDA, Albert: *Textilní zboží a technologie I.*, 2. rozšířené vyd., Praha, Samcovo knihkupectví 1948, 849 s.

DVOŘÁK, Jiří: K pokusu Národohospodářského sboru jihočeského Praha o záchranu jihočeských tuhových těžarstev ve 30. letech 20. století, in: *Acta oeconomica Pragensia: vědecký sborník Vysoké školy ekonomické v Praze*, roč. 15, 2007, č. 7, s. 101–111, ISSN 0572-3043.

GRULICH, Petr: *Obchodní a živnostenská komora Hradec Králové 1910-1949: protektor hospodářských a nacionálně politických zájmů českých podnikatelů na severovýchodě Čech*, Praha, Scriptorium 2005, 213 s. ISBN 80-86197-64-6.

JAHNOVÁ, Petra: *Koželuži a koželužnictví v Třebechovicích nad Orebem a jeho přínos k rozvoji města*, bakalářská práce, Hradec Králové, Filosofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Katedra pomocných věd historických a archivnictví 2022, 76 s.

JAKUBEC, Ivan – EFMERTO VÁ, Marcela – SZOBI, Pavel – ŠTEMBERK, Jan: *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848–1992*, 1. vyd. Praha, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica 2008, 289 s. ISBN 978-80-245-1450-5.

JEŘÁBEK, Jindřich: *Historie a současnost hedvábnického průmyslu v Čechách a na Moravě*, Moravská Třebová, Hedva 1992, 131 s.

JINDRA, Zdeněk – JAKUBEC, Ivan, et al.: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, 1. vyd., Praha, Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum 2015, 524 s. ISBN 978-80-246-2945-2.

KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana: *Dějiny pedagogiky*, Praha, Grada 2008, 224 s. ISBN 978-80-247-2429-4.

KOPECKÝ, Jan: *Atanáš Kopecký a pokus o rozvoj hedvábnictví ve východních Čechách*, Bakalářská práce, Liberec, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci, Katedra historie 2020, 111 s.

KOVÁČIKOVÁ, Eva, et al.: *Ovocie a zelenina: potravinové tabulky*, Bratislava, Výzkumný ústav potravinársky 1997, 208 s. ISBN 80-85330-33-4.

KŘIVANCOVÁ, Svatava: *Rekordně nízké teploty vzduchu v mimořádně tuhé zimě 1928/29*, in: *Meteorologické zprávy*, roč. 52, 1999, č. 2, s. 50–54.

KUBAČÁK, Antonín: *Ministerstvo zemědělství v letech 1918–1948*, Praha, Ministerstvo zemědělství České republiky 2005, 126 s. ISBN 80-7084-463-9.

KUBŮ, Eduard – PÁTEK, Jaroslav: *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha, Karolinum 2000, 439 s. ISBN 80-7184-716-X.

KUKLÍK, Jan – GEBHART, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české XV.a: 1938–1945*, Praha, Paseka 2006, 623 s. ISBN 80-7185-582-0.

LAKUŠOVÁ, Ivana: *Počátky a východiska tvorby Otokara Březiny*, diplomová práce, Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Katedra českého jazyka a literatury 2018, 61 s.

LANČOVÁ, Tereza: *České stopy v Gorné Orjachovici*, in: *Porta Balkanica*, roč. 9, 2017, č. 1–2, s. 39–50, ISSN 1804-2449.

LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš: *Hradec Králové – Pardubice: rivalita ve východních Čechách*, in: Východočeský sborník historický, sv. 5, Pardubice, Východočeské muzeum v Pardubicích 1996, s. 245–261, ISSN 1213-1733.

LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, sv. 20, Praha, Historický ústav 1992, s. 33–42, ISSN 0231-7540.

LUŠTINEC, Jan – TLUSTÝ, Jaromír – NOSEK, Petr: *Jan Nepomuk hrabě Harrach: ze života českého kavalíra*, 1. vyd. Vrchlabí, Správa krkonošského národního parku 2018, 336 s. ISBN 978-80-7535-086-2.

MAŘÍKOVÁ, Martina: Italští pěstitelé moruší v Praze první poloviny 19. století, in: HOJDA, Zdeněk, et al.: *Naše Itálie, stará i mladá Itálie v české kultuře 19. století*, Praha, Academia 2012, s. 305–312. ISBN 978-80-200-2032-1.

NECHANICKÝ, Zdeněk: Z pozůstalosti..., in: PILÁTOVÁ, Agáta – PILÁT, Tomáš: *Podkarpatská Rus: Časopis Společnosti přátel podkarpatské Rusi*, roč. 25, 2015, č. 2, s. 14.

NEPRAŠ, Josef: *České včelařství*, Praha, SZN 1971, 336 s.

NOVOTNÝ, Jan – VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla – BRABENCOVÁ, Jana, et al.: *Biografický slovník českých zemí*, sešit 1, A, 1. vyd., Praha, Libri 2004, 155 s. ISBN 80-7277-215-5.

PÁVEK, Miloslav: *Textilní výroba v historickém přehledu I*, Praha, Národní technické muzeum v Praze 1971, 214 s.

PAVLÍČEK, Václav: Právo spolčovací, in: SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír, et al.: *Encyklopedie českých právních dějin VII. Svazek Právo pra – Prob*, Plzeň, Aleš Čeněk 2016, s. 378–387. ISBN 978-80-7380-648-4.

PILÁTOVÁ, Agáta – PILÁT, Tomáš: *Podkarpatská Rus: Časopis Společnosti přátel podkarpatské Rusi*, roč. 25, 2015, č. 2, 14 s.

PRŮCHA, Václav, et al.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992 1. díl, období 1918-1945*, Brno, Doplněk 2004, 580 s. ISBN 80-7239-147-X.

SOBĚHART, Radek: Patent spolkový (1852), in: SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír, et al.: *Encyklopedie českých právních dějin V. svazek Pa – Právní*, Plzeň, Aleš Čeněk 2016, s. 147–149. ISBN 978-80-7418-265-5.

STEINOVÁ, Šárka: Hedvábnictví v českých zemích do roku 1945, in: *Prameny a studie: Z historie zemědělství*, č. 48, Praha, Národní zemědělské muzeum Praha 2012, s. 36–54. ISBN 978-80-86874-40-1.

ŠEJBL, Jan: Bourec morušový ve školní výuce, in: *Biologie-Chemie-Zeměpis*, roč. 25, 2016, č. 5, s. 219–227, ISSN 1210–3349.

ŠEJBL, Jan: Vzestupy a pády českého hedvábnictví. Zapomenuté dějiny chovu bource morušového v českých zemích, in: *Textil v muzeu: historie a inspirace textilní průmyslové výroby a módní tvorby*, Brno, Technické muzeum v Brně 2016, s. 91–97. ISBN 978-80-87896-35-8.

ŠKALOUD, Vladimír: *Starosta Hradce Králové František Ulrich*, 1. vyd., Hradec Králové, Gaudeamus 1998, 138 s. ISBN 80-7041-494-4.

ŠMEJKALOVÁ, Martina: Výchova k vlastenectví, nebo nacistická indoktrinace?, in: *Soudobé dějiny*, roč. 17, 2010, č. 1–2, s. 121–157, ISSN 1210-7050.

ŠOUŠA, Jiří – NOVOTNÝ, Jan: Hradecký podnikatel Rudolf Steinský-Sehnoutka a pražský finanční svět, in: *Královéhradecko, historický sborník pro poučenou veřejnost*, Hradec Králové, Státní oblastní archiv v Zámrsku – Státní okresní archiv Hradec Králové, Muzeum východních Čech v Hradci Králové ve spolupráci se Studijní vědeckou knihovnou v Hradci Králové a Galerií moderního umění v Hradci Králové 2004, s. 243–252. ISBN 80-85031-51-5.

ŠTĚPÁNEK, Jiří: *Přídělové doklady z období protektorátu*, Praha, Odbor archivní správy a spisové služby MV 2010, 455 s. ISBN 978-80-86466-20-0.

TENČÍK, František: *Četba mládeže v počátcích obrození*, Praha, SNDK 1962, 107 s.

UHLÍŘ, Jan Boris.: *Sokol za protektorátu; organizovaná rezistence ČOS*, Disertační práce, Praha, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, Ústav českých dějin 2006, 391 s.

VELCOVÁ, Pavlína: *Inventář Hedvábný spolek Hradec Králové*, Státní okresní archiv Hradec Králové 1989, Archivní pomůcka č. 1028, NAD č 242, 6 s.

ZÁVODNÁ, Michaela – KADLEC, Petr: *Přehled hospodářských a sociálních dějin českých zemí do roku 1989*, Ostrava, Filozofická fakulta, Ostravská univerzita, Centrum pro hospodářské a sociální dějiny 2018, 303 s. 184. ISBN 978-80-7599-032-7.

Odborná přírodovědná a textilní literatura

KAPLAN, David L. – VUNJAK-NOVAKOVIC, Gordana – KIM, Hyeon-Joo – WANG, Yongzhong: Stem cell-based tissue engineering with silk biomaterials, in: *Biomaterials*, roč. 36, 2006, č. 27, s. 6064–6082, ISSN 0142-9612.

KISLINKOVÁ, Iva: *Genetické aspekty chovu bource morušového (Bombyx mori L.)*, Bakalářská práce, Brno, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita v Brně, Ústav experimentální biologie, Oddělení fyziologie a imunologie živočichů 2006, 60 s.

SEDLÁČKOVÁ, Barbora: *Vliv sericinů na kvalitu hedvábného vlákna*, diplomová práce, Přírodovědná fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Katedra medicínské biologie, České Budějovice 2009, 67 s.

SEHNAL, František – JINDRA, Marek: Larval growth, food consumption, and utilization of dietary protein and energy in *Galleria mellonella*, in: *Journal of Insect Physiology*, roč. 9, 1989, č. 35, s. 719–724, ISSN 0022-1910.

SEHNAL, František – ŽUROVEC, Michal – FEDIČ, Robert: Correlation between Fibroin Amino Acid Sequence and Physical Silk Properties, in: *Journal of Biological Chemistry*, roč. 37, 2003, č. 278, s. 35255–35264, ISSN 0021-9258.

SEHNAL, František – ŽUROVEC, Michal: The Silk of Lepidoptera, in: *Journal of Insect Biotechnology and Sericology*, roč. 1, 2002, č. 71, s. 1–15, ISSN 1346-8073.

SPONNER, Alexander: Spider silk as a resource for future biotechnologies, in: *Entomological Research*, roč. 4, 2007, č. 37, s. 238–250, ISSN 1748-5967.

Literatura pro didaktickou část

BINKA, Bohuslav: *Média a realita, média a manipulace*, Brno, Masarykova univerzita v Brně 2006, 36 s. ISBN 80-210-4199-4.

Dezinformace, in: *Wikipedie – Otevřená encyklopedie* [online] aktualizováno 19. 11. 2022 [vid. 20. 11. 2022], dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Dezinformace>.

JEDLIČKA, Richard, et al.: *Poruchy socializace u dětí a dospívajících*, Praha, Grada 2015, 544 s. ISBN 978-80-247-5447-5.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online], Praha, MŠMT 2021, 164 s., [vid. 25. 11. 2022], dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramco-vy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

VÁGNEROVÁ, Marie – LISÁ, Lidka: *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*, 3. vyd., Praha, Karolinum 2021, 542 s. ISBN 978-80-246-4961-0.

VALÁŠEK, Lukáš: Babišova vláda dezinformace neřešila. Proti lžím teď po nocích bojují dobrovolníci, in: *Aktuálně.cz* [online], 28. 1. 2022 [vid. 20. 11. 2022], dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/babisova-vlada-dezinformace-neresila/r~a08bf9e07ab811ecb13cac1f6b220ee8/>.

Elektronické zdroje

(anon.): Hlavní škola chlapecká v Bzenci 1940–1945, in: *Starý Bzenec* [online], [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <http://www.starybzenec.cz/kroniky/hlavni-skola-chlapecka-v-bzenci-1940-1945/?fbclid=IwAR05PczwXbkN7bDa9JwQgIRJlt9DevS0BkKG2tusFEtwCXxVVmq3wuvf1o0>.

(red.): Bourec morušový (1940), in: *Filmový přehled* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/401861/bourec-morusovy>.

(red.): Ferda mravenec (1942), in: *Filmový přehled* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/400506/ferda-mravenec>.

(red.): Hofman, Jaroslav, in: *Databáze Národní knihovny ČR* [online], Národní knihovna České republiky 2014, [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/F5FXAYFESRJFNMBXUB6MSCHKERKDK3SD4JUXPABCX4UGLSBIQD-07066?func=accref&acc_sequence=000197771.

(red.): Jaroslav Novotný, in: *Česko-Slovenská filmová databáze* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.csfd.cz/tvurce/21378-jaroslav-novotny/biografie/>.

(red.): Jaroslav Novotný, in: *Filmový přehled* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/person/76148/jaroslav-novotny>.

(red.): Ondrák, František, in: *Databáze Národní knihovny ČR* [online], Národní knihovna České republiky 2014, [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/HYKFPVCVB3RR1YVAGFV4CXVG23CBMHMJ64UMJXL6QKEFS9JVT6-01691?func=accref&acc_sequence=000255101.

ADAM, Tomáš: Edvard Beneš: Poslední rozhlasový projev 5. října 1938, in: *fronta.cz* [online], 2003 [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.fronta.cz/dokument/edvard-benes-posledni-rozhlasovy-projev-5-rijna-1938>.

Báze národních autorit, in: *Národní knihovna České republiky* [online], Národní knihovna České republiky 2012, [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <https://text.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/Archiv/autbaze>.

BUKOVSKÝ, Aleš: Kořeny našeho chovatelského koníčku sahají k hedvábnictví, in: *ZOOfarma* [online], [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <http://www.zoofarma.cz/ostatni/koreny-naseho-chovatelskeho-konicku-sahaji-k-hedvabnictvi.htm>.

DUCHÁČEK, Vratislav: *Základní pojmy z chemie a technologie polymerů* [online], Praha, VŠCHT 1996, [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: https://vydavatelstvi-old.vscht.cz/knihy/uid_es-003/.

Filmový přehled [online], [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs>.

Gebrauchsmuster, in: *Wikipedia – Die freie Enzyklopädie* [online], aktualizováno 26. 8. 2022 [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Gebrauchsmuster>.

Historické extrémy, in: *Český hydrometeorologický ústav* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.chmi.cz/historicka-data/pocasi/historicke-extremy>.

HOLZ, Eva; BOLLE, Ivan, in: *Novi Slovenski biografski leksikon* [online], 2013 [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1002650/>.

HOŘENÍ, Jaroslav: Osvícený hrabě Harrach má v jilemnickém zámku stálou expozici, in: *iDnes.cz* [online], 24. 8. 2011 [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/osviceny-hrabe-harrach-ma-v-jilemnickem-zamku-stalou-expozici.A110720_1621470_liberec-zpravy_oks.

MAŠEK, Miroslav: Od oceli po kevlar: Historie a současnost neprůstřelných vest, in: *100+1* [online], 2017 [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.stoplusjednicka.cz/od-oceli-po-kevlar-1-historie-neprustrelnych-vest>.

Měnová politika v období protektorátu, in: *Česká národní banka* [online], [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: https://www.historie.cnb.cz/cs/menova_politika/3_menova_politika_v_obdobi_okupace/2_menova_politika_v_obdobi_protektoratu/.

MESIEREUR, Jaroslav: *Třicet pět dnů poprav na kobylišké střelnici v Praze VIII: Oběti německé nacistické okupace Čech* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <http://www.lidice.cz/obec/historie/kobyliska/37.html#M>.

Podpora enviromentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO) ve školách v roce 2009, in: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online], 20. 1. 2009 [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/rozvojovy-program-ministerstva-skolstvi-mladeze-a>.

POSPÍŠILOVÁ, Jaroslava: JUDr. František Ulrich, pravý muž na pravém místě, in: *Hradecký deník.cz* [online], 6. 2. 2009 [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: https://hradecky.denik.cz/spolecnaska_rubrika/ulrich20090206.html.

Projekt „Školní zahrada jako učebna pod širým nebem“, in: *ZŠ Charlotty Garrigue Masarykové Lány* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://skola.lany.cz/cz/projekt-skolni-zahrada-jako-ucebna-pod-siry-m-nebem>.

Vládní nařízení č. 294/1942 Sb. o organizaci zemědělství a lesnictví v Čechách a na Moravě, in: *Sbírka zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava, 1942* [online], [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/10405/0/2/vladni-narizeni-c-294-1942-sb-o-organizaci-zemedelstvi-a-lesnictvi-v-cechach-a-na-morave>.

Prameny

(anon.): *Pěstování moruší čili stručné navedení jak snadným způsobem lze vyráběti hedvábí. Dle původního rukopisu od praktického hospodáře, jenž se po mnohá léta pěstováním moruší a hedvábnictvím zabýval, proučeno roku 1789 sepsaného* [sic!], Plzeň, H. Šíbl 1864, 30 s.

(anon.): *Podřipské hedvábnictví*, Roudnice nad Labem, Podřipská jednota hedvábnická v Roudnici n. L., 44 s.

(red.): *Hradec Králové: Přehled desetileté práce 1924–1934*, Hradec Králové, Nákladem města 1934, 127 s.

(red.): *Statistická příručka republiky Československé*, roč. 2, 1925, č. 1, s. 875 s.

(red.): *Statistická příručka republiky Československé*, roč. 3, 1928, č. 1, 494 s.

(red.): *Statistická příručka republiky Československé*, roč. 4, 1932, č. 1, 506 s.

(red.): *Stručné poučení o hedvábnictví pro školy*, Hradec Králové, Hedvábnický ústav 1941, 2 s.

BOLLE, Johann: *Anleitung zur Kultur des Maulbeerbaumes und zur rationellen Aufzucht der Seidenraupe*, Görz, Druck von G. Paternolli 1908, 107 s.

BOLLE, Johann: *Der Seidenbau In Japan (1898)*, Montana, Kessinger Publishing 2010, 152 s. ISBN 9781167507663.

HILLER, Ferdinand: Hedvábnictví, in: *Ottův slovník naučný / Šestý díl*, Praha, J. Otto 1893, s. 146–147.

HILLER, Ferdinand: *Hospodářský význam a výnos hedvábnictví [sic!] v Čechách*, Praha, F. Hiller 1868, 12 s.

HLADÍK, František: *Hedvábnictví*, Tábor, Vlastním nákladem 1927, s. 61 s.

HOLUBÁŘ, Jaroslav: Zlepšení spolupráce k lepším výsledkům, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 22–25.

HROBAŘ, František: *Staré a památné stromy na Rychnovsku n. Kněžnou*, Praha, Svaz spolků okrašlovacích a ochranných v Praze 1940, 131 s.

KOPECKÝ, Athanas: *O pěstování moruší a chovu bourců*, 2. vyd., Hradec Králové, Vlastním nákladem 1861, 10 s.

KREJČÍK, Jan: Československé hedvábnictví, zdroj národního důchodu, Praha, Ministerstvo zemědělství 1947, 65 s.

KREJČÍK, Jan: *Hedvábnictví*, 1. vyd., Praha, Hedvábnický spolek 1921, 20 s.

KREJČÍK, Jan: *Hedvábnictví*, 2. vyd., Praha, Hedvábnický spolek 1923, 24 s.

KREJČÍK, Jan: *Hedvábnictví: praktický návod k chovu bourců a pěstování moruší*, Praha, A. Neubert 1928, 51 s.

KREJČÍK, Jan: *Chov bource morušového*, Praha, Brázda 1948, 79 s.

KREJČÍK, Jan: *Seidenraupenzucht*, Praha, Hedvábnický spolek 1923, 31 s.

Leicher.: Ministerstvo školství podporuje hedvábnictví, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 21.

MANDÁK, Zdeněk: *Hedvábné vlákno*, Praha, SNDK 1956, 224 s.

MLYNÁŘ, Karel – KAŇKA, Josef: *Hradec Králové: přehled desetileté práce 1924–1934*, Hradec Králové, nákl. města 1934, 127 s.

ONDRÁK, František – DUCHÁČ, Antonín: *Příprava hedvábí ke tkaní*, Praha, SNTL 1960, 240 s.

ONDRÁK, František – HOFMAN, Jaroslav: *Hedvábnictví*, 1. vyd., Praha, Státní zemědělské nakladatelství 1957, 167 s.

ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, 39 s.

ONDRÁK, František et al.: *Dynamika a hlavní směry vývoje textilního průmyslu v Československu a ve světě v letech 1955-1970, sv. 1*, Liberec, Státní výzkumný ústav textilní 1972, 372 s.

ONDRÁK, František et al.: *Dynamika a hlavní směry vývoje textilního průmyslu v Československu a ve světě v letech 1955-1970, sv. 2*, Liberec, Státní výzkumný ústav textilní 1972, 274 s.

ONDRÁK, František: *Hedvábnická abeceda: populární návod k pěstování moruší a chovu bource morušového*, Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert 1929, 68 s.

ONDRÁK, František: *Hedvábnický slabikář*, Praha, Agrární nakladatelská společnost 1943, 55 s.

ONDRÁK, František: *Hedvábnictví v praxi*, Hradec Králové, Hedvábnický ústav v Hradci Králové 1928, 167 s.

ONDRÁK, František: *Organisace našeho hedvábnictví*, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 3–5.

ONDRÁK, František: *Přírodní hedvábí: vlastnosti, přejímání, zkoušení a skladování*, Praha, SNTL 1955, 164 s.

PACHMANOVÁ, Marie: *Správné líhnutí je základem chovu* in: ONDRÁK, František WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 11–12.

ŘEZNÍČEK, Václav: *Královéhradecké vzpomínky*, Hradec Králové, Knihovna obnovy 1904, 200 s.

ŠIMEK, E.: Spolupráce škol při budování hedvábnictví, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 19–20.

ŠÍSTEK, Vendelín: *Cesty zvelebení včelí pastvy*, Praha, Agrární nakladatelská společnost 1944, 104 s.

ŠMAHEL, Bedřich: *Chov hedvábníka*, Bratislava, Zemědělská rada pre Slovensko 1923, 20 s.

ŠPATNÝ, František: *Hedvábnictví se zvláštním ohledem na dějepis hedvábnictví vůbec a v Čechách a na Moravě zvláště, hedvábnické jednoty v Čechách, morušnictví čili pěstování moruší, chování hedvábníčků a vyrábění látek hedvábných [sic!]*, Praha, Vlastním nákladem 1863, 59 s.

VITÁSEK, Edvín: Podmínky pro výnosnost chovu bource morušového, in: *Sborník České akademie technické*, roč. 16, 1942, č. 5, s. 369–395.

WEINZETTEL, Bohumil: Hedvábníční poradci, in: ONDRÁK, František – WEINZETTEL, Bohumil – VITÁSEK, Edvín, et al.: *Hedvábnická ročenka 1943–44*, Praha, Zemědělská knihtiskárna 1944, s. 6–7.

WEINZETTEL, Bohumil: *Osmdesátiletá minulost Hedvábnického spolku v Praze: vzpomínka předsedy Hedvábnického spolku ředitele Bohumila Weinzettela na jubilejní valné hromadě 19. května 1943*, Praha, Hedvábnický spolek, 1943, 12 s.

WEINZETTEL, Bohumil: *Z dějin hedvábnictví v Čechách*, Hradec Králové, Hedvábnický ústav v Hradci Králové 1941, 67 s.

Prameny uložené v archivu

Archiv Národního zemědělského muzea, Osobní fond Jan Marek, korespondence, Jan Krejčík píše Svazu zemědělských družstev, Praha, prosinec, 25., 1945.

Archiv Národního zemědělského muzea, Osobní fond Jan Marek, Spolek pro pěstování moruší a hedvábnictví v Praze.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Česká hedvábnická jednota Hradec Králové, inv. č. 2, kart. č. 1, Listiny k zániku spolku.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Česká hedvábnická jednota Hradec Králové, inv. č. 5, kart. č. 1, Seznam členů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Česká hedvábnická jednota Hradec Králové, inv. č. 10, kart. č. 1, Pozvánky k valným hromadám.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Česká hedvábnická jednota Hradec Králové, inv. č. 8, kart. č. 1, MAZANEC, František: *Slavné jednání hedvábnické [sic!] společnosti v Hradci Králové*, Chlumeč 1867.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Dopis p. Vitáskovi, Václav Dvořák, Černilov 12. 10. 1945.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Z příkazu krajské pobočky..., 1944.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Přihláška Jaroslava Holubáře.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Zpráva jednatelská, 1944.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 3, kart. 1, Hedvábnictví v severovýchodních Čechách: oblast Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 2, kart. 1, Záznamy o moruších.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Evidenční listy.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, KOŽUŠNÍK, František: *Všem chovatelům bource morušového na Moravě*, Brno, Vlastním nákladem 1943, 1 s.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, VITÁSEK, Edvín: *Oznamuji Vám, že jsem vykonal tyto návštěvy...*, 1943.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Landesbehörde in Prag, 1942.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Pozvánka na valnou hromadu, 1942.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Hedvábnický ústav v Hradci Králové Hedvábnickému spolku k r. p. E. Vitáska, 1942.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Policejnímu ředitelství Hradec Králové, 1942.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 5, kart. 1, Stanovy Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Oběžník č. 1, 1944.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Seznam účastníků hedvábnického kurzu pro učitele ve Vysokém Mýtě, 1943.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 4. výborové schůzi Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1944.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Paní jednatelko!, 1943.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 2. výborové schůzi Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 1. výborové schůzi Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Soutěž mládeže v chovu bource morušového, 1943.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Dopis p. Dvořákovi, Edvín Vitásek, Hradec Králové 7. 10. 1945.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Dopis Edvína Vitáska o vystoupení ze spolku.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 11, kart. 1, Fotoalbum, 1941–1944.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Zápisy o schůzích Hedvábnického spolku v Hradci Králové.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Františku Nedělovi z Kostěnic, 1943.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o ustanovující valné hromadě Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 2. schůzi přípravného výboru Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 3. výborové schůzi Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1943.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Jednací řád Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Seznam chovatelů bource morušového a seznam členů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 3. schůzi přípravného výboru Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1942.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Hořice, 1944.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Přípravný výbor Svazu hedvábnických spolků v Čechách a na Moravě, 1942.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Zápis o 1. schůzi přípravného výboru Hedvábnického spolku v Hradci Králové, 1941.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 1, kart. 1, Sdělení předsedy, 1944.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Výsledky soutěží, 1943.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Hedvábnický spolek Hradec Králové, inv. č. 9, kart. 1, Pořadí chovatelů od 5 g vajíček v soutěži 1943.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Varia Hradec Králové, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, Dopis okresním výborům a obcím, Ústav pro zvelebování živností v Hradci Králové, 9. ledna 1924.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Varia Hradec Králové, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, KREJČÍK, Jan: *Chov bource morušového, Praktický návod pro práci*

instruktorů hedvábnictví a chovatelů, Praha, Hedvábnický odbor jednoty chovatelů drobného hospodářského zvířectva v Praze, 19 s.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Varia Hradec Králové, kart. 9, Hedvábnický ústav Hradec Králové, Zvací dopis na kurz, 13. března 1926.

Dobový periodický tisk

(anon.): Družstvo HEDOP – Valná hromada, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. B.

(anon.): Hedvábnický spolek v Praze, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 3, s. 23.

(anon.): K organizaci hedvábnictví u nás, in: *České hospodářské zvířectvo*, Praha, roč. 13, 1926, č. 10, s. 147.

(anon.): Nemoc hedvábníků [sic!], in: *Všeobecné hedvábnické [sic!] noviny*, roč. 2, 1867, č. 4, s. 16.

(anon.): Oživme hedvábnictví v naší republice. in: *Osvěta lidu*, roč. 22, 1919, č. 45, s. 2.

(anon.): Rozmach českého hedvábnictví, in: *Hospodář československý*, Praha, Ant. Reinwart, roč. 54, 1924, č. 10, s. 291.

(anon.): Spolek pro pěstování moruší a hedvábnictví pro král. České [sic!] v Praze, in: *Národní listy*, roč. 51, 1911, č. 191, s. 5.

(anon.): Výroční schůze Ústavu pro zvelebování živostí v Hradci Králové, in: *Venkov*, roč. 19, 1924, č. 101, s. 10.

(anon.): Zájem o vysazování moruší stále stoupá, in: *Venkov*, roč. 40, 1945, č. 14, s. 2.

(red.) Nejlepší chovatelé bource morušového, in: *Venkov*, roč. 38, 1934, č. 9, s. 3.

(red.): Atanáš Kopecký, in: *Národní listy*, roč. 56, 1912, č. 131, s. 3.

(red.): Atanáš Kopecký, in: *Vídeňské ilustrované noviny*, roč. 10, 1915, č. 45, s. 14.

(red.): Bourec morušový si odnesl prvou cenu z filmových žní, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 36.

(red.): Bulharsko jako vývozce hedváb, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 21.

(red.): Členské příspěvky, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 24.

(red.): Členské příspěvky, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. C.

- (red.): Do roku 1943 vysadíme v Čechách a na Moravě 3,500.000 moruší: *Venkov*, roč. 35, 1940, č. 294, s. 3.
- (red.): Dotazy z praxe, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 7.
- (red.): Druhý díl filmu „Bourec morušový“ natočen, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 3, s. 24.
- (red.): Film „Bourec morušový“ nejúspěšnějším školním filmem loňského roku, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. 32.
- (red.): Francie, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 5, s. 43.
- (red.): Hedvábnická komise Regionalistického ústředí při Výboru Nár. souručenství, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 7.
- (red.): Hedvábnické spolky, in: *Českomoravské hedvábnictví (příloha)*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. 1.
- (red.): Hedvábnictví na letošní Hospodářské výstavě v Praze, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 24.
- (red.): Hlavní číselné údaje z hedvábnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 4, s. 25.
- (red.): Hlídka organisací, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. B.
- (red.): Hlídka organizací, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. B–C.
- (red.): Italské hedvábnictví na rentabilní základně, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 7.
- (red.): K organizaci hedvábnictví u nás, in: *České hospodářské zvířectvo*, roč. 13, 1926, č. 10, s. 147.
- (red.): Kurs pro hedvábnické poradce na Moravě, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 35.
- (red.): Kurs pro hedvábnické poradce, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. 32.
- (red.): Kurs pro úředníky pro chov drobného hospodářského zvířectva v Čechách, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 35.
- (red.): Kurs pro úředníky pro chov drobného hospodářského zvířectva na Moravě, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 35.

- (red.): Kursy pro učitele na jižní Moravě, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 35.
- (red.): Moruše na veřejných pozemcích, *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. 6.
- (red.): Morušové sazenice, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. C.
- (red.): Návštěva pana ministra..., in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 25.
- (red.): Nový italský film hedvábnický, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. 16.
- (red.): Oznámení, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 3, s. 17.
- (red.): Podpory na nákup morušových keřů, in: *Českomoravské hedvábnictví (příloha)*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. 1.
- (red.): Povinné členství chovatelů bource v hedvábnických spolcích, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. B.
- (red.): Prémie za nejlepší výsledek chovu v r. 1941, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 5, s. 44.
- (red.): Prémie za nejlepší výsledky chovu, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 44.
- (red.): Průběh chovu v jednotlivých dnech, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. A, B, C.
- (red.): Přednášky o hedvábnictví, in: *Hospodář československý*, roč. 63, 1933, č. 6, s. 101.
- (red.): Přehled činnosti hedvábnického ústavu v Hradci Králové v roce 1940, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 1, s. 2.
- (red.): Přehled činnosti hedvábnického ústavu v Hradci Králové v roce 1940, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 1, s. 1–4.
- (red.): Roudnice n. Lab. – Přednášky, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 24.
- (red.): Rozsudek, in: *Moravská orlice*, roč. 80, 1942, č. 129, s. 2.
- (red.): Soutěž na články chovatelů, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 8.
- (red.): Soutěž na články učitelů, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 8.
- (red.): Spolkové zprávy, in: *Všeobecné hedvábnické [sic!] noviny*, roč. 1, 1866, č. 8, s. 63.

(red.): Spolupráce škol při šíření hedvábnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 33.

(red.): Stručné poučení o hedvábnictví pro školy, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1940, č. 4, s. 32–33.

(red.): Školy pomáhají šířit hedvábnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 2, s. 16.

(red.): Technika předvádění bource při vyučování přírodopisu, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 43–44.

(red.): Výkup zámotků bource morušového v r. 1926, in: *Československý háj*, č. 1, 1926, roč. 3, s. 251.

(red.): Výsledky soutěže na články učitelů, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 1, s. C.

(red.): Zásady správného pěstování moruší a chovu bource morušového, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. 2–7.

(red.): Zprávy z ciziny, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 1, s. 7–8.

(red.): Zprávy z ciziny, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 3, s. 17.

(red.): Zprávy z výstavy. Krajinská hospodářská výstava chrudimská, in: *Všeobecné hedvábnické [sic!] noviny*, roč. 4, 1869, č. 9, s. 36.

(red.): Živé ploty, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. 3.

Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy, roč. 1, 1940, č. 1–5.

Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy, roč. 2, 1941, č. 1–5.

Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy, roč. 3, 1942, č. 1–5.

Českomoravské hedvábnictví: Věstník Hedvábnického ústavu v Hradci Králové a hedvábnických spolků Čech a Moravy, roč. 4, 1943, č. 1–5.

DRAHOZAL, Jan: Pěstování stromů morušových, in: *Hospodář československý*, roč. 57, 1927, č. 10, s. 151–152.

HOLUBÁŘ, Jaroslav – ONDRÁK, František: Program činnosti hedvábnického inspektora pro Moravu, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 3, s. 19–20.

HOLUBÁŘ, Jaroslav: Hedvábnictví na školách v říši, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 36–37.

HOLUBÁŘ, Jaroslav: Kurs pro hedvábnické inspektory v Říši a mé poznatky z něho, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. 27–29.

HOLUBÁŘ, Jaroslav: Několik pokynů chovatelům, *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 3, s. 19–20.

HOLUBÁŘ, Jaroslav: Praktické připomínky chovatelům, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 2, s. 11.

HOLUBÁŘ, Jaroslav: Účast škol při šíření hedvábnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 4, 1943, č. 1, s. A–B.

KLEMM, Jan: Nezapomínejme v zimě na moruše, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 5, s. 39–40.

KLEMM, Jan: Poznatky získané v kursu pro hedvábnické inspektory v Říši, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 28–29.

KONVIČKA, Vladimír: Pěstování bource morušového v nár. školách z hlediska výchovného, naukového a hospodářského, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 37–39.

KOPECKÝ, Emilian: Pěstujte morušového bource!, in: *Národní listy*, roč. 55, 1915, č. 172, s. 5.

KREJČÍK, Jan: O rentabilitě chovu bource morušového a jak si možno tento zařídit, in: *Hospodář československý*, roč. 57, 1927, č. 10, s. 150–151.

KREJČÍK, Jan: Plantáže morušové, in: *Československý háj*, č. 1, 1926, roč. 3, s. 249–251.

KRPEJŠOVÁ, Anna: Výzkum o účinnosti filmu „Bourec morušový“, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. A.

MÁCHA, Václav: Za nový rozmach našeho hedvábnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 2.

NOVOHRADSKÝ, Josef: Z mých zkušeností hedvábnických, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 6.

NOVOTNÝ, Jaroslav: Skromné primadony (dokončení), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. 13.

NOVOTNÝ, Jaroslav: Skromné primadony, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 5–6.

ONDRÁK, František, Moruše v letošní tuhé zimě, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. 25.

ONDRÁK, František: Bourec morušový a moruše z hlediska přírodopisného, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 33–36.

ONDRÁK, František: Hedvábnické výzkumnictví, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 25–26.

ONDRÁK, František: Hedvábnický plán, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. A (propagační), s. 1.

ONDRÁK, František: Jak se staráme o zvýšení letošní sklizně zámotků, *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 3, s. 18–19.

ONDRÁK, František: K pětasedmdesátce pana ředitele B. Weinzettela, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 23.

ONDRÁK, František: Naše poslání, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 1.

ONDRÁK, František: Ošetřování moruší, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 3.

ONDRÁK, František: Pěstování moruší ze semene, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 2, s. 9–10.

ONDRÁK, František: Sazení moruší, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 1, s. 4–5.

ONDRÁK, František: Úkoly našeho hedvábnictví v příštím roce, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 5, s. 37.

ONDRÁK, František: Zapřádání housenek a zasílání zámotků, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 17–19.

PACHMANOVÁ, Marie: Můj první chov, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 2, s. 12–13.

PACHMANOVÁ, Marie: O správném líhnutí, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 4, 1943, č. 1, s. 5–7.

PTÁČKOVÁ, Františka: Zkušenosti chovatelů, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 22–23.

RUBÁŠ, P.: Chov bource morušového na školách, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 39–41.

SAVIN – SKÁLA: Obrovská moruše v Prostějově, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 1, s. 7.

STOCKÝ, Jan: Proč nutno zabezpečit rozvoj českého hedvábnictví?, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. 9.

ŠÍSTEK, Vendelín: Několik poznámek ze zkušeností, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 5, s. 41–42.

ŠPATNÝ, František: *Statistika hedvábnických jednot v království Českém koncem měsíce prosince 1866* [sic!], in: *Hospodářské noviny*, roč. 19, 1868, č. 3, s. 20.

VITÁSEK, Edvín: Hedvábnický spolek v Hradci Králové, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 4, s. 29–30.

VITÁSEK, Edvín: Můj začátek, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 30–31.

WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 3, s. 17.

WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 4, s. 31–32.

WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 1, s. A–B.

WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 2, s. A–B.

WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 3, s. A–B.

WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. A–B.

WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách (pokračování), in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 5, s. A–B.

WEINZETTEL, Bohumil: Dějiny hedvábnictví v Čechách, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. A–B.

WEINZETTEL, Bohumil: K ustanovující valné hromadě Hedvábnického spolku v Hradci Králové, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 3, 1942, č. 4, s. A.

Audiovizuální zdroje

Bourec morušový (rež. Jaroslav Novotný, 1941).

Korespondence

Korespondence s Alešem Bukovským (2022).

Seznam příloh

Obrázek 1: Atanáš Kopecký.	136
Obrázek 2: Část první české mechanické přádelny Českomoravského družstva pro průmysl hedvábnický, s. r. o. v Praze.....	137
Obrázek 3: František Ondrák.	137
Obrázek 4: Rudolf Vitoušek.	138
Obrázek 5: Účastníci kurzu úředníků pro chov drobného hospodářského zvířectva při okresních úřadech v Čechách v Hradci Králové.	139
Obrázek 6: Účastníci kurzu pro hedvábnické poradce v Kyjově.....	139
Obrázek 7: Žáci chlapecké školy v Bzenci při chovu bource morušového.	140
Obrázek 8: Žáci chlapecké školy v Bzenci na školní hedvábnické výstavě.	140
Obrázek 9: Příklad ilustrace Českomoravského hedvábnictví.....	141
Obrázek 10: Dodatečná přihláška jednoho z prvních členů Hedvábnického ústavu v Hradci Králové Ing. Jaroslava Holubáře, hedvábnického inspektora.	141
Obrázek 11: Pozvánka na ustanovující valnou hromadu Hedvábnického spolku v Hradci Králové.	142
Obrázek 12: Ukázky z filmu Bourec morušový.	143
Obrázek 13: Představení hedvábnického plánu veřejnosti.	143
Obrázek 14: Členové Hedvábnického spolku v Hradci Králové roku.....	144
Obrázek 15: Členové Hedvábnického spolku v morušové zahradě.....	144
Obrázek 16: Ošetřování moruší v morušové zahradě Hedvábnického spolku v Hradci Králové.	145
Obrázek 17: Soudní okresy severovýchodních Čech v roce 1942.....	146
Obrázek 18: Pracovní list.....	147

Přílohy práce

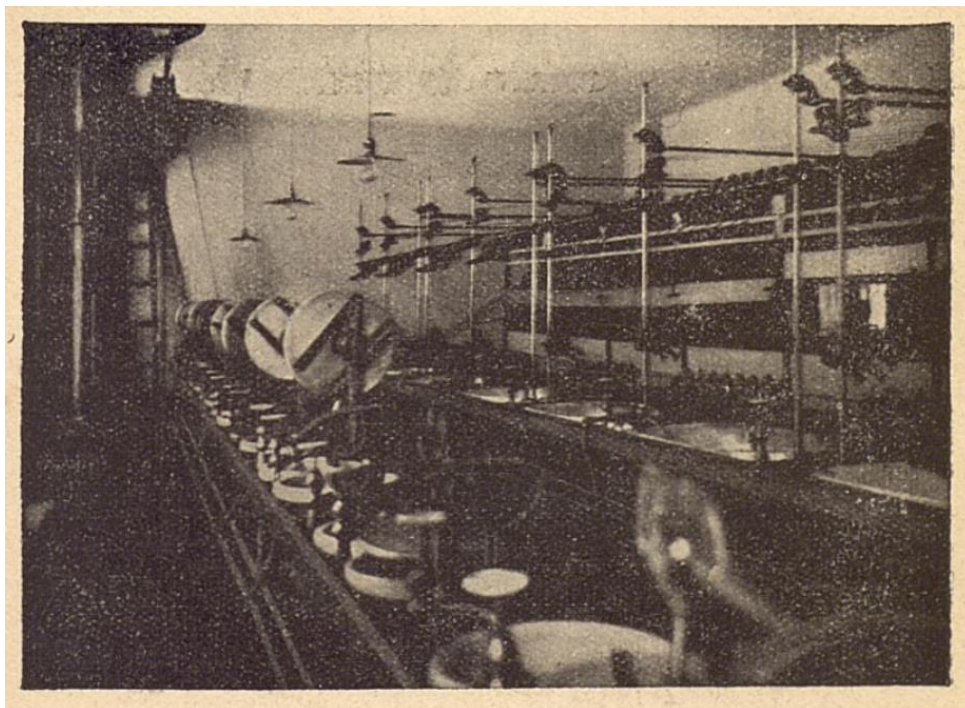
Obrázek 1: Atanáš Kopecký (vlevo) v 60. letech 19. století společně s Annou Červenou (vpravo), dcerou továrníka Václava Františka Červeného.⁵³⁴

⁵³⁴ (red.): Atanáš Kopecký, in: *Vídeňské ilustrované noviny*, roč. 10, 1915, č. 45, s. 14.

Obrázek 2: Část první české mechanické přádelny Českomoravského družstva pro průmysl hedvábnický, s. r. o. v Praze.⁵³⁵

Obrázek 3: František Ondrák (vlevo) při nahrávání reportáže ve 40. letech 20. stol.⁵³⁶

---

⁵³⁵ KREJČÍK, Jan: *Hedvábnictví: praktický návod k chovu bourců a pěstování moruší*, Praha, A. Neubert 1928, s. 45.

⁵³⁶ *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 2, s. 14.

Obrázek 4: Protektorátní předseda Hedvábnického ústavu v Hradci Králové Rudolf Vitoušek (1872–1943).⁵³⁷

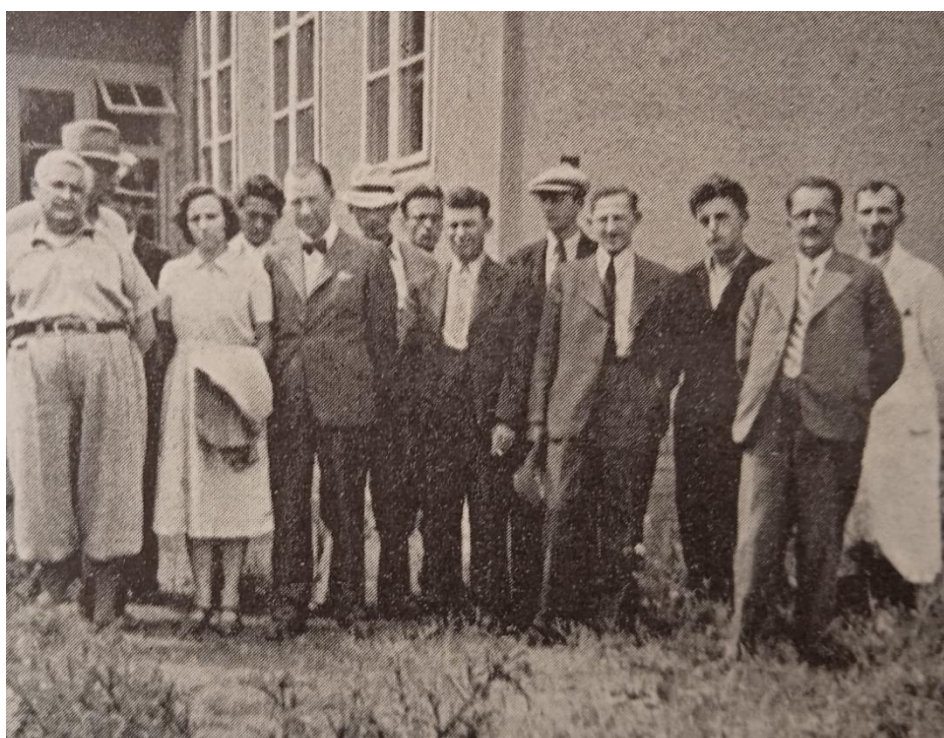
---

⁵³⁷ JAHNOVÁ, Petra: *Koželuži a koželužnictví v Třebechovicích nad Orebem a jeho přínos k rozvoji města*, bakalářská práce, Hradec Králové, Filosofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Katedra pomocných věd historických a archivnictví 2022, s. 72.

Obrázek 5: Účastníci kurzu úředníků pro chov drobného hospodářského zvířectva při okresních úřadech v Čechách v Hradci Králové dne 29. srpna 1941.⁵³⁸

Obrázek 6: Účastníci kurzu pro hedvábnické poradce v Kyjově dne 14. července 1941.⁵³⁹

---

⁵³⁸ *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 2, 1941, č. 4, s. 26.

⁵³⁹ Tamtéž, s. 27.

Obrázek 7: Žáci chlapecké školy v Bzenci při chovu bource morušového pro Hedvábnický ústav v Hradci Králové roku 1943.⁵⁴⁰

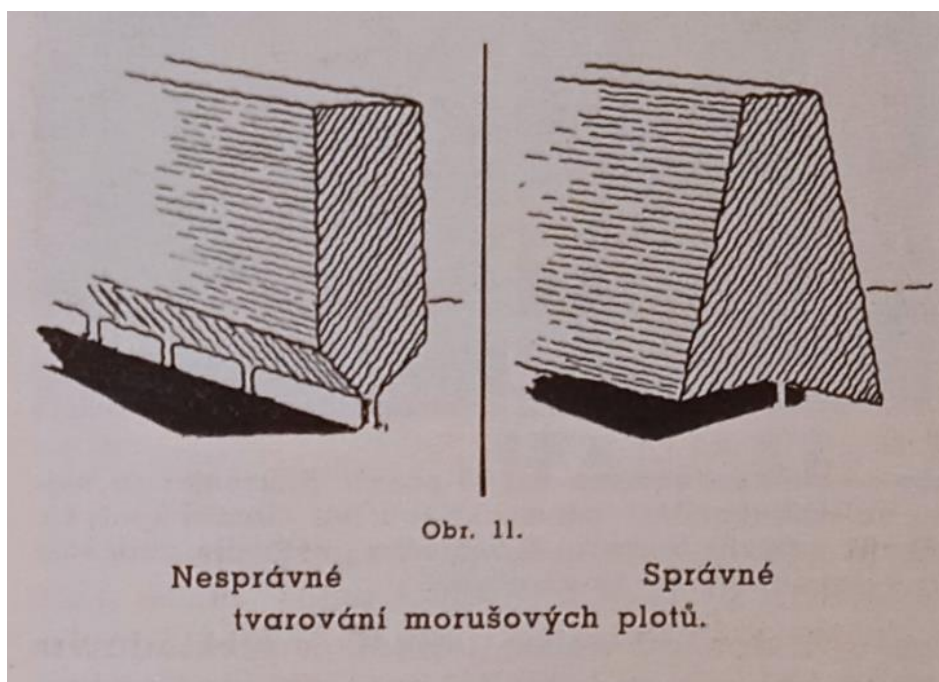
Obrázek 8: Žáci chlapecké školy v Bzenci na školní hedvábnické výstavě roku 1943.⁵⁴¹

⁵⁴⁰ (anon.): Hlavní škola chlapecká v Bzenci 1940–1945, in: *Starý Bzenec* [online], [vid. 10. 10. 2022], dostupné z: <http://www.starybzenec.cz/kroniky/hlavni-skola-chlapecka-v-bzenci-1940-1945/?fbclid=IwAR05PczwXbkN7bDa9JwQgIRJlt9DevS0BkKG2tusFEtwCXxVVMq3wuvf1o0>.

⁵⁴¹ Tamtéž.

Obrázek 9: Příklad ilustrace *Českomoravského hedvábnictví*.⁵⁴²

Obrázek 10: Dodatečná přihláška jednoho z prvních členů Hedvábnického ústavu v Hradci Králové Ing. Jaroslava Holubáře, hedvábnického inspektora.⁵⁴³

P ř i h l á š k a

Přihlašuji se za člena Hedvábnického spolku v Hradci Králové.

v *Hradci Král.* dne *30. září 1942.*

Podpis:

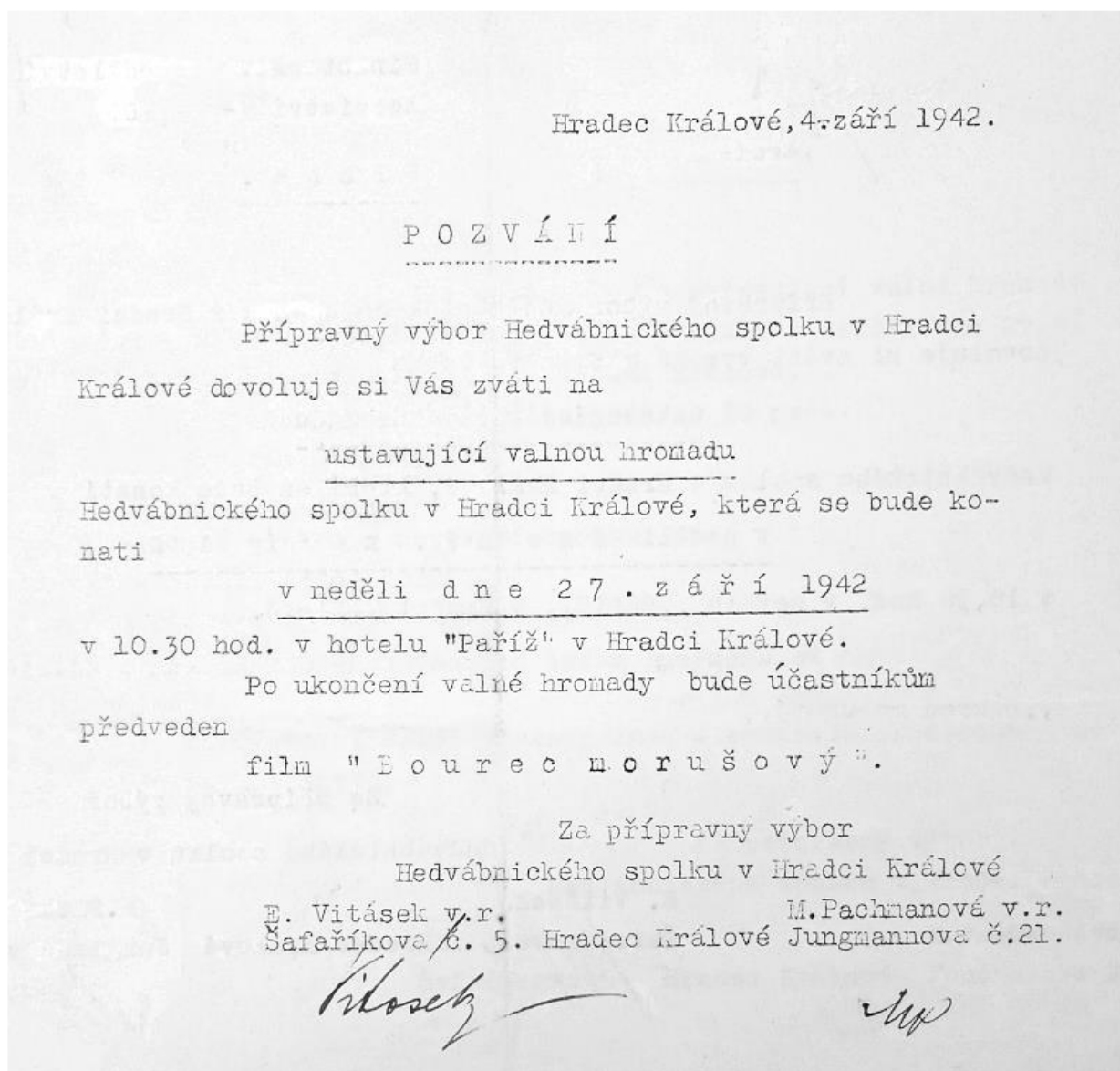
Jméno a příjmení: *Ing. Jaroslav Holubář*
Zaměstnání: *hedvábnický inspektor*
Přesná adresa: *Hedvábnický ústav*

*Příjímá 27.9.42
Králové*

⁵⁴² *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 2, s. 11.

⁵⁴³ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Přihláška Jaroslava Holubáře.

Obrázek 11: Pozvánka na ustanovující valnou hromadu Hedvábnického spolku v Hradci Králové.⁵⁴⁴

⁵⁴⁴ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, Pozvánka na valnou hromadu, 1942.

Obrázek 12: Ukázky z filmu *Bourec morušový*.⁵⁴⁵

Obrázek 13: Představení velkolepého, protektorátního hedvábnického plánu veřejnosti.⁵⁴⁶

Hlavní město Praha na všech veřejných pozemcích vysadí morušové keře
Do roku 1943 v Čechách a na Moravě 3,500.000 moruší.

JAT — Na posledních hospodářských výstavách velkou pozornost budilo motání hedvábi s kokonů bourece morušového. Propagační materiál poučoval současně návštěvníky, jak vysoké hodnoty můžeme zachránit národnímu jmění, jestliže zvýšíme chov bourece morušového a jako nezbytnou podmínku ovšem rozšíříme plochu porostů morušových.

Kolik prázdných, pustých míst, neladných koutů dalo by se zakrýt krásnou zelení, a při tom významnou jako je moruše. Jestliže již osázena prázdná místa, musíme napřed upažovat na zužitkování porostu k dalším účelům. Pěstování bourece morušového je ideálním zaměstnáním pro staré lidi nebo choré, kteří se nemohou nebo nemějí příliš namáhat, ale přes to nechtějí zahálet a práci se současně velmi pobaví. Z těchto důvodů je pěstování boureců výchovným zaměstnáním i pro děti. Při tom výdělek ze zdravých kokonů není nepatrný.

Aby našemu hedvábnictví byl dán nový popud, ceny zámotků byly letos na jaře zlepšeny. Důsledek se ihned ojevil. Proti loňsku stouplо množství rozdelených vajíček bourece morušového o 80%. Je na snadě, že v příštích letech domácí sklizeň zámotků značně vzroste. Největším propagátorem, který se stará o rozvoj našeho hedvábnictví, je Hedvábnický ústav v Hradci Králové, který vyjde všem zájemcům ochotně vstříc.

Tento ústav byl pověřen ministerstvem zemědělství uskutečňováním hedvábnického plánu, který předpokládá vysazení půl milionu morušových keřů v roce 1941, 1 milionu keřů v roce 1942 a 2 milionů sazenic v roce 1943. Vysazování se bude dít jak na pozemcích soukromníků, tak na pozemcích veřejných, hlavně ve tvaru živých plotů, pro něž se moruše zvláště dobře hodí. Moruše tvoří syté zelené husté ploty, v nichž se nedrží žádný hmyz, které vykonají tytéž služby jako jiné živé ploty a nad to ještě dají potravu pro bourece.

Pro moruše přicházejí v úvahu hlavně polohy do 300 m nadmořské výšky. Nad tuto mez jen v polohách chráněných.

Ve vysazování moruší na veřejných pozemcích, t. j. na nábřežích, parcích, na zelených pásích ulic a pod., předchází dobrým příkladem hlavní město Praha, které připravilo velkorosý program, počítající s vysazením 100 tisíc morušových keřů v r. 1941, 200.000 keřů v roce 1942 a 300.000 keřů v roce 1943. Ostatní města a obce budou jistě následovat jeho příkladu.

Nikdy nebyla tak příznivá doba pro zahájení široké akce pro pěstování moruší a bourece hedvábného jako nyní. Je přirozeno, že kde není dostatek moruší, musí se počkat se vzrůstem keřů, ale při větším počtu i malých keřů bude možno započítí ihned. Jakost hedvábi ze zámotků u nás vypěstovaných, je znamenitá. A tak i pravé hedvábi si budeme vyrábět sami, a snad jednou v míře dostatečné!

⁵⁴⁵ (red.): Bourec morušový (1940), in: *Filmový přehled* [online], [vid. 10. 11. 2022], dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/401861/bourec-morusovy>.

⁵⁴⁶ (red.): Do roku 1943 vysadíme v Čechách a na Moravě 3,500.000 moruší: *Venkov*, roč. 35, 1940, č. 294, s. 3.

Obrázek 14: Členové Hedvábnického spolku v Hradci Králové roku 1943.⁵⁴⁷

Obrázek 15: Členové Hedvábnického spolku v Hradci Králové v morušové zahradě.⁵⁴⁸

⁵⁴⁷ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, inv. č. 11, kart. 1, Fotoalbum, 1941–1944.

⁵⁴⁸ Tamtéž.

Obrázek 16: Ošetřování moruší v morušové zahradě Hedvábnického spolku v Hradci Králové.⁵⁴⁹

---

⁵⁴⁹ SOKA HK, HS HK, inv. č. 9, kart. 1, inv. č. 11, kart. 1, Fotoalbum, 1941–1944.

Obrázek 18: Pracovní list.

PRACOVNÍ LIST HEDVÁBNICTVÍ
Mediální výchova – Člověk a společnost (Dějepis)

- **Cílová skupina:** žáci 9. třídy ZŠ
- **Časová náročnost:** 45 min.
- **Očekávané výstupy v rámci RVP ZV:**
  - D-9-6-01 vysvětlí podstatné ekonomické, sociální, politické a kulturní změny ve vybraných zemích a u nás, které charakterizují modernizaci společnosti;
  - D-9-7-05 zhodnotí postavení Československa v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí.
- **Klíčové kompetence v rámci RVP ZV:**
  - *Kompetence komunikativní* (formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu; rozumí různým typům textů a záznamů);
  - *Kompetence občanské* (chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy);
  - *Kompetence k řešení problémů* (vnímá nejruznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách; kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit).
- **Průřezová témata v rámci RVP ZV:**
  - *Mediální výchova* (schopnost analyzovat nabízená sdělení, posoudit jejich věrohodnost a vyhodnotit jejich komunikační záměr, popřípadě je asociovat s jinými sděleními).

Vstupní informace

Hedvábnictví je textilní obor, který se zabývá výrobou a zpracováním živočišného vlákna nočního motýla bource morušového. Ten se živí výhradně listy ovocného stromu jménem moruše. Moruše pochází z asijských oblastí, které jsou teplejší než oblasti Čech nebo Moravy. Přesto se zhruba od 17. století zavádělo pěstování moruší i na našem území. Nejvíce takových pokusů zaznamenáváme v 19. a 20. století. Propagátoři hedvábnictví se snažili upozornovat na to, že se moruším i zde dobře daří.

Státní úřad statistický byla instituce, která zajišťovala objektivní získávání a zpracování údajů pro statistické účely. Tato data pak mohla být využívána dalšími institucemi, které díky nim věděly, na co přesně se mají při své činnosti zaměřit apod.

V **zimě roku 1929** byla v Československu naměřena teplota minus 42,2 stupně Celsia, nižší teplota nebyla na tomto území nikdy v historii prokazatelně naměřena.

Text č. 1

Dotaz: Mám obavy, zda letošní mimořádně silné mrazy nepoškodily moruše.

Odpověď: Dle zkušeností ze zimy v roce 1929, která byla ještě mnohem krutější, jakož i z dob dřívějších možno říci, že moruše snáší v zimě velké mrazy velmi dobře. Raší totiž mnohem později než ostatní stromy, asi ve stejném čase jako akát. (...) V roce 1929 obnášely mrazové škody na moruších jen asi 5 %, kdežto na ovocném stromoví pohybovaly se mezi 60–90 %, dle krajů a druhů. Proto je pravděpodobné, že i letos moruše dobře přestály nynější mrazy. (redakce časopisu *Českomoravské hedvábnictví* v roce 1940; zkráceno)

Otázky a úkoly k textu č. 1

1. Jak se moruším dařilo v mimořádně tuhé zimě roku 1929?
2. Jak se dařilo jiným ovocným stromům ve stejné zimě?
3. Označ v textu místa, která nás odkazují na to, že se jedná o odborný text.
4. Připomeň další pravidla pro tvorbu odborného textu (jaké jsou jeho charakteristické znaky).
5. Co se dělo v Čechách a na Moravě v době vydání tohoto článku?

Text č. 2

71

IV 13. Ovocné stromy a keře v rep. Československé podle sčítání ke dni 20. září 1930.

Druh ovocných stromů a keřů	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko	Podkarp. Rus	Československo
1	2	3	4	5	6
<i>Višně</i>					
Počet před mrazovou pohromou r. 1929	628.940	196.764	92.191	19.162	937.057
Z toho odumřelo: absolutně	276.969	46.039	25.328	3.505	351.841
v %	44.0	23.4	27.5	18.3	37.5
Nově bylo vysázeno	63.231	20.966	15.146	3.528	102.871
<i>Celkový počet r. 1930 . . . . .</i>	<i>415.202</i>	<i>171.691</i>	<i>82.009</i>	<i>19.185</i>	<i>688.087</i>
<i>Švestky</i>					
Počet před mrazovou pohromou r. 1929	11.883.400	7.204.036	5.325.284	1.175.776	25.588.496
Z toho odumřelo: absolutně	6.592.545	3.385.786	2.414.323	340.265	12.732.919
v %	55.3	47.0	45.3	28.9	49.8
Nově bylo vysázeno	858.918	624.657	469.656	108.514	2.061.745
<i>Celkový počet r. 1930 . . . . .</i>	<i>6.149.773</i>	<i>4.442.907</i>	<i>3.380.617</i>	<i>944.025</i>	<i>14.917.322</i>
<i>Slívy</i>					
Počet před mrazovou pohromou r. 1929	809.409	747.372	116.425	112.781	1.785.987
Z toho odumřelo: absolutně	343.514	318.079	37.051	28.831	727.475
v %	42.4	42.6	31.8	25.6	40.7
Nově bylo vysázeno	55.832	72.637	18.189	10.431	157.089
<i>Celkový počet r. 1930 . . . . .</i>	<i>521.727</i>	<i>501.930</i>	<i>97.563</i>	<i>94.381</i>	<i>1.215.601</i>
<i>Meruňky</i>					
Počet před mrazovou pohromou r. 1929	97.368	161.897	161.061	12.321	432.647
Z toho odumřelo: absolutně	48.851	50.593	51.717	2.353	153.514
v %	50.2	31.3	32.1	19.1	35.5
Nově bylo vysázeno	23.996	42.053	50.784	3.502	120.335
<i>Celkový počet r. 1930 . . . . .</i>	<i>72.513</i>	<i>153.357</i>	<i>160.128</i>	<i>13.470</i>	<i>399.468</i>
<i>Broskve</i>					
Počet před mrazovou pohromou r. 1929	43.488	78.329	133.947	19.448	275.212
Z toho odumřelo: absolutně	26.490	32.426	49.937	4.771	113.624
v %	61.0	41.4	37.3	24.5	41.3
Nově bylo vysázeno	7.918	11.147	26.122	3.313	48.500
<i>Celkový počet r. 1930 . . . . .</i>	<i>24.916</i>	<i>57.050</i>	<i>110.132</i>	<i>17.990</i>	<i>210.088</i>
<i>Vlašské ořechy</i>					
Počet před mrazovou pohromou r. 1929	422.750	354.356	599.630	140.878	1,517.614
Z toho odumřelo: absolutně	238.288	192.056	311.131	53.138	794.613
v %	56.4	54.2	51.9	37.7	52.4
Nově bylo vysázeno	20.568	30.677	68.486	13.764	133.495
<i>Celkový počet r. 1930 . . . . .</i>	<i>205.030</i>	<i>192.977</i>	<i>356.985</i>	<i>101.504</i>	<i>856.496</i>
<i>Moruše</i>					
Počet před mrazovou pohromou r. 1929	243.880	70.672	212.909	32.155	559.616
Z toho odumřelo: absolutně	74.149	14.095	31.046	4.290	123.580
v %	30.4	19.9	14.6	13.3	22.1
Nově bylo vysázeno	33.072	27.471	17.671	3.232	81.446
<i>Celkový počet r. 1930 . . . . .</i>	<i>202.803</i>	<i>84.048</i>	<i>199.534</i>	<i>31.097</i>	<i>517.482</i>
<i>Rybíz</i>					
Počet před mrazovou pohromou r. 1929	2,435.875	1,793.778	831.932	73.448	5,135.033
Z toho odumřelo: absolutně	292.021	141.634	101.267	8.428	543.350
v %	12.0	7.9	12.2	11.5	10.6
Nově bylo vysázeno	231.155	212.254	91.298	4.108	538.815
<i>Celkový počet r. 1930 . . . . .</i>	<i>2,375.009</i>	<i>1,864.398</i>	<i>821.963</i>	<i>69.128</i>	<i>5,130.498</i>
<i>Angrešt</i>					
Počet před mrazovou pohromou r. 1929	1,677.897	711.260	226.736	20.318	2,636.211
Z toho odumřelo: absolutně	274.419	95.243	36.304	3.393	409.449
v %	16.4	13.4	16.1	16.7	15.5
Nově bylo vysázeno	150.169	51.263	19.081	3.633	224.136
<i>Celkový počet r. 1930 . . . . .</i>	<i>1,553.637</i>	<i>667.280</i>	<i>209.423</i>	<i>20.558</i>	<i>2,450.898</i>

(vydal československý Státní úřad statistický v roce 1932)

Otázky a úkoly k textu č. 2

1. Jak si v zimě roku 1929 dle textu vedly moruše v porovnání s dalšími ovocnými dřevinami?
2. Jak bys charakterizoval Československo v době, ve které byl tento text vydán?

Otázky a úkoly k oběma textům

1. Prostuduj text č. 2 a srovnaj statistická data v něm obsažená s těmi, které uvádí text č. 1. V čem se liší? V čem se shodují?
2. Každý text je napsán za nějakým účelem (informovat, pobavit atd.). Za jakým účelem zřejmě vznikl text č. 1, za jakým pak text č. 2.

NÁMĚTY K DISKUZI – NEJSOU SOUČÁSTÍ PRACOVNÍHO LISTU

- Proč dle Vás asi došlo v textu č. 1 k úpravě dat?
- Z údajů statistického úřadu opravdu vyplývá, že moruše obstály lépe než např. švestky, je v takovém případě úprava dat podle Vašeho názoru omluvitelná?
- Jaká věta v textu č. 1 se snaží případnou „nepřesnost“ omluvit?
  - Lze takto v odborném textu postupovat?
- Znáte podobné případy manipulace s daty ze současnosti?
  - Pokud ano – jak se k nim stavíte?
- Znáte nějaké současné instituce, které zajišťují sběr co nejobektivnějších a nejspolehlivějších informací?
  - Z jakého důvodu jim můžeme věřit?
  - Co by se muselo stát, abychom jim věřit přestali?

PRACOVNÍ LIST HEDVÁBNICTVÍ – METODICKÉ POKYNY

Mediální výchova – Člověk a společnost (Dějepis)

První část pracovního listu obsahuje malý slovník pojmů. V jednoduchosti je zde vysvětlen pojem hedvábnictví, charakterizován československý Státní úřad statistický a přibližena zima roku 1929. Tyto informace jsou stěžejní pro další práci. Žáci by např. nemuseli vnímat statistický úřad jako věrohodnou instituci apod.

Autoři prvního textu zcela očividně manipulovali s daty ve svůj prospěch. Snažili se prokázat, že moruším se v našem prostředí daří. Druhý text toto stanovisko sice do jisté míry potvrzuje, nikoli však v takové míře, jak tvrdí text první. První text se jeví jako text odborný, jeho funkce je ale především persvazivní. Žáci jsou prvně postaveni před první text, ze kterého mohou vyvodit, že je důvěryhodný. Na základě takových informací mají vyvodit hlavní myšlenku díla, tj. že moruše zimu přestály velmi dobře, ostatní ovocné stromy nikoli. Čtvrtý úkol má připomenout, že odborný text není charakteristický pouze odbornými jazykovými prostředky, číselnými daty apod., ale také objektivností, odkazováním na relevantní zdroje atd.

Druhý text by měl žáky přesvědčit o tom, že je nutno některá stanoviska přehodnotit. K dispozici mají data sesbíraná institucí, o které vědí, že se snažila být co nejobjektivnější – především z praktických důvodů. Procentuální hodnoty se tedy najednou mění.

V obou textech si žáci mají také připomenout, o jaká historická období se jedná. Společnost v roce 1940 nebyla např. tak svobodná jako ta v roce 1932. Takové uvědomění má následně pomoci rozvíjet závěrečnou diskuzi nad problematikou manipulace. Poslední otázka otevírá problematiku komunikačního záměru mluvčího či pisatele. Žáci by měli dojít k tomu, že i když první text může nést charakteristické znaky odborného textu, záměrem není pouze informovat, ale také přesvědčit čtenáře. I když to není v otázce explicitně zmíněno, měli by žáci své závěry umět podložit konkrétními pasážemi z textů, případně komparací dat. Např.: *„záměrem prvního textu je čtenáře přesvědčit – podepřít to lze užitými přídavnými jmény, kontrastně: negativně zabarvenými u zimy, pozitivně zase v případě moruší, proto byla také upravena procenta, aby moruše působily odolněji, než tomu skutečně bylo.“*

Součástí pracovního listu již nejsou otázky, které mají navodit diskuzi. Je to z toho důvodu, že odhalují některé závěry, ke kterým mají žáci dojít sami. Navodit mají především diskuzi o morální rovině tohoto problému. *„Lze takto při tvorbě textů opravdu postupovat? Lze úpravu dat omluvit tím, že v principu mají autoři textu pravdu.“* Žáci se přitom nemusí shodnout, měli by proto být učitelem vedeni k pravidlům demokratické a rovné diskuze.

Poslední otázky se zaměřují na soudobý svět, ve kterém se žáci pohybují. Týkají se důvěry či možné nedůvěry k současným médiím i institucím demokratického zřízení České republiky. Pokud žáky žádná instituce nenapadne, měl by si učitel některé z nich předem připravit, či dát žákům prostor vyhledat je na internetu. Začít přitom můžeme i u samotné osoby učitele a školských institucí: *„Důvěřujeme informacím, které nám předkládá učitel? V jakých příkladech bychom jim nemuseli věřit?“* Není nutné hledat okolnosti ztráty důvěry v nastolení nedemokratických režimů, manipulace se přeci může dopustit i spolužák, když nás přesvědčuje, abychom mu něco zapůjčili, začali chodit na stejný kroužek jako on atp.

Od důvěrně známých, konkrétních jevů se postupně můžeme dopracovat k obecnějším, které přesahují rámec školy.

Zdroje

- KŘIVANCOVÁ, Svatava: Rekordně nízké teploty vzduchu v mimořádně tuhé zimě 1928/29, in: *Meteorologické zprávy*, roč. 52, 1999, č. 2, s. 50–54.
- LENDEROVÁ, Milena: Tři královéhradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, sv. 20, Praha, Historický ústav 1992, s. 33–42, ISSN 0231-7540.
- (red.): Dotazy z praxe, in: *Českomoravské hedvábnictví*, roč. 1, 1940, č. 1, s. 7. (text č. 1).
- (red.): *Statistická příručka republiky Československé*, roč. 4, 1932, č. 1, 506 s. (text č. 2)
- BUKOVSKÝ, Aleš: Kořeny našeho chovatelského koníčku sahají k hedvábnictví, in: *Chovatel*, roč. 58, 2019, č. 3, s. 49–52, ISSN 0323-1534. (obrazová příloha)